Politikai röpiratok,

78.

78
584

Quodlibet.

2.

Lipcse,
Wigand Ottónal.
1845.

In meinem Verlage ist ferner erschienen:

Dolliner, Dr. Th., Handbuch des in Oesterreich geltenden Eherechts. Zweiter Band. Auch unter dem Titel: Ausführliche Erläuterung des zweiten Hauptstückes des allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuches von §. 78—92. 2. Band. 2te verm. u. verbess. Aufl. gr. 8. 1842. br. 1 Thlr. 15 Ngr.

Oesterreich im Jahre 1840. Staat und Staatsverwaltung, Verfassung und Kultur. Von einem österreichischen Staatsmanne. 2 Bände. gr. 8. 1840. Broschirt. 4 Thlr.

Pia desideria eines österreichischen Schriftstellers. gr. 8. 1842. Broschirt. 16 Ngr.

Ben Chananja. Blätter für israelitisch-ungarische Angelegenheiten. gr. 8. 1844. Broschirt. 12 Ngr.

Bendeguez, Gyula Kolompos und Pista Kurtaforint. Eine Donquixottiade nach der neuesten Mode. Dichtung und Wahrheit von P. P—s. Aus dem Magyarischen übersetzt von L. v. Sch. 8. 1841. Broschirt. 1 Thlr. 15 Ngr.

Berzeviczy, G. v., Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn. 8. 1822. Broschirt. 1 Thlr.

Croquis aus Ungarn. 8. 1843. Broschirt. 1 Thlr.

Csaplovics, Joh. v., Ungerns Industrie und Cultur. gr. 8. 1843. Broschirt. 12 Ngr.

Magyarismus, der, in Ungarn, in rechtlicher, geschichtlicher und sprachlicher Hinsicht, mit Berichtigung der Vorurtheile aus denen seine Anmassungen entspringen. Von L. M. Sch..... 8. 1834. Broschirt. 10 Ngr.

Quodlibet.

DEBALLAGI MÓR.

2.

Lipcse,

Wigand Ottónál.

1845.

Lib752 oct 1506

Библиотека

Tartalom.

I. Hazafiság 1
II. Közvélemény 4
III. Természetjog 7
IV. Nemzet. Nemzetiség. Nemzetegység . . . 12
V. Szabadság 30
VI. Alkotmány körüli nézetek 62
VII. Szabadelmű. Conservativ 112
VIII. Tűrhetetlen dolgok 118
IX. Nemzet-gazdálkodásunk 130
X. Népnevelés 154
XI. Évenkinti országgyülés 156
XII. Széchenyi és Kossuth 156

Bevezetés.

Nincs nehezebb dolog a' világon, mint bevezetést írni. Már mintegy öt óra hosszant ülünk itt karszékünkön, kinlódva, tépelődve, tollunkat legalább 55ször tintába mártva, — mig elvégre csak most jut eszünkbe: hogy hiszen bevezettetés egyedül gazdag csarnokokba, nem pedig illy szegény Quodlibet-be való.

I.

Hazafiság.

Statuséletben a' hazafiság legmagasztosb társadalmi kötelesség, és társadalmi erény egyszersmind. Kötelesség azon értelemben, mert az élettől kezdve mindent mivel az ember bír, nyelvet, gondolatot, tudományt, vagyont, és mindennemű gyönyört csak a' társaságtól és a' társaság által nyervén, ezen javakért szükség idején (és e' szükség részben mindig jelen van) viszont ezen javakkal vagy ezeknek egy részével kell, hogy adózzék a' társaságnak mindenki. Azonban e' kötelesség csak igen kis részben esik azon kötelességek' sorába, mellyeknek teljesitését külső erővel is eszközölhetni, nagy része annak csupán az egyéni jó akarattól függ: és ezen részének önkintes betöltése képezi tulajdonkép a' társadalmi erényt. De megjegyzendő, hogy arányban fekszik mindig az igasság, azaz: melly arányban élvezi minden egyén a' társaság' javait, csak azon arány szerint viselje terheit. És ha a' társaság több osztályokból áll, 's valamellyik a' többinek alárendeltetik, 's kivált ha a' társadalmi legfőbb javakból, a' szellemiekből tudniillik (minők a' jogok)

idegenkint kitagadtatik: ekkor a' lélektan' örök törvényeinek természetes hatásán, az okvetlenül támadni kellő közönyösségen épen ne csudálkozzék a' társadalmi hatalom, hanem tűrje el, ha kivált vész' idején a' jogaiban megkurtított osztály csupán társadalmi szoros kötelességét tartván szem előtt, a' hazafiságot mint erényt nem ismeri.

Olly országban, mellynek lakói még szoros értelemben vett kasztokra oszolnak, hol nem mindenki egyenlőn ember, vagy egyenlőn polgár; sőt hol a' magasztos polgár nevezet még felsőbb kaszták fénynevei mellett elhomályosul, ott, mondom, hazafiságról, mint erényről, keveset írhatni. Olly országban felloboghat néha a' szalmatűz, és kiálthatja torokszakadtában: moriamur pro rege nostro! 's a' t., avagy felajánlhatja rendetlen hevében a' hazának mindenét, még azt is a' mije nincsen; de illy jelenetek, midőn a' pillanat gyakorolja szini hatását, csakis a' pillanat' hatalmának, és nem az értelemmel 's tűrni-tudással egyenlőn fegyverzett hazafiságnak tulajdonítandók; az illy jelenetek még nem hazafiság. Ennek forrása nem egy heves pillanat, és nem a' vész idejének parancsoló kíntelensége, hanem forrása a' mindig áldozatkész hazafiságnak egyedül az érdek-egység, jogegyenlőség, és az értelem. Csak ott számolhatni bíztosan 's minden időben tettekben nyilatkozó hazafiságra, hol egy nemzetnek számszerinti összesége ugyanazon közjognak ótalma alatt él, és a' hol ezen közjognak egyenlő személyes élvezése mellett gyakorlatilag felvilágosodván kiki —, azon kapcsot, mellyel minden egyén a' közházához kötve van, tejesen fölfogni és erezni képes. Az illy hazafiság a' legállandóbb és leghatalmasb társadalmi erő, egy olly fontos

tényező, melly úgyszólván sark-alapja minden ország' anyagi és szellemi szilárdabb felvirágzásának. Az illy hazafiság azon erős győzhetetlen paizs, mellyet ha az országló hatalom becsületes ügyességgel és komoly méltósággal tud minden fordulataiban a' statuséletnek használni, csudanagyságra emelheti mind magát, mind a' kormányja alatti nemzetet; mert az illy tisztúlt hazafiság ugyanegy ama titkos erővel, mellyet Montesquieu a' fejdelmi alkotmányos országlás' fő rugójának bizonyít, tudniillik a' polgár-becsülettel, és ugyanegy azon tiszta polgári erkölcscsel, mellyről Berzsenyi mondá, hogy az minden országnak támasza 's talpköve.

Vannak sokan, kik a' hazafiságot nem érzik, és még többen a' kik azt nem értik, — összezavarván annak fogalmat egyes öntagadással, vagy önfeláldozással, habár ezen tetteknek rugói világosan a' dicsvágy vagy önérdek valának is. De nem kell felejteni, mikép ha csupán érdek érdekert, haszon haszonért, élet dicsőségért cseréltetnek ki, mindez még nem hazafi erény, melly — személyesülten véve — nem csak vész idején, hanem mindig áldozatkészen tartja a' hazáért mindenét, egyedül azon már érintett szempontból, hogy a' hazának, melytől kiki életét és minden javait nyerte, ezen kincsekkel részben. vagy egészben mindenkor szolgálni köteles, — midőn a szükség úgy hozza magával.

Honunk' történetkönyvei sokkal teljesebbek nemzeti vésznapok' példáival, mint bármely más nemzeté Európában; 's igaz, vannak is megragadó fénypontok ezen idők' rajzaiban: de ne ámittsuk el egészen magunkat, mondjuk ki nyilttan, hogy nemzetünknek önvédelmi érdekében történt valamennyi fölkelése, egészben véve, mindig magán viselé a' kintelen-

ségnek szentségtelen bélyegét; 's a' lelkesedés, melly harczosaink' tömegét néha jellemzi, soha nem eredett azon nemes forrásból, melly béke idején ép' olly készséggel adózik a' honnak, minővel a' vész napjaiban életét áldozza, hanem mint fentebb mondva van, élet és vitézség dicsőségért cseréltetett ki néha egyesek által, többnyire pedig a' feudalis felsőbbség gyakorlá úri hatalmát a' hős tömegeken; ők hősei valának a' — kintelenségnek!

Szörnyű bizonyságot nyújt szavaim mellett a' mohácsi vész. És még czáfolhatlanabbul bizonyitják a' legközelebb múlt megméretés napjainak fris emlékei, hogy hazafiságra, mit polgárerényre, egydűl jogegyenlőség által összetartott, 's a' jogok' gyakorlása által felvilágosult nemzetnél lehet csak bízton számolni: míg a' kasztokra szakadt nép tulajdon érdekével is harczba száll.

II.

Közvélemény.

Valamint Kálmán király ezen rövid sententiával: „de strygis quae non sunt nulla sit mentio“ a' boszorkányokat egyszerre megsemmisíté, épen úgy akart bánni egypár ev előtt Szécsenyi István a' közvéleménnyel, szerte hirdetvén nyomtatásban, hogy a' közvélemény egy üres szó. melly valóságban nem létezik. Mintha csak Kálmán király sententiáját travestálta volna, mondván: „a' közvélemé-

nyről melly nem létezik említés se legyen.“ — Azonban itt a' Gróf 1ör elhibázta a' modort; mert ha a' közvélemény csak pusztán eszme volna is, az a' világnak olly kedvencz eszméje, mellynek kiescamotirozása az élő eszmék' sorából csupán a' legmesterségesb tactica által lehetne talán (?) eszközölhető, nem pedig puszta megtagadása által az eszme' letezésének. 2or a' Gróf igen rosszul jellemzé magát ezen kisérlet által: őt ugyanis sokkal practicusabb embernek ismerte a' közönség (már csak saját kijelentései után is), mintsem föltehette volna róla, hogy ő a' közvélemény megsemmítésére éppen a' közvéleménynek organumát, a' hírlapokat, használja. Vagy lehetséges volna, hogy valaki elismervén a' földnek forgását, mégis azt mondhassa: „a' föld nem létezik.“ Mert a' kisérlet ehez szörszálig hasonló volt. Emélfogva 3or sükeretlenül is harczolt a' Gróf szörnyű ellenségével. Ő, az igaz, földhöz, csapta, még pedig kegyetlenül a' közvéleményt; de ez felemelkedett, és a' Grófot szünetlenül kisérni fogja, mint Hamletet meggyilkolt atyjának szelleme kisérté.

Bonczoljuk már most miségét és hatását a' közvéleménynek, hogy láthassuk, mikép annak nem csak léte van, hanem egyszersmind logikai definitiója; minthogy csak akkor győződhetünk meg valaminek létéről, ha azt magunknak értelmezni tudjuk: mindaddig csak hit él bennünk a' tárgy iránt, nem tudomás.

Mióta a' fegyver nem csupán phisicai elfoglalások, hanem jó részben szellemi hóditások' érdekében is kezdett használtatni, — mióta ezen hóditások' eredményeül különösen a' két míveltebb világrészben egy a' réginél kétségbevon-

hatlanul szilárdabb és terjedtebb jogállapot létesült, — mióta a' fejedelmek és hatalmasbak' jog-egyedáruzása megszűntével (az igassághoz mindig közelítőbb mértékarányban) már a' közpolgárok is, sőt néhol a' nemzetnek csaknem minden tagjai gyakorlatába léptek elvitathatlan társadalmi jogaiknak, — 's mióta ezen terjedtebb joggyakorlat' életiskolájában a' népek nagy része teljeskorúságra fejlődött, igen természetes, ha e népek azt a' mit tanúltak, alkalmazzák is, azaz ha eszmélnek, vélekednek, és itélnek. Már ha aztán a kimondott véleményeknek orgánjai is vannak a' sajtó- és szóllás-szabadságban, ezen csatornákon át számtalan magános nézet a' nyilvános birálatnak egy köz medrébe foly, itt magát kiforrja, salakjaitól megtisztúl, a' hasonrészeket magával assimilálja, 's mint megpecsételt közvélemény gyakorolja hatását a' társaság felett; még pedig ha a' nevezett csatornák tiszták és akadéktalanok, úgy, hogy a' nyilvánosság birálata alá minden nézet a' maga eredeti minőségében eljuthat, akkor a' kitisztúlt közvéleménynek ereje, mindazokra nézve, kiket önérdek vagy lelki rövídlátás elfogulttakká nem tett, ellenállhatatlan.

De azon hatása még nevezetesb a' közvéleménynek, miszerint a' népnek milliói közt, kik egymást soha nem látták, nem ismerték, kimondhatlan szoros szellemi atyafiságot köt csupán az által: mivel meggyőződésük egy és ugyanaz. Miből ismét következik, hogy, noha nem látja senki az egynézetü tömegnek számát, de annál inkább látja erejét. 'S milly nagy nyeressége az az álladalomnak, ha úgyszólván egy pillanattal keresztül nézhetni a' külön színezetek mindannyi tömegén, és egy pillanattal ki-

kémlelhetni: melly részen van az értelmi erő, melly részen az értelmi gyöngeség, — mellyen az erkölcsi súly, mellyen az önérdek hatalma. Ezen constatirozott quantitásokat ekkép szem előtt tartván, milly könnyű bármely nemzetet népszerű alkotmány mellett rendben kormányozni, kiki beláthatja.

Végül, a' közvélemény épen az a' jelen korban, a' mik valának előidőkben a' látnokok, az oraculum. A' közvélemény ád ma tanácsot, ád intést az országló hatalomnak, ha ez fejszéjét valami nagy fának intézi; a' közvélemény óvja és figyelmezteti a' népeket, ha ezek például valamelly veszedelmes vámszövetséghez édesgettetnek, vagy ha valami Bruck-féle útépitési ajánlat' ominosus csomóját kell megoldaniok. Szóval: közvélemény a' mai kornak nagy Igazgatója.

III.

Természetjog.*)

Ennek is találkozott hazánkban néhány évek előtt egy esküdt ellensége Csaplovics Úr személyében, ki hasonló könnyű móddal neki ment a' term. jog' eszméjének, mint

---

*) Nem subjective vesszük itt a' term. jogot, miszerint az embernek például joga van, magát a' megtámadó ellen védeni; hanem vesszük objective mint szabályt (regulát), mellyet az ész, elvonttan minden positiv megállapitástól, szab az emberiségnek, 's mellyet fájdalom! olly ritkán látunk követtetni, hogy épen ezen ritkaság miatt könnyen azt gondolják sokan, mikép a' term. jog csak képzelődés.

Szécsenyi a' közvéleménynek, — 's elgondolván és elhatározván előbb (teljék mibe telik), hogy a' term. jog csak merő agyrém, mely józan főben sehol nem létezik, — fegyvert csinált tollából, 's kiírta a világból.

De kérdjük egyszerüen: valljon honnanveszi a' törvényhozás az előforduló jogviszonyoknak elintézésére mindenkor a' typust? nem használja, vagy legalább nem kellene-é használnia alapul örökké a' term. jogot? — Vagy azt mondjátok, hogy a' term. jog egy soha senki által meg nem határozott, csupán név szerint létező testetlen ige, mellyet ezért alapul használni semmire nem lehet? Nevettég! Hát tagadhatjátok-e, hogy az Igasság örök postulátuma az észnek, örök alapja minden emberi jognak, 's hogy az Igasság csakugyan létező valóság? Már pedig ki adhatott valaha más definitiót a' term. jogrul objective, mint hogy az szoros ész-igasság? — Igasság és termeszetjog ugyanaz, mindkettő örök alapja minden társadalmi positiv törvénynek és jognak. Való, hogy testetlen ige, ha kézzelfogható testét keresitek; de ha ésszel kutatjátok szellemi anyagát, azt ime már megtapinthatjátok.

Vagy erre megint az lesz a' válasz: „mindez csak variálása a' szavaknak, és nem bebizonyítása a' kérdéses tárgynak; mert az emberi viszonyokban világkezdettől mostanig soha nem uralkodott szoros észigasság, az tehát csak agyrém.“

Annyiban valót mondotok, mert a' term. jog, vagyis észtörvény, soha nem uralkodott és nem is fog uralkodni soha az emberi összes viszonyokban. De hiszen mi sem állitunk

egyebet, mint hogy a' term. jog csak alapja minden positiv törvénynek, nem pedig maga a' positiv törvény.

Vagy mit tesz a' római törvénytudóknak ezen kitétele: „justi et aequi regula," és ezen magyar meghatározás: „igasság és méltányosságban fekszik a' jog," mit tesz kérdezzük egyebet, mint azt, hogy az emberek közti viszonyok elintézésében mindig alap légyen a' szoros ész-igasság, és kiegyenlítő a' méltányosság? Ezen két tényezőből kell hogy álljon minden positiv társadalmi törvény.

Azonban mindeddig sem a' szoros ész-igasság, de még ennek a' méltányosság általi kiegyenlítése (exaequatioja) sem uralkodik az emberiség' jogviszonyainak elrendezésénél általjában. Csupán két Institutiot ismerünk az újabb korban, mellyeknél a' term. jognak a' méltányosság általi kiegyenlítése már szabályul vétetik; egyik: az esküttszéki institutio, melly emberileg lehető legnagyobb pártatlansaggal hozza itéleteit; másik a' magány börtön-rendszer, hol, úgy lehet mondani, a' szoros ész-igasságnak és méltányosságnak exaequatioja önmagától végződik, azaz hol a' bünös fogoly nem annyira büntettetik, mint inkább önmagát büntetve javítja.

De felette nagy időre, talán évezredekre is leend még szükség, hogy az érintett exaequatio általános szabállyá fejlődhessék minden egyes jogviszony elintézésénél.

Hát még azon idő mikor jön el aztán — kérdhetné valaki — mikor az embereknek egyedül a' természetjog (a' szoros észigasság) lesz igazgatójuk? Ha pusztán theoreticusok akarnánk lenni, ezen kérdésre azt felelnők hogy lesz idő elvégre, midőn a' tiszta természetjog minden

kiegyenlítés nélkül uralkodni fog. De ha ezt kimondjuk, mért ne mondhatnók ki azt is, hogy földünknek jégsarkai egykor fölolvadnak, 's azokra veendi magát a' legnemesebb földi vegetatio? Költőnek ez eszme beillenék, de mi csak szárazon ismételjük a' mit már mondánk, mikép nézetünk szerint: a' tiszta term. jog soha nem fog uralkodni az emberek között.

Az emberiség jog szempontjából két haladási korszakon megy által: az első kezdődik ott, midőn az emberi társaságnak még eszméi sem voltak, annál kevésbbé eszméi a' jogrul, igasságrul; midőn tehát nem törvény, de egyáltaljában önkény uralkodott. A' második korszak ellenben kezdődik ott, hol mindennemű emberi jogviszonyok már rendszerint*) a' szoros ész-igasságnak és méltányosságnak exaequatioja nyomán fognak eligazittatni. 'S véleményünk szerint azért nem fog eljőni soha a' tiszta term. jog' uralmának sokak által remélt időszaka, mivel a' term. jog nem czélja az emberiségnek, hanem csak alapja az emberi igasságszolgáltatásnak. — A' term. jog tiszta uralma már tökélyt feltételez, 's az emberiségnek nem destinatioja a' tökély, hanem csak a' tökélyre törekvés, — habár ez képtelenségnek tessék is első pillanatra.

Sisiphust az istenek arra kárhoztaták, hogy egy nehéz szikladarabot mindig a' hegynek hengerittsen, mely azonban mindannyiszor visszaesett. Ezzel úgy a' külömbséget, mint

---

*) Rendszerint azért mondjuk; mert a' ki itél, mindig ember leend, 's az ember le nem vetkezi gyarlóságát soha: ezért az általányos szabály alól örökké lesznek kivételek, midőn term. jog, és méltányosság helyébe itéleti önkény vagy hiba fog becsúszni.

a' hasonlatot véljük kifejezni, melly van eme sisiphusi, és az emberiség rendeltetése közt.

Ugyanis az emberiség mindig magasbra és magasbra fog eljutni, a' nélkül, hogy egészben véve visszaeséseket szenvedne, vagy legalább a' nélkül, hogy visszaesései előrehaladását teljesen föltartóztatnák. — 'S ez a' **különbség**.

De valamint Sisiphus nem tudta soha, mikor fog már czélt érni kinzó törekvése: úgy az emberiség sem fogja tudhatni soha, hol lesz már tökélyesedési czéljának határa? 'S ez a' **hasonlat**.

Már most annak előrebocsátása után, hogy a' term. jog' létezését tagadó, azon okbul tagad, mert látja, hogy a' term. jog az emberek közti viszonyok' elintézésénél, mint **jogczél**, egész teljében nem valósítható, — ennek mondom előrebocsátása után könnyű a' logikai lehozatal. Ugyanis a' term. jog csak minden tekintetben **tökéletes** emberek közt volna egészben alkalmazható; de a' tökély az emberiségnek egyáltaljában nem attributuma, még csak nem is rendeltetése, — világos tehát, hogy a' ki a' term. jogot az elintézendő emberi viszonyokban mint **czélt** kivánja valósitva látni, az egy hamis előfeltétre alapitja öntudtán kivül is hiú kivánságat, t. i.: magát és az emberiséget már most **tökélyeseknek** teszi fel, azaz úgy veszi a' mint nincsenek. Csak azt engedje tehát még ellenfelünk, mikép sem ő, sem senki más a' nagy világon soha **tökéletes** nem lehet, 's ekkor kintelen lesz megengedni azt is, hogy habár a' term. jog mint **czél** nem valósítható, még azért létezhetik, és alkalmazandó is mint **alap**, alapja minden emberi jogviszony elintézésének. 'S ezzel megnyertük, a' mit akartunk, t. i. a' term. jog csakugyan

létezik azon destinatioval, hogy alap legyen úgy az emberi cselekvésben általján, mint az emberek közti jogviszonyok' intézésében, 's a' törvény-alkotásban. A' mondottakból kitűnik, hogy a' term. jog' létét tagadó nem jár külömben, mint azon régiek jártak, kik mindenkép azt akarták elhitetni magokkal, hogy a' nap forog; természetesen, mivel ők magukat a' földdel együtt egy helyben állani képzelték. Ellenben a' kik tudjuk, hogy a' föld egy helyben nem áll, 's hogy mi emberek minden órában is igen változott álláspontrul nézzük a' napot, azt is könnyen felfogjuk, miszerint, jóllehet

a nap felkél, a' nap leszáll,
— mégis mindig egy helyben áll;

és nem okoskodunk így: „mivel a' nap nem forog tehát nem létezik, 's az csak testetlen álfény.“ Hanem mondjuk: a' nap létezik, nem ugyan mint forgó, de mint álló égi test. — Így a' természetjoggal is.

IV.

Nemzetiség. Nemzetegység.

Ismét egy kitagadott tagja az eszmecsaládnak! — Egy északamerikai statusférfi nem olly igen rég azt a' fölfedezést tette, hogy nemzet, nemzetiség csak üres szavak, mellyeknek a' valóságban megfelelő tartalmuk nincsen. — Hogy ezt egy amerikai mondta, nem igen csudálható: mert hol

a' köznyilvános élet csak statusokat ismer, habár annyi legyen is a' nemzetiség ezen statusokban, mint fa az erdőben, — könnyen megtörténhetik, hogy valamint némellyek ép' a' sok fától nem látják az erdőt, úgy mások az erdő miatt nem látják a' fákat. Azonban ha valami tüstint megszűnnék lenni, mihelyt úgy akarjuk, akkor már a' földön rég semmi sem volna; mert, ugyan mellyik azon eszme, mellyik azon tárgy melynek léte hol A-nak, hol B-nek, hol Y-nak szálka ne lett volna néha szemében? 'S ha illyenkor egy puszta elokoskodás, vagy éppen eltagadás elég lett volna a' dolog létét megsemmíteni, bizon már üres léggolyó lenne a' világ, sőt talán lég sem lenne már azóta. Úgy látszik, megint lábra kezdenek kapni bizonyos philosophok, kiknek originaljai a' görög időkben mintegy abban fáradoztak, hogy a' mit isten teremtett, ők azt semmivé tegyék — puszta megtagadás által. Ők megtagadták valóságát mindennek, 's okoskodásuk oda ment ki: „omne ens est in ultima analysi non ens.“ Ők tehát tulajdonkép nem is fáradoztak, hanem ép' olly könnyű munkával akartak mindent megsemmíteni, valamint minden teremtve volt. Isten akarta, hogy valami legyen, és meglett: ők akarták, hogy valami ne legyen, és megszűnt. Igaz, hogy a' régiek általában mindenre kiterjesztek rontó tanukat, mig az újabbak, legalább eddigelé, többnyire csak az erkölcsileg létező dolgokat (mint közvélemény, term. jog, nemzetiség) analysálják ki a' világból. És ugyan bajos ám ezen urakkal paczkázni, mert az ő okoskodási modoruk olly sikamlós, hogy a' ki abban járatlan, könnyen ön-létéből is ki analysáltathatik. Ők ugyanis vagy nem veszik a' szót, az eszmét azon értelemben,

mint azt az egész többi világ veszi, vagy egészen más tulajdonságokat tolnak a' (már halálnak szánt) eszmére; mint minők abban közönséges emberfogalom szerint keresendők; és mivel aztán ezen ál-tulajdonságokkal az eszme valóságban természetszerint nem bir, ők rá mondják, hogy az tehát valóságban nem is létezik. Egész okoskodásuk a' következő sarkon forog: a' mi nem az Ő értelmök szerint van qualificalva, a' mi nem az Ő felfogásuk szerint hat, az nekik csak agyrém, az nekik non ens.

Pedig nemzet, nemzetiség ép' azon fogalmak, mellyeket úgy hinnők, tán a' legkificzamodottabb elme sem képes olly ferdén értelmezni, annyira elcsavarni, hogy aztán létöket eltagadhassa.

Szerintünk nemzet, nemzetiség három értelemben létezik:

1) egy bizonyos, névszerint meghatározott egyént törzsökül véve fel, ennek valamennyi ivadékai egy nemzetet képeznek, kisebbet vagy nagyobbat, miként a' névszerinti törzsöknek utódai elszaporodtak. 'S itt közös származás határozza még a' nemzetiség fogalmát.

2) egy nemzetet alkotnak minden olly kisebb nagyobb néptömegek, mellyeknek leszármazásuk habár nem egy bizonyos közös törzsöktől való is, de a' nyelv, mellyben születtek és mellyen beszélnek, ugyanaz. Itt már nyelvegység határoz.

3) egy nemzetet alkotnak mind azon önálló statustestületek, mellyeknek népei jóllehet külön származásúak 's külömböző nyelvűek is, de egy köztörvény ótalma és élvezése mellett egy közös álladalmi czélban egyesülnek. Mely

utolsó értelemben a' politicai egység határozza meg a' nemzet' fogalmát. 'S e' szerint minden status egy nemzet.

Ezekből világos, hogy a' nemzetiségnek a' nyelvegység nem egyédüli attributuma, miután nyelven kivül még két alapja lehet a' nemzetiségnek, t. i. a' közös származás (vagyis az egyfajúság), és az a' politikai egység (vagyis a' statusegység). P. u. a' zsidó nemzetiség nincs összekapcsolva nyelvegységgel. Ellenben az is világos, hogy a' nyelvegység sokszor nincs összekötve közös származással. P. o. hazánkban a' magyar nyelvű nemesség nem egy származásu a' magyar ajkú nemtelenekkel. Világos továbbá, hogy ugyanegy nemzet több, egymástól független országokban is lakhat. P. o. magyar faj-társaink közül igen sokan Moldva országban lézengenek; sőt fájdalom! az egy magyar nemzet is két független országra osztá önmagát, nem tanúlva egyebet századokon át német szomszéditól, mint a' megoszlást.

„Mellyik leginkább apolandó a' 3. feljebb értelmezett nemzetiségek közül?"

I.

„A' közös származási nemzetiség korunkban többé nem ápolandó."

Europaban már évezredes szokás, minden egyes ország lakosait az uralkodó népről nevezni el. Igy hivattak Róma városának népéről általában rómaiaknak az összes birodalom' minden népei. Igy hivatnak az egykor uralkodott

Frankokrúl franczióknak ezen ország' egyetemes lakosai. Ekkép mi is mindnyájan Magyar nemzet vagyunk, kik a' 3. hegy és 4. folyam közt élünk összesen. Ezen elnevezés a' régi csaták korából veszi eredetét, midőn még a' szerencse kereke nagyon is forgandó vala a' független álladalmakra nézve, midőn egyik nemzet a' másikat, ha lehetett, rendre hóditá. Általános volt ekkor a' szokás, miszerint a' meghóditott nép nem csak önállásától, nem csak álladalmi legfőbb jogaitól, hanem független nemzeti nevétől is megfosztatott, — 's a' hóditó nemzet' nevére átkereszteltetett a' nélkül, hogy annak jogaival is felruháztatott volna. A' világeseményekben 's a' dolgok természetében feküdt az irány, hogy az apróbb nemzetiségek romjain mindig egy nagyobb álladalom emelkedjék, egy közjogon és egy közérdeken alapodva. De az akkori idők szellemével, az önzéssel semmiképen össze nem fért, hogy a' hóditó a' meghóditott népeket illy közös érdekű statusegészbe olvassza össze. A' közös név szinte nem azért adatott a' meghóditott népeknek, hogy a' hoditótul valamit mégis sajátokul kapjanak, hanem hogy tulajdon nevök veztét annál inkább érezzék. Ha a' hóditó csupán azért fosztotta volna meg a' legyözött népeket függetlenségöktől, nevök-és jogaiktól, hogy közös politikai egységet alkosson azoknak romjain, ekkor a' legyözött népek ellenszenve csakhamar rokonszenvvé változott volna: mert saját nemzetiségök helyett a' nagyobb álladalmi egységet és jogközösséget kármentesitésnek tekintik vala, és csakhamar megértik a' természetnek azon örök czélját, miszerint az szükségkép mindig nagyobb nagyobb társadalmi egyesülésre vezeti az emberi nemet. Az ujabb, humanusabb idők már több

példákban tanusitják a' régi nemzeti féltékenységnek, vagyis a' régi önzésnek szünnikezdését, a' nemzetiségek helyett tisztán az álladalomnak előtérbe lépését, 's ebben a' természet örök tervének hüvebb követését. Ott áll Éjszakamerika egyesült statusaival, értsük meg jól, statusaival, nem nemzetiségeivel. Ott áll Francziaország roppant statusegységével, hol közös származás helyett jogegyenlőség a' minden részeket szorosan egybetartó kapocs. Nyelvre nézve még nem szólunk: ezen szempontból északamerika is, Francziaország is egy egy nemzetiség; mert itt és ott egy egy uralkodó közös nyelv tartja össze az egész statustestet. Eljött az idő immár valahára, midőn Magyarországban is csak a' nyelv-és politikai-egység' szempontjából készülünk keresni nemzetiséget. És csak akkor lépünk igazán a' természet' útjára, ha vérünket, fajunkat nem emlegethetjük többé olly igen gyakran, mi a' jelen korban az egymáshoz simulás' előkészitésére némely hazafiak által igen rosszul választott modor.

Hazánkban már évszázadok óta él a' magyarral német tót oláh görög 's több más nemzetiség is együtt, mellyeket most mind meg kellene fosztani eddig bírt társadalmi jogaiktól, ha p. o. azt akarnók, hogy csupán közös származáson alapuló egy nemzetiség uralkodjék e hazán. De illyet csak képzelni is bizonyosan senki nem lesz elég esztelen. És gyakorlatban minő képtelenségre vezetne az illy ferde tan, ha kizárván nyelvet, politikai egységet, csupán a' közös származást véve alapul, p. o. csak a' magyar fajt nyilatkoztatnók nemzetté hazánkban. Ekkor mindössze is egy két száz nemes család tenné az egész nemzetet: mert

már a' magyar pór nem egy származású a' magyar nemességgel, az tehát szinte nem tartoznék az uralkodó nemzethez; a' német tót oláh 's több más külön származású nemesség és pórság pedig azért nem lehetne alkotó része a' nemzetnek, mert példa gyanánt csak egy, közös szarmazáson alapuló nemzetiség vétetett uralkodó nemzetiségnek.

Ezekből világos, hogy a' fentebb 1ső pontban érintett közös származási nemzetiséget jelen korunkban ápolni annyit tenne, mint Európának azon szokását, miszerint eddigelé nem annyira a' politikai egység elve, mint egy uralkodó nemzetiség volt mindig előmozditva, a' 19ik században még megerősiteni: holott ma minden míveltebb átlátja, mikép már a' nagy világegyesületnek alapköve régen letétetett, melly egyesületnek alkatrészei nem nemzetiségek, hanem kétségkivül csupán álladalmak leendenek.

Továbbá a' közös származási nemzetiségeket ápolni, a' mondottak szerint annyit tenne, mint a' természet' rendét némileg összezavarni, mellynek czélja nem egyes nemzetiségek' föntartásában, hanem az összes emberinem' conservatiojában, 's míg ez a' nagy világegyesülés által közvetlenül történhetnék, mindenesetre az álladalmi egységeli előmozditásában fekszik.

Különösen pedig honunkban ápolni kiválólag bármely közös származási nemzetiséget, annyit tenne, mint a' két első hibához még egy harmadikat: a' politikai tapintathijányt csatolni, holott kétségtelen, mikép politikai téren a' hiba veszélyesebb mint a' bün.

II.

„Ápoljuk teljes erőnkből a' nyelvegységen alapuló nemzetiséget.“

Ne tévesszük el mindenek előtt, hogy egy köznyilvános status-nyelv iránt határozni csak jogilag független álladalomnak van hatalmában, 's azt se tévesszük el, hogy a' nyelv soha nem czél, de mindig eszköz. — Ezen alapokon indulva, két példát hozunk fel.

1ör ha valamely idegen nép még csak most foglalna el egy országot akárhol a' világon, 's onnan nem ölné, sem nem űzné ki a' benlakó nemzetet, v. nemzeteket, söt velök együtt egy új nagyobb álladalmat alkotna, 's először is arról tanakodnék: valljon saját nemzetiségét (azaz itt már nyelvét) mozditsa-e elő, avagy a' benlakó nemzetek nyelvei közül fogadjon el egyet közös álladalmi organumúl? — ezen esetben főleg azon szempont lenne eldöntő: mellyik legtökéletesb már ekkor az összes nyelvek közül: a' hóditó nép' nyelve-e, vagy a' meghódoltake? Ezen szemponton kivűl — miután a' hóditóé a' statusorganizálás hatalma — ennek kénye kedve legkönnyebb és legszabadabb határozó. Ellenben

2or ha valamely független, már megalapitott, 's rég időktől fogva létező álladalom több külön származásu és nyelvü nemzetiségeket foglalva magában — arról tanakodnék: valjon a' létezők közül mellyik nyelvet ápolja ezentúl: azt-e, melly már eddigelé mindig vagy igen sokáig mint közorganum használtatott, avagy a' többi benlakó 's egy álladalmat képző nemzetek közül valamellyikét? — ezen esetben, hacsak az

álladalmi közös törvényhozás önkényesen ellenkezőt nem végez, a' Historia áll elő egyedül érvényes bíró gyanánt, felmutatva a' múlt századokat, felmutatva magát a' közösen leélt álladalmi életet, a' múltat és jelent, mint históriai tényt, melly békeszerető polgárok előtt e tárgyban az okok' leggyőzőbbike.

'S ha egyszer elv gyanánt elfogadtatott, hogy az álladalmi köznyelv a' régi maradjon, vagy általában ha egy bizonyos nyelv köz status-organumúl megállapíttatott, ekkor annak mint a' statusélet' legtökéletesb kinyomásának minden kitelhető erkölcsi és szellemi erővel való ápolása az álladalomnak legelső és leghalaszthatlanabb kötelességévé lön — úgyannyira, hogy azon álladalom, melly ebbeli kötelességének teljesitésében csak hanyag is, megbocsáthatlan bünt követ el az emberiség' közös legszentebb érdeke: a' minél előbb siettetni kellő egyetemes világ-egyesülés ellen. És jegyezzük meg különösen, hogy az álladalomnak nem annyira joga, mint (legszorosabb) kötelessége: az egyszer már megállapított köznyelvnek az álladalom' határai közt általános terjesztése — már csak azon okból is, mivel minden, kivált jog-alapra fektetett álladalomban olly számosak az egyén és álladalom közti vonatkozások, hogy ezeknek pontos és könnyü megoldása, elintézése végett egy köznyelvnek mint egy közös kulcsnak minden statustag általi birása okvetlenül szükséges. A' ki ezt tagadja, annak vagy nincs fogalma a' statusegységről, vagy a' status alatt csupán korlátlan egyúrságot ért, mellyben az egyén olly ritkán érintkezik az álladalommal, miszerint száz külömbféle nyelv is megjárja; vagy csupán azért tagad, mert tagadni érdeke van, 's az illyennek

valamint a' hasnak hiába okoskodnék az egész magyar t. társaság.

Ha tehát a' nyilvános életforgalomnak köznyelvét minden statustagnak szükség tudnia, mi természetesebb, mint ugyancsak a' statusnak abbeli kötelezetése, hogy módokrul maga gondoskodjék, ezen közszükségü nyelvet minden ujabb nemzedékkel megismertetni. Ezen kötelezettsége a' statusnak elvileg onnan ered, mert

a) nem az ember van a' statusért, hanem megfordítva ez létezik amazért. Az ember czél önmagában, a' status csak eszköz. Az ember azért él polgári társadalomban, hogy boldogságát, tökélyesedését könnyebben eszközölhesse; mivel pedig minden statusban a' nyelvegység legelső föltétele, leghatalmasb eszköze a' tökélyesedésnek, a' közboldogulásnak, igen szembetünő, hogy jogának kell lennie minden statuspolgárnak, a' megállapított köznyelvben az álladalomtól oktatást követelni. 'S különösen, mivel

b) a' tapasztalás bizonyítja, hogy egy statusban milliók vannak és lehetnek, kik ezredek lefolyása alatt sem sajátitják el — minthogy erre maguknak többnyire módjuk sincsen — önszántukból a' közálladalmi nyelvet. A' statusnak tehát, ha rendeltetését be akarja tölteni, nem szabad elnézni, hogy a' vis inertiae illy roppant tért nyerjen az álladalomban, hanem magának kell közbenjárulni, és a' társadalmi czélnak alapeszközét: a' statusnyelvnek általános ismeretét közoktatás által mihamarébb előteremteni.

III.

„Ápoljuk hasonlókép teljes erőnkből a' politikai (vagyis a' status-)egységet.“

A' többször említett világegyesülés-midőn a' sz. irás szerint is egy akol és egy pásztor leend — korunkban már nem tartozik a' metaphysicai túlságok közé. Még csak azt kell világosabban kimutatni, minő fokozatokon át, és minő tényezők által fejlik ezen nagy eszme valósággá.

Az emberiség akkor is egy egész volt, midőn az első eszes lény csak önmagában állott az ég alatt, 's akkor szinte egy egész leend, mikor az ismert és ismeretlen világ már több népességet be sem fogadhat. Csak az a' különbség, hogy az első ember egy olly egészet képezett, mellynek minden részei test-és lelkileg tökéletesen egyesülve voltak: ellenben az emberiség egy olly egész, melynek részei fájdalom! test-és szellemben annyira távol állanak egymástól, mintha közöttük már nem csak egység, de rokonság sem volna. A' természet azonban titkon mindig működik; 's talán ezen megszakadás is, rejtett mesterségei közé tartozik, mi által t. i. az egyesülés szükségét annál elevenebben akarta éreztetni a' megoszlott egységgel. Titkos mestersége a' természetnek minden bizonnyal, hogy az embereket szeretet által előbb családokba, aztán az első szükségek által nemzetségi (patriarchalis) álladalmakba, később a' szellemi magasabb igényletek által már vegyes nemzetiségű status-egységekbe készteté. Sőt még abban is előrelátó volt a' természet, hogy ezen egyesitési titkát csak akkor vegye észre

az emberiség, midőn annak igen nagy része már a' legfelsőbb egyesülés fokozatán áll. A' jelen kor' emberének jutott a' szerencse, hogy meglepetve földre omoljon, felkiáltva a' természet' urához: Nagy isten! titkod már nem titok többé; köz örömünkre az, ime ki van találva!

'S ezzel kimutatvák a' fokozatok mellyeken át, és a' tényezők mellyek által a' természet az érintett világegyesülés' nagy müvét valósitandja.

Az első fokon ezen egyesitésnek tényezője a' család; a' második fokon tényezők a' nemzetiségek; harmadik fokon tényezők a' vegyes nemzetiségü álladalmak. Vagyis: az első egyén felolvadt a' családban; a' családok a' nemzetiségben; a' nemzetiségek az álladalomban; 's az álladalmak egygyé olvadandnak az emberi egyetemben. Miből kitünik, hogy az álladalmak, vagy is a' politikai egységek lesznek közvetlen tényezői a' nagy világegyesülésnek.

Értsük még tehát a' bölcs természetet: ne ápoljuk a' közös származási nemzetiségeket, a' fajokat akkor, midőn az álladalmi egységek' szilárditása van napi renden; és főleg emlékezzünk meg, hogy valamint múlt idökben ép' az emberiség érdekében történt, úgy ezután csak az emberiség rovására történhetnék a' közös származási nemzetiségek' ápolása. Ha nem üttött is még egészen az óra, hogy egyenesen törekedjünk a' világegyesülésre, legalább ne tegyünk ennek gátakat elébe, mert erre az idő már igenis megért.

Legyen minden álladalomnak egy nemzetisége, kinyomva (mint feljebb mondottuk) egy közös uralkodó nyelv

által; és legyen egy nemzetisége a' politikai egység' magasztos alapján. — Ez az álladalmak' jelen napi rendje:

„Milly értelme van Európában a' nemzetegységnek?"

Mivel Európában egy önálló ország sincs, hol az összes népesség kivétel nélkül akár egy származásu, akár egy nyelvű lenne: ezért Európának bármely országában a' nemzetegység csupán politikai egységen alapulhat, azaz nemzeti egység alatt nem érthetni mást mint álladalmi egységet. Ezen utóbbi szónak fogalma pedig igen egyszerű, noha megvalósitása olly nehéz, hogy még eddig a' hol csak valósittatott, majd mindenütt egy-egy forradalomba, és tömérdek embervérbe került. Ugyanis az álladalmi egység nem jelent egyebet, mint olly társadalmi állapotot, mellyben a' fő eszmét (az álladalmat) hasonló alárendelt eszmék (részálladalmak) nem desorganisálják, azaz hol nincsen status in statu. De ezt ismét nem kell torzítva venni, hanem ki kell őszinte-egyszerűn mondani, hogy minden kiváltságos osztály, vagy különösen pártfogolt faj mind megannyi alárendelt álladalom a' fő álladalomban. Ezt csavarni lehet, de elcsavarni semmi analysis soha nem képes. — Nincs oktalanabb, mint midőn ugyanegy álladalomban ember emberrel küzd azon ürügy alat, mivel az egyik ir és nem angol, vagy illyr és nem magyar nemzetiséghez tartozik, 's megfordítva. A' természet azonban hibák által tanít: nem azt mutatja ki, mit kelljen tenni, hanem mit ne kelljen; 's jó útra többnyire a' rossz ósvényről szokott elvezetni. A' nemzetiségek közti harczok arra való leczkék, hogy belássuk, mikép a' társadalmi életben nem származás nem faj, nem vér a' tényező

és határozó, hanem az ember. — 'S minden kivételes törvény, melly egy országban bizonyos ostálynak mint osztálynak számára alkottatik, szükségkép álladalmat teremt elő az álladalomban, 's olly veszélyes az egységre nézve, mint minő veszélyes volna az anyára, ha a' méhében létező csecsemőnek, hogy megélhessen, különös tápot kellene közvetlenül nyújtani. Minden egység megszakad és megszűnik egység lenni, ha a' benne foglalt részek különös részletes ápolást követelnek. Hasonlít pedig az egység nélküli álladalom azon családhoz, mellynek egyik másik tagja azzal ámítván a' családfőt, hogy csak őket lássa el legjobb vérével, csak ő rájok fordítsa legjobb erejét, majd ők a' többi tagokrul aztán annál jobban gondoskodni fognak, — illy szép szavakkal a' családfőt rászedik, 's a' kicsikart különös ápolásért idővel még hálát sem éreznek, sőt a' miattok elhanyagolt többi családtagokrul egészen megfeledkeznek, — úgyannyira hogy ha p. o. a' rászedett tagok egyszer mégis a' feledékenyeket kötelességökre figyelmeztetve, a' közös családi állapotokat egy kissé nivellálni, a' jogokat a' kötelességekkel öszhangzásba hozni akarják, az urakká lett hatalmas tagok már ekkor harcz és háború nélkül (noha vident probantque meliora) örökös fontolgatásnál egyébre nem igen hajlandók. És mennyiszer megújul aztán a' két testvér (Cain és Abel) közti szomorú jelenet nagyobb példányokban!

„Van-e hazankban nemzetegység?"

Ezen kérdést így is lehet tenni: valljon politikailag egy nemzetnek vesszük-e a' honunkban lakó összes nemzetiségeket? Mire a' felelet sokaknak igen is könnyű, mig nekünk felette nehéz. Annyit tudunk, hogy ha a' haza iránti köte-

lességteljesitésről van szó, akkor a' nemzethez tartozik német tót rácz, még a' czigány is; hanem ha közjogok (úgynevezett szabadságok') élvezése jött vala kérdésbe, kivált eddigelé, ó már ekkor csak a' magyar nemesség volt nemzet e hazában. És én mondom néked olvasó, hogy ha csak közös származás tenné a' nemzetet, vegyük bár a' ráczot tótot németet vagy magyart, mindegy de csak egyet magában uralkodó nemzetnek, — istenemre! harcz nélkül hódít még bennünket még a' Török is. Ellenben mondjuk-ki, hogy a' status a' nemzet, és lépjen életbe a' teheregyenlőség nagy elve: ekkor el lesz felejtve a' századok' keserve, el lesz felejtve a' nemzetiségek' mult és aligmult torsalkodása, és elmondhatjuk a' költővel, hogy még él nemzet e hazán. — Éljünk példával: Ha kérdené tőlünk egy jogszerűbb világból jött idegen: de hát kié tulajdonkép e hon? fognánk-e neki könnyedén felelni, hogy menjen és olvassa a' 7 vezérek' vérrel írt kötését, az első országos osztálylevelet, — 's ha e satyrát nem akarnók talán mondani, valjon mit mondanánk? nemde egy kissé pirulnánk is az idegennek azt válaszolni, a' mit inter socios itt saját tüzhelyünknél néha néha egymásnak mesélünk? — — Ellenben ha azt felelnők nyilt homlokkal, hogy a' statusé, a' köz álladalomé e hon, valjon gondolhatna-é az idegen egyebet, mint hogy tehát az összes honlakosoké a' hon? De valjon tudná-e még ennyiből az idegen azt is, hogy ugyan van-e hazánkban politikai nemzetegység? gyanítaná igenis, de a' jámbor szörnyen csalatkoznék. — Hogy 1ör közös származáson alapodó nemzetegység nincsen hazánkban, ezt még a' pesti egyetemben eléadott statisticából is kiolvashatná. Hogy 2or nyelvegy-

ségen feneklő nemzetegységgel szinte nem birunk, ennek nyomát úgy magány mint nyilvánköz életünk' menetében elégségesen föltalálhatná. És hogy 3or politikai egységen nyugvó nemzetegység sem létezik honunkban, ezt a' magyarok zendavestájának mindjárt első lapjain föllelheti; vagy ha éppen tetszik, menjen be egyszer idegenünk Posonyban a' követek házába, és figyeljen valamivel jobban mint az ifiúságnak egy része, mig bármely városi képviselő beszédét elvégezte és ekkor nézzen a' tábla' elnökére: valjon feljegyzi-é a' szólott képviselőnek szavazatát? 's a' mit észrevesz, az lesz a' keresett tudomás politikai egységen nyugvó nemzeti egységünkről.

„A' politikai nemzetegység hijányának következései."

Olly álladalom, melly egy közös nyelv egy közjog és egy közérdek által egybeforrasztott nemzetet nélkülöz, legyen bár százszor függetlennek nyilatkoztatva charták és diplomaticai szerződések által, ezen függetlenségét bátran od adhatja egy tál lencséért; mert az illy függetlenség egy álladalomnak terhesebb, mint volt a' kinzó éhség Ézsaunak, az első szülöttnek. Hasonlít az illy függetlenség azon szabadsághoz, mellynek gyakorlatára tehetségünk hijányzik, de a' mellyet mégis gyakorolni akarván, általa vesztünket eszközöljük. Mintha p. o. egy örökös börtönre itélt rab, ki cellájában a' tespedő lég miatt már testi erejét elveszté, egyszerre szabadságot nyerne, bizonyos mély folyamban naponkint megfürödni: ő azonban úszni nem tudván, vízbe fúl. Vagy még inkább hasonlít ezen függetlenség egy szekér állapotjához, mellybe két vagy épen négy ellenkező oldalról lovak fogatván, ezek szabadon haladni engedtetnek, azonban sokfelé

húzván a' szekeret, azt csak fölforgatják. Politikai nemzetegység nélkül függetlenséget kellő sükerrel nem használhatni.

'S természetes dolog, hogy a' kormányhatalom is egy olly statusban, mely többféle származású nemzetiségre, és több osztályokra szakadván, ennélfogva többnemű érdekeknek hódol, cselekvőleg nem működhetik. Az illy álladalom kormányának összes hatása abban központosul, hogy az osztályoknak egymásba ütköző érdekeit nyilt harczra kelni ne engedje, — hogy a' népet a' felsőbb kasztok által legalább elvitathatlan természeti jogaitól megfosztani szinte ne hagyja, 's hogy az álladalmat, melly az érintett osztály-érdekek miatt semmi lényeges változáson forradalom nelkül keresztül nem igen mehet, in statu quo fentartsa, azaz minden hatása: merő negatio. Nem szövetkezhetik az illy status kormánya sem egyik sem másik nemzetiséggel, sem egyik sem másik osztállyal, sőt csak egy szükségszerü reformnak initiativáját sem teheti meg a' nélkül, hogy tüstint egy vagy más felekezet részéről a' pártosság' gyanúját ne vonná magára. Ha a' kormányhatalom initiál valami újat, ez az olygarchiának nem tetszik, habár a' legüdvösb propositiókkal álljon is elő: ellenben ha a' nemzet képviselői initiálnak bármely üdvös törvényjavaslatokat, ekkor megint a' kormány nem fog azokkal kezet. 'S mindez merő gyanúból egymás iránt, mit a' nemzet és kormány között az olygarchia minden időkben igen ügyesen közvetít. Ez aztán a' valóságos Tantalusi gyötrelem!

Egyszóval, hol politikai nemzetegység nem létezik, ott a' kormánynak, hogy népszerüséggel bírjon, szükségkép illi-

berálisnak kell lennie. És a' hol jól organisált szilárd kormány nincsen, ott lehet, nem tagadjuk, alkotmányositott anarchia; de alkotmányos álladalom bizonnyára nincsen.

Legrosszabb, mert legáltalánosabb, következése azonban a' polit. nemzetegység hijányának abban áll: hogy az ember illy statusban már nem csupán ember lenni törekszik, hanem ezen felül még valami, t. i. az uralkodó kasztnak tagja is. Valamint az ég angyalaira veszedelmes volt, hogy istenek kivántak egykoron lenni, úgy az emberre nézve sincs semmi veszélyesebb, mint ha nem elégszik meg azzal, hogy ember. Csak addig tartott földünkön az egység, és csak addig a' boldogság is, mig az irás szerint egy ember volt az emberiség. Ez volt a' teremtésnek ideálja, magasztos büszkeséggel járható a' természet többi lényei között, mint ezeknek legfönségesbike; de miután az első embernek társa is lön, már elkezdődött a' megoszlás, az elégedetlenség: mert midőn az ember már nem egyedül magát látta legfönségesbnek, azt hitte, hogy a' hozzá hasonlók közt is felsőbbségre kell törekednie, mint állott fölötte elébb a' világ egyéb lényeinek. 'S ez volt első diadala az emberen a' rossz szellemnek. Aval azonban nem elégedett meg az ember, hogy mindig első kivánjon lenni társai között, hanem ezen kivánságát — ezen első roszat a' világon — általjános társadalmi szabállyá tette, úgy, hogy midőn az első társaságokat látjuk alakulni az emberek között, már azokban egyszersmind nemzetiségeket, kasztokat is veszünk észre. 'S ezóta már nem csupán emberiséget ismerünk a' földön hanem ismerünk négereket, fehereket, embereket, parasztokat, és rabszolgákat.

Ezen eredendő bűnnek nem vet véget egyéb, mint a' politikai nemzetegység, mellynek fő elve: hogy az ember, kivétel nélkül, mindennemű jogaival, attribútumaival elismertessék, és soha ne nézettessék kissebb érvényü hogy úgy mondjam quantitásnak, mint mennyi valóban az ember. Czélja a' nemzetegységnek, hogy minden ember vissza nyerje azon önállósági jellemet, azon nyomatékot, mellyel az első eszes lény fel vala ruházva.

V.

Szabadság.

Ime, ez azon nagy szavak' legnagyobbika, mellyeket X. Y. Z. et Comp. mennél csekélyebb értékre devalválni, hazafiúi legszentebb feladatokul tüzték ki. Hogy ezen devalvationális vajudás ne szüljön egeret, legjobb lesz, ha az illetők ezen nagy szónak kiküszöbölésénél (vagy ha jobban tetszik, devalválásánál) is a' Csaplovicsféle tagadó analysist használandják. Mi elhisszük, hogy ha ezen veszedelmes szót jó mélyen mártandják az analytica philosophia' választóvizébe, bizonyosan nem csak devalválódik, hanem egyszersmind decomponálódik is, 's resultatumul elmondhatják a' híres modorban: „ehol ni! a' drága szabadság! hisz az saját értékére devalválva csak agyrém, melly valóságban nem is létezik."

A mi czélunk nem devalvatio, sőt nyiltan valljuk, éppen az ellenkező; ezokból tehát, de más részről azért is, mivel mi analytica Philosophiának ama rengetegeibe, hol már a' sötétség kezdödik, még el nem jutottunk, — a' szabadságot csak közönséges értelemben fögjuk fel, es irunk róla közönségesen. Noha egy kis fogalom-hatarozás és felosztás mindenesetre kötelességünkben all.

Az élet embere két értelmet tulajdonít e szónak

1) mindazt szabadnak mondja, mit a' külső törvény nem tilt és az ész megenged.

2) mindazt szabadon teszi, a' mit gátolatlanúl tesz.

Nyilván van, hogy amott objective, itt subjective értelmeztetik a' szabadság. Az 1) szerint szabad cselekednünk, a' 2. szerint szabadon cselekszünk. Ez nem csekély külömbség. P. o. ott is szabad kereskedni, a' hol vámot fizetek, de ott szabadon kereskedem, a' hol vámmentes a' forgalom.

Tovább mind az objective mind a' subjective értelmezett szabadság még külsőre és belsőre osztatik, ekképen:

Az embernek objective-külsőleg szabad mindazt tenni, mit a' külső törvény nem tilt.

Az embernek objective-belsőleg szabad mindazt tenni, mit az ész megenged.

'S az ember subjective-külsőleg szabad, midőn külső akadálytól menten cselekedhetik.

'S az ember subjective belsőleg szabad, midőn külső akadályoktul menten ismeri meg a' jót és a' rosszat.

Rövidség és egyszerűség kedvéért, mielőtt tovább mennénk, nevezzük az objectiv-külső szabadságot (minthogy ezt a' külső törvények teremtik) egyenesen külső szabad-

ságnak; az objectiv-belsőt (minthogy ezt az ész törvénye szüli) erkölcsi szabadságnak; a' subjectiv-külsőt (minthogy ez az akadálytalan cselekvést tartalmazza) forgalmi szabadságnak; és a' subjectiv-belsőt (minthogy ez a' léleknek mint legbelsőbb subjectumnak szabadlétét jelenti) különösen belső szabadságnak. — Ezen felosztást azért tartjuk itt nélkülözhetlennek, mivel a' szabadság nem, mellynek számtalan fajai vannak, és mivel nincs oktalanabb, mint ha valakit bizonyos eszme iránt capacitálni akarunk, 's mégis minden elkülönzés, elemezés nélkül csak az általányt (az absolutumot) fejtegetjük; midőn hallgatónk vagy olvasónk talán épen azért nem volt eddig is tisztában az egész eszmével, mivel annak csak egy faját, csak egy részletét fogta fel, a' többi fajnak is, vagy az egész nemnek ismeretére soha nem emelkedvén. — 'S most haladjunk.*)

„A' külső szabadság."

Ezen szabadság csak társasági conventio, csak emberi adomány, mellyet a' törvényhozók többnyire egy érthetlen, belső kapocs nélküli labyrinthba szerkeztenek össze, 's törvények neve alatt kötetekbe írnak, vezérszabályul az irástudatlan népnek, az álladalmak' ezen roppant többségének. 'S a' törvényhozók mindig a' hatalmasok: ők mérik a' külső szabadságot; a' népnek annyit adván belőle, a' mennyit akarnak; 's hogy többnyire igen kevesset adnak, ez onnan van,

*) Mi itt csak az objectiv-külső, és subjectiv-belső szabadságot fogjuk taglalni, minthogy ezek az életben leginkább köz szükségüek.

mert nekik magoknak igen sokra szükségök, és mivel félnek, hogy ha a' népnek többet adnának, ez majd egészen összezavarná a' kártyákat. Hogy pedig a' nép több külső szabadságot maga sem követel, ez onnan van, mivel a' nép sokkal tökéletlenebb socialis életet él, mint a' felsőbb kasztok' embere, — 's a' tökéletlenebb socialis élet szükségképen tettlenebb élet is: a' külső szabadság' szükségét pedig az érzi leginkább, a' ki cselekszik működik vállalkozik, egy szóval tettlegesen él. Tespedés és szabadságtalanság, valamint cselekvő élet és szabadság többnyire ikertestvérek. De viszont meg kell jegyezni, hogy a' nép épen azért él tettlen életet, mivel annyi szabadsággal sem bír, hogy bármit is tehessen. A' munka semmivel sem neveli jobban a' szabadságot, mint a' szabadság a' munkásságot. Nincs semmiben nagyobb viszonhatás, mint ezekben.

A' külső szabadság a' társadalmi és természeti jogok öszvege; kinekkinek az ő joga: az ő szabadsága. — És miért vannak meg a' jelen korban minden társadalomnak sokkal több jogtalanjai, mint jogositottjai? felelet, azért, mert ma meg a' jog tulajdonkép nem uralkodik; hanem csak az előjog, 's ennek az a' természete, hogy minél kevesebbek közt osztassék meg, valamint rendeltetése (már nevénél fogva is) az, hogy a' jog előtt járjon, mint előpostája azon időnek, midőn majd nem lesz annyi sok púp az erkölcsi világ hátán.

'S miért nő olly csiga-lassan mindenütt a' népnek külső szabadsága? — azért, mivel a' nép önmaga nem képes nagyobb jogsummát víni ki magának ismeret-és miveltséghijánya miatt. Tehát mért nem alapulnak mindenütt a' nép

számára minél jobban rendszerített képző intézetek? Puh! hiszen ez! .....; a' fenálló érdekek kiméletet követelnek — legalább is egynehány ezer esztendeig. Ha a' nép igen hamar míveltetnék, igen hamar jogok után látna, 's honnan vehetne inkább. mint a' hol sok van? De ekkor jaj neked előjog! — A' liberalismus is hej sokszor lecsücsül a' legilliberalisabb padra, midőn már csakugyan ad fractionem panis kerül a' dolog. Még a' legjobbak és legbölcsebbek is ritkán adják fel capitulatio nélkül az előjognak régi vármüveit. Ezért ma az ürügy-keresés ép olly közönséges, mint a' kenyérkeresés.

„Valljon adja-e a' társaság az embernek külső sza-
„badságát, avagy csak meghagyja?; és szükséges é,
„hogy egyenlőn bírja mindenki a' külső szabad-
„ságot?"

A' külső szabadság áll, mint láttuk, természeti és társadalmi jogokból. — Az igasság szava így szól: azért vagyunk mindnyájan semmiből, hogy mindnyájan egyenlők legyünk. A' természetjogokat meg kell tehát mindenkinek hagyni, a' társadalmi jogokat meg kell mindenkinek adni. Hányan vannak kik talán annyi okot hoznak fel ez ellen, mennyi szem van egy kukoricza-csutkán! És mégis mi szembe merünk szálni ezen ok-szemekkel, 's azt mondjuk különösen, hogy a' ki a' jog és jogegyenlőség eszméjével tisztában van, az egészen természetesnek fogja találni, a' mit állitánk. A' jogegyenlőség nevezetesen nem abban áll, hogy p. o. a' társaságban mindenki egyenlő birtokkal legyen ellátva, vagy hogy mindenki egyenlő hatalmat és befolyást gyakoroljon a' társaságban, habár arra képesitve

nincs is. A' jogegyenlőség fogalmában csak az az ultima differentia, hogy mindenki előtt nyitva legyen az út, testi lelki erőködése és ön-kiképzése után anyagi és szellemi tekintetben oda juthatni, a' hol mások állanak. Mi azt tartjuk, hogy bármilly magas chinai falakat alkosson a' társaság, csak engedje meg, hogy a' ki kellőleg képesítve van, minden további akadály nélkül azonnal beléphessen a' czéhbe — azonnal tagja lehessen a' kasztnak — azaz csak ne alkosson a' társaság áthághatlan falakat saját keblében, senki nem fog panaszkodni az illy jog-különbség miatt. De mit beszélek én? hiszen ekkor már a' kasztok eo ipso megszűnnének, mihelyest át lehetne mindenkinek mászni a' fal ..... Igen de ekkor rendén volnánk ám a' jogegyenlőséggel, mert az előjogra nem kellene csupán születni. Kinekkinek annyi külső szabadsága lenne, a' mennyit szerezne, 's ennél többet nem is követelünk.

„És meghagyja-é a' társaság a' külső szabadság'
„legfőbb részét: a' természeti jogokat minden tag-
„jának? — 's nem foszt-é meg sokakat legalább
„közvetve a' legfőbb term. jogtól, az önfentartás
„jogától?"

Üssük fel egy kissé az Irást és olvassuk e sorokat: „uralkodjatok a' földön és vizeken, állatokon és növényeken, mindezt nektek teremtettem; vegyétek hasznát a' mint tudjátok valamennyien." E' mondatban azon nagy elvet fejezte ki, már ha nem személyesen isten ő szent Fölsége is, hanem akárki, hogy: minden egyes embernek veleszületett term. jogánál fogva külső szabadságában áll, akár társaságon kivül akár társaságban önfentartását eszközölhetni: miszerint a' mit minden ember életszükségileg megkiván, azt nem tekint-

heti akár egyesek, akár a' társaság kegyelmének, hanem saját legszemélyesebb természetjogának. A' ki ezt tagadja, menjen egy sötét helyre, hol csupán eszének világa lesz világossága, és — gondolkodjék elfogulatlanul. Már aztán akármi módon szabalyozza is ezen szabadságnak gyakorlati élvezetét egy vagy más társadalom, annyi bizonyos, hogy azon statusoknak alapszerkezetében legnagyobb hézag van, mellyek éppen semmi módot nem nyújtanak élszegényedett, de kivált született-szegény tagjaik életföntartására. Jól rendezett álladalmakban már ezen elvnek gyakorlati alkalmazására nem szokták azt mondani: „hja! theoriában mehet, de praxisban! 'sat., hanem p. o. Angolország annyira elismerte a' közálladalomnak szükölködő tagjai iránt való kötelezettségét ..... no de ezt úgy is mindenki tudja. Egy szóval: a' melly statusnak organismusa jó, ott a' nyomoréknak köztegedelem, az ép' szegénynek köz munka nyújtatik, 's mindkettőnek élete föntartatik.

Valaki mondhatná, hogy a' feljebbi elv szerint olly társadalmakban, hol a' koldús-szegényekre semmi különös gond nem fordíttatik, a' szükségben sinylő jogosan veheti el másnak tulajdonát is. És erre egyenes viszonzás helyett, azt kérdezzük: ha az egyén, kivált önhibája nélkül, olly nagy szükségbe jut, hogy a' pirító kolduláson kivül más életmódot keresve sem talál, 's ezen inségében elmegy és vétkezik, — nem vétkezik-e jobban a' társaság az által, hogy tagjait illy erkölcsi kisértetnek, csupa hanyagságból, martalékul hagyta? És nem fosztja-e meg közvetve a' társaság mindazokat külső szabadságuk legfőbb részétől, kiknek még módot sem nyújt, élelmöket megkereshetni? Vagy a' társaság felül

all minden erkölcsi felelősségen? 's követelnie mindent szabad, de adni semmit nem köteles? 'S az illy társaság is eszköze az ember tökélyesedésének, boldogságának? Ó satyra, jöjj segitségemre! Avagy egy két sophisma olly mindenható, hogy illy hézagokat is berózsalevelez?

Sokan midőn a' külső szabadság kijebb terjesztéséről, a' jog-megosztásról van szó, sokat igérő de keveset jelentő fintorképpel kiáltanak fel: „hja! erre a' népnek meg kell előbb érni," 's ezen kiáltást századokig viszhangozzák a' sziklakeblek. Mi is azt véljük, hogy felette nagy külső szabadságot adni egészen miveletlen népnek nem mindig tanácsos. De midőn arról van aztán szó, hogy tehát neveljük a' népet, hadd legyen képes élvezni több jogokat is, mire való ekkor megint a' legnagyobb következetlenséggel ellenezni azt, mit előbb magunk föltételül szabánk? 'S aztán lehet-e tagadni, hogy már de praesenti annyi ismerettel mindenesetre bír igen nagy többsége a' népnek, miszerint képességéhez egyáltaljában nincs mérve jogainak öszvege, külső szabadsága. Egykor, midőn az emberek még nem ismerék annyira az ész törvényeit, hogy tudtak volna saját cselekvéseikben azokhoz alkalmazkodni, a' külső törvény akkor mindenütt eléállt megszoritó hatalmával, és parancsolólag vagy tiltólag lépett fel olly tettekre nézve is, mellyek ma a' közömbösek (actus indifferentes) közé számittatnak. A' positiv törvények a' magány cselekvésnek, p. o. a' természeti szükségek kielégitésének módját is előirták. Csak olvassátok az ó testamentomot. Azonban ma, midőn ha nem egyéb is, már maga az élet, a' mindig törvények korláti közt leélt annyi idő olly igen kitágitá az emberek lelki szemei előtt a'

láthatárt, hogy alig talalkoznék rendezett országokban egyén, a' legalsóbb osztályból, ki az erkölcsi jót és rosszat, a' valót és igazat megkülömböztetni teljesen ne tudná, 's legalább saját cselekvési körében önlábán járni képes ne volna, — ma, mondjuk, nem csak tágulni kell a' külső hevedereknek, hanem itt van ideje a' jog-arányositásnak is. Valóban nem egyéb 19ik századbeli gyávaságnál (vagy talán hypocrisisnél?) azon ismeretes vaklárma, miszerint a' népnek adandó legkisebb külső szabadság szükségkép rendetlenségekkel járni mondatik. Avagy lehetetlen a' jogok gyakorlatát akkint szabályozni, hogy akár minden ember, ki társaságban él, élvezhessen polgári jogokat? A' 19ik században, ezen historiai nagy korban, még az is a' megoldatlan problemák közé tartozik: mikép lehessen p. o. Magyarországban a' szabad kir. városok' polgárait terjedtebb alapú választási jogban részeltetni a' nélkül, hogy a' közállomány felforduljon? —

És igen különös portéka ez a' külső szabadság. Ha definitióját vesszük, miszerint „szabad mindaz a' mit külső törvény nem tilt“ — ez szintúgy alkalmazható a' legutolsó pórra, mint a' leghatalmasb olygarchára. 'S vannak rabulisták, kik ez alkalmazást sokszor használják, mondván: „mit akartok, hisz a' népnek nincs kevesebb szabadsága mint a' főuraknak; ezeknek is csak az áll szabadságukban, mit a' törvény nem tilt, 's a' nép emberének is teljesen szabad mindaz.“ — És ez, meg kell adnunk, nincsen külömben: csakhogy azon kis megjegyzéssel kell a' textust devalválni, hogy épen azért, mivel mindkét részen csak ugyanaz szabad, mit a' törvény nem tilt, a' felsőbb osztálynak majd minden szabad, míg a' népnek majd semmi. — Ugyan számoljátok

össze egyszer azon lehetségeket, mellyek a' szegény pórnak törvény által engedvék! Hiszem, ha lelketek van, el fogtek ámulni.

Kedves hazánkban még a' hajdani oroszlán-osztály következtében a' külső szabadság' testét (a' jogokat) bírja a' kiváltságos nemesség, — a' szabadságnak árnyékát bírja a' polgári rend, — 's a' közálladalmi kötelességek roppant terhét bírja (vagy inkább) nem bírja egymaga a' nép, teljes külső szabadsággal.

És ha tekintetbe vesszük, hogy bizonyos urak, kik a' népnek terjedtebb külső szabadságától olly nagyon félnek, 's arra a' népet Sz. Istvántól kezdve a' mai napig folyvást éretlennek nevezik: más részről, midön legközelebbi országgyülésen a' fenyitő törvényjavaslatot fontolták, ebben mindenekfelett a' szigorú büntetésekről olly atyailag készültek gondoskodni, — ezen utóbbi fogásban feltaláljuk ama szabadságfélelemnek is titkos alapját, és egyszersmind észrevesszük, hogy a' szabadság kiterjesztésétől rettegni, és mégis a' bünök túlszigorú büntetéséről olly atyai hévvel szorgoskodni, a' legnagyobb ellenmondást foglalja magában. Ugyanis az igen szigorú büntetések csak akkor motiválhatók, midön a' legnagyobb öntudatosság, a' jónak és rossznak világos felismerése mellett követtetik el a' bün, és egyáltaljában nem motiválhatók olly egyénekre nézve, kik butaságuk, a' jónak és rossznak csak félhomályos megismerése miatt vétkeznek leginkább: igen de azon urak, kik a' minél szigorúbb büntetésekről gondoskodának, más alkalommal a' népet ugyancsak illy butának illy félhomályos eszünek festék, melly épen azért szerintök a' külső szabadságra még egészen éretlen. Mire

valók hát számára az igen szigorú büntetések is? Avagy a' kötelességek betöltésére kevesebb öntudatosság, kevesebb felvilágosodás is megjárja, és jogok gyakorlására, nagyobb szabadság élvezetére már platói analyticus elme kivántatik, — minő a' tiétek?

„A' belső szabadság."

Ezen szabadság minden egyéb szabadságnál feljebbvaló: mert ez a' belső korlátlanságot, 's általában az embernek mint erkölcsi lénynek kötetlenségét jelenti a' való 's igaznak megismerésében és az ön-elhatározásban. Ezen szabadság nélkül nem létez sem erény sem bűn, e nélkül nem is személy az ember. Ezen szabadság alapja az erkölcsi felelősségnek, és mértéke a' beszámitásnak. Főelve az egész lélektannak. Ezen szabadság olly kincs, mellyet nem ember ad embernek, hanem a' természet nyújt mindnyájunknak, úgy azonban, hogy az ember mindinkább kiterjesztheti annak határit. Ugyanis minél mélyebbre látnak lelki szemei, minél mélyebbre tud hatni az ész, 's minél többet bír a' lélekerő, annál inkább tágul e szabadság köre. Ezen szabadság nem privilegium, 's nem kasztok sajátja: kiki annyit bír belőle, mennyit a' természet után önmaga szerzett. — Itt már nem azt kérdezzük: szabad-é cselekedni? szabad-é ez 's ez tett?, hanem valljon szabad volt-e belsőleg a' cselekvő subjectum? azaz megismerte-é tisztán a' jót és a' rosszat?, cselekedett-é szabad önelhatározással? És ne mondja senki, hogy erről szót váltani sem méltó, mivel mindenki tudja, mi jó mi rossz, és szabad elhatárzás nélkül semmit nem tesz az ember. Mi előlege-

sen is azt állítjuk, hogy valamint az őrült bizonyos időszakokban mintegy kiderül, 's elméje kórmentten azaz tisztán fogja fel a' valót 's igazat, szintúgy a' legjózanabb elme — hogy ugy mondjuk — néha beborul, és nem kellő világban látván a' jót és a' rosszat: csuda-é, ha illyenkor az embernek önmagában farkasa támad, azaz csuda-é, hogy néha vétkezünk?*) És pedig minden bűn többnyire az emberi léleknek illy korlátoltságából, vagyis a' belső szabadság hijányából veszi eredetét. Ezért mondja Schiller, hogy: minél tovább és tovább jegyzi az emberi bűnök lajstromát többet ró azokból a' tudatlanság eredményei' sorába, 's annál kevesebbet a' gonoszságból eredettek közé.

A' belső szabadságnak hijánya két módon nyilvánul. Vagy t. i.

---

*) Láthatni innen, milly ferdeség az embert egyedűl tette után 's kivált csak egy tette után ítélni el. Nem a' tett csupán, hanem különösen az inditóok ismerteti meg velünk az embert. 'S mivel az indok többnyire mélyebben fekszik, hogysem azt emberi türelem rendszerint kikutathatná, innen látszik ismét; milly felette nehéz az embert annyira ismerni, hogy bizonyos tettéért el-vagy megitélhessük. Vagy erre azt mondjátok: az indok fölött ítélni istené, az ember ítéljen egyedűl a' tettből. Igen de ha csupán a' tett szerint törjük el mindig pálczánkat, ekkor p. o. azt is gyilkosnak kell neveznünk, a' ki önvédelmében ölte meg társát, vagy azon főpapot is erényes adakozónak kellene tartanunk, ki csupán az ismeretes borsodi indítvány óta kezd adakozni. És ha itt nem elég egyedűl a' tett arra, hogy ítéljünk, miért elegendő bármely más esetben? miért nem kutatja az ítélő minden tettnél az indokot, ezen egyedűl igasságos merőjét bűnnek 's büntetésnek? — Pedig még napjainkban is meglepő kegyeletben részesíttetik néhol az ítélő bírságoknak azon neme, melly csupán a' tettből és a' tett felett ítélvén, igen kurta pörrel perli ki a' bünöst a' világból, mibe sem véve a' bűnösre ható befolyásoknak lélektani visgálatát. Az okosabbak és jobb keblüek közül ki ne fordúlna el iszonnyal a' magyar statariumtól, mit sok megyei bölcs még mindig a' régi hő pietással védelmez?!

1ör nem vagyunk képesek felfogni a' valót, azaz korlátozva van lelkünk a' megismerésben. Vagy

2or nincs meg lelkünkben a' kellő erő, hogy egyensúlyozhatná cselekvésünkben az érdekel és érzékek hatását, azaz mint mondani szokták: nem birunk kellő akaratszilárdsággal, melly megkivántatik arra hogy a' rossz ellenében a' jót akarjuk.

Első esetben nem látjuk a' valót (lelkünk rabja saját szellemi korlátainak).

Második esetben látjuk, de nincs lélekerőnk azt akarni (lelkünk rabja a' testnek). — Amott lelki vakság, itt lelki gyengeség miatt nem birunk belső szabadsággal. — P. o. hagyjatok felnőni egy embert a' vadonban, távol minden emberi társaságtól; és neveljetek egy másikat elkényeztetve minden kellemei és kéjei közt a' társas életnek, hogy csak névről ismerje a' szükséget, távoztassatok el tőle minden alkalmat, mellyben érdekei összeütközhetnek másokéival, hogy ne legyen mezeje megedzeni lélekerejét, — 's ezen két emberi példányban megtestülve álland előttetek a' belső szabadságnak mondott két hijánya. Ugyanis a' természet vad fija nem fog bírni belső szabadsággal az első, a' társas életben elkényeztetett kéjfi nem birand belső szabadsággal a' második értelemben. Amaz ép olly belső fundalás nélkül teendi, ha társaságba vezetitek, a' rosszat, valamint a' jót; mert vadságánál fogva nem képes belátni mi jó, mi rossz: emez szükségben és magára hagyatva nem fogja legyőzni tudni önmagában a' rossz szellemnek legcsekélyebb kisértetet sem, 's gyáva lelkét csupán a' büntetés félelme tartandja vissza a' minden nyomon vétkezéstől.

Ezen két példa a' belső szabadságnak képzelhető legalacsonyabb fokait jeleli ki, mellyeken alól már az állatiság veszi kezdetét, mig felül rajta az embernek subjectiv-belső szabadsága számtalan gondolható árnyéklatokban változik. Hogy példát említsünk: Keletindiában Ganges partjain a' pária bizonyosan alacsonyabb fokú belső szabadsággal bír, mint magyarhazánk' páriái, akarjuk mondani pórjai; úgy szinte nagyobb belszabadsággal bír az, ki igen sokat nélkülözni tanulván, nem lön rabszolgája minden képzeleti szükségeknek, mint kinek a' legkisebb nélkülözés a' legnagyobb kín. És általjában a' tudatlan mindig kevésbbé szabad belsőleg mint az okosabb. 'S ki a' józan észből tudományból és lélekerőből legtöbbet bír, az nem csak legbölcsebb de egyszersmind (belsőleg) legszabadabb ember is. Zárjel alatt mondva: az illyenek aztán valamivel többet érdemelnének, mint egy egy üres éljen-t, ezen olly jellemző ajándékát a' koldus-szegény magyarnak. De hiszen dat pira dat poma 'sat.

Azonban tudatlanság, belső kolátoltság mind olly kifejezétek, mellyek csak altaljában jelentik a' belső szabadságnak hijányát. Részletesebben: az elmekór, a' feledékenység, a' véletlen meglepetés, a' lélekerőtlenség, a' szenvedély és t. e. f. fosztják meg az embert több vagy kevesebb indeig belső szabadságától. 'S mi ezen befolyásokat értve, állitottuk, feljebb, hogy a' legjózanabb elme is beborul néha, és többnyire csak a' cselekvés után szabadúl ki belső korlátinak nyügéből, midőn már talán egy élet semmittetett meg ezen korlátolt lélekállapotban.

'S a' ki ezen befolyások hatalma alatt valamit végbevisz, az jót vagy rosszat tegyen, belsőleg mindig, kötötten, azaz

nem szabadon cselekszik. Minek következése, hogy az illy korlátolt lélekállapotbani tett inkább csak állati végrehajtás, mint emberi cselekedet, 's mint ollyan vagy épen nem, vagy csak igen kis részben esik beszámitás alá. — És ha faradságot vennénk, minden egyes tettben kellő ismeretet szerezni magunknak a' lélekállapotrul, mellyben a' tett végrehajtatott, hej beh megkevesednék az erények száma, valamint megkevesednék a' büntetést érdemlő vétkeké is. Azaz, egyenesen oda jutnánk Schillernek múlt századi felfedezéséhez: miszerint aránytalanul nagyobb része a' bünöknek ered tudatlanságból, mint gonoszságból. De egyszersmind szigorú következeteséggel jutnánk az ujabb idők nagy eszméjéhoz, a' javítás elméletéhez is, — általlátván a' büntettek bonczolgatása közben, hogy ha tudatlanság, belső korlátoltság a' bűnöknek rendszerű forrása, e bajon nem büntetési szigor, hanem a' javitás elvének bölcs alkalmazása segít legczélszerübben. Tisztán belátta ezt a'¡ kor mellyben élünk, és azért játszik olly nagy szerepet napjainkban a' javitás eszméje, azért akar a' mai felvilágosult század nem annyira büntetni, mint inkább javítani. 'S a' mennyiben javítni annyit jelent, mint a' belső embert a' belső rabság, vagyis az előitéletek és érdekek' túlnyomó hatása alul emancipálni, — ezen értelemben javitás az ész' legközvetlenebb postulatuma, míg a' puszta büntetés (elvonttan a' javitás eszméjétől) csak a' szükség expediens se, 's különösen ama sötét időknek volt kedvenez szellemgyermeke, midőn félelem volt a' társadalmi rendnek egyedüli vezető rúdja. Ugyanis a' puszta büntetés által mindenekfelett félelem gerjesztetik a' társaság valamennyi tagjaiban, kik azonban illy állati rugó által belsőkép soha nem

okúlnak, söt könnyen azon balhiedelem támad bennök, mintha a' kiállott büntetés már mindent exaequált volna, 's mintha ekkor újra vétkezni lehetne egy újabb büntetés rovására. Ellenben a' javitás elve szerint minden más világban és értelemben tünik fel, 's különösen a' főczél, mit a' csupán büntető hatalom mindig legkevesebbé szokott elérni, t. i. a' közerkölcsiség a' javitás elve nyomán minden nagyobb nehézség nélkül csakhamar beáll: mert nem csupán megbüntetett még romlottabb gonosztevök, hanem megjavult okosabb emberek térnek ez elv szerint a' társaság kebelébe vissza. 'S ekkép a' konkoly nem hogy újra vetödnék a' társaságba, hanem mindinkább kevesebb számra szemeltetik ki abból.

Az eddig mondottakból kitünik, hogy valamint mindenkinek az ő joga az ő külső szabadsága, szintúgy mindenkinek az ő belátása és lélekereje az ő belső szabadsága. Mert csak akkor szabad belsőleg az ember, midön tisztán belátja a' valót és elfogulatlan lélekkel képes cselekedni.

Ha egy bizonyos kormány egy bizonyos nemzetet jogaiban önkényleg megcsonkitana, és e nemzet inkább akarná türni a' rávert bilincseket, mint (bárha módjában állana) visszaszerezni előbbi külső szabadságát jogait, mi e nemzetről azt tartanók, hogy belső szabadsággal nem bir, mert nem képes akarni. A' melly nép belsőleg szabad, egyedül az nevezheti önmagáénak egyszersmind külső szabadságat, ellenben a' belsőleg korlátolt népnek külső szabadságát is csak ajándékban adják.

Mi a' zsarnokságnak két nemét tartjuk legtűrhetlenebbnek. T. i. ha a' hatalom, természetjogaiban támadja meg az embert, és ha belső szabadságunkat rabolja el. Ezen utóbbit pedig több módon teheti. Vagy minden felvilágosodást elzárva, minden oktatást és nevelést megtagadva, vagy olly nyomor-és szegénységben tartva a' népet, hogy a' hatalomnak de necesse kénylaptája legyen. Többnyire azonban e két zsarnok-módot együtt találjuk, minek következtében sem azt nem tudja mit akarjon (mert oktalan), sem, habár tudná is, nem képes semmit akarni a' nép (mert az örök inség lelkének minden rugalmasságát elzsibbasztotta).

Ezen két mód azonban mindig csak nemlegesen korlátozza a' belső szabadságot, t. i. a' mennyiben ez nem ápoltatik, és a' szegénység által keletkezésében is akadályoztatik. De még egy módja van a' belső szabadság' korlátozásának, melly tevőlegesen hat, es azon kevés belső ébredtséget is elfojtja, melly önmagától támad a' puszták' legdurvább fijában is. T. i. ha a' status bizonyos tanokban a' népet úgy oktatja, hogy azon tanokra nézve legkisebb kételyt se legyen szabad támasztania, — ez által tevőlegesen veszi el a' népnek belső szabadságát: mert már egyenesen növeli a' túlnyomó befolyást, melly miatt aztán az ember adandó esetekben szabadon nem gondolkodhat, szabadon nem cselekhetik. Nincsen semmi veszélyesebb, mint valamit akkint tanítani, hogy azt vakon higyje az ember. Jól van, adassék elő mindaz, a' mit valamely eszméről, dologrul a' világ való-'s igaznak tart; de nem kell soha bármely eszmének dogmává-tétele által elzárni az útat a' netalán jobbnak felkeresésétől, azaz nem kell vakhit által megkötni a' lelket; mert

a' lelki rabságnak aztán igen természetes szülötte a' félelem, a' ketségbeesés, a' gonoszság 's t. e. f.

Ezen önkény által a' belső szabadságnak elve, t. i. az ész, vagyis az ember mint erkölcsi lény van megtámadva, 's mind anyagilag a' szegénység által, mind szellemileg a' butaság, és positiv vakítás által képtelenné téve, hogy önmagát az állatiságból valaha kiemelhesse.

Sokan hirdetik a' tant, miszerint a' társaságnak egyik fő czélja: az ember tökélyesedését előmozdítani. És e tan helyes. Hogyan van mégis, hogy midőn az előzményben, e bevallásban megegyezünk, a' legszorosabb logikai következtetésben térünk el egymástól? azaz míg mi egy részről azt állitjuk, hogy, miután a' külső szabadság csak a' belsőnek alapján terjeszthethetik ki jobban jobban, ezért a' belső szabadságnak tágitása legfontosabb statuskötelesség: addig ti a' tulsó oldalon már azt vitatjátok, hogy a' hit minden dogmáival, elöitéleteivel, észkorlátozó tanaival nélkülözhetlen söt egyedüli támasza a' társadalmi rendnek. Hogyan lehető ez eltérés? kérdjük.

Hiszen a' belső szabadság a' tökélyesdésnek fokmérője, és különösen abban áll, hogy a' lélek szabad legyen a' meglepetésnek, az érdekeknek, érzékiségnek, az ál-igasságnak, a' feneketlen hitnek túlnyomó befolyásaitól. 'S hogy a' belső szabadság, mint a' külsőnek alapja, mindenekfelett elémozdítandó, ebben mindnyájan kezet fogunk: miért nem fogunk tehát kezet abban is, hogy a' felhöt (melly talán ember-alakban látszott az égen) ne tartsuk mennybe szállott valódi lénynek, hanem tartsuk és mondjuk mindnyájan egyedül felhőnek és képzeletnek?

A' belső szabadsagnak egyik sarkalapja az anyagi önállás: miszerint a' belső szabadság mindaddig a' legalacsonyabb fokon marad az emberiség igen nagy részénél, mig minden egyen a' statusban, a' társadalmi rendben annyi biztositékot nem talál, hogy bizonyosan tudhassa, mikép éhen szomjan soha nem lesz kintelen elveszni, sem kénytetve nem lesz, életét emberi önállásának árán megvásárolni, azaz mig az első szükségek fedezésére — már akármiképen — a' társaság által minden egyes polgárnak út és lehetség nem mutattatik.

Különös dolog, hogy az állatok föntartására (gyakran a' szükségtelenekére is) kiterjeszti gondját a' társaság: ellenben az embert igen sokszor meztelen nyomorban a' hideg és éhség miatt útfeleken halva találjuk! És mégis a' legelhagyottabb koldús iránt sincs irgalmunk, ha vétkezik, sőt azt követeli tőle a' társaság, hogy akkor is a' jót kövesse, és kerüljön minden legkisebb rosszat, midőn már nyelve az éhségtől kiszáradt. Állítsuk e mellé azt, hogy annyi sok hatalmas úr van, ki nincs jobban elmerülve kincseiben, mint bűneiben, 's ezt mégis nagy bölcsen ignorálja sok álladalom. Milly igaz aztán a' régi latin mondás: homo homini lupus!

A' szilárdabb jogállapot társadalmainkban csak akkor lesz valósitható, 's a' büntetésnek csak akkor lesz igazi jogalapja, ha mindig igy szólhatunk a' vétkeshez: „hallod-e te nem kinszerültél önfentartásod miatt bűnre veteműlni, te belső szabadsággal követted a' rosszat, méltó hogy meglakolj érette.“ De mig egy egész életet a' legnagyobb sanyaruság közt tölt el gyakran a' bölcsek közül is igen

sok, ugyan csuda-é, ha illy emberek néha elfelejtik türelmetlenségökben, hogy emberek?, holott mellettök a' dúsgazdag is megbotlik ollykor-ollykor. Igaz ugyan, hogy a' gazdagnak nincs érdeke, ollynemű rosszat követni el, millyenre a' nyomor fija szokott vagy kintelen vetemülni: a' tehetős egészen más fajta bűnöket mivel. Miért is a' bűnöknek két fő osztályja van, ú. m. a' szegények bünei és a' gazdagokei; amazok megbüntettetnek, emezek hol megjutalmaztatnak, hol megnevettetnek. 'S a' szegény legényeket a' biró itéli, a' hatalmasokat pedig a' világ birálja. Hej nagy külömbség! amott itélnek és exequálnak is, itt birál az egész világ, de végrehajtó — senki.

'S míg a' gazdag Schillerrel azt mondja: „ich bekenne keine Religion, das heisst, ich bekenne alle," 's ezen elv következtében a' másvilági rémen könnyedén túlád: addig a' szegénynek legfőbb igazgató törvénye az ő vakhite, mellyel minden lelki erélye feloldhatlanul leköttetik. Azonban mutat-é az bölcsességre, jóakaratra, őszinte felebaráti szeretetre, midőn a' népet, hogy ne vétkezzék, lelkileg megkötözzük, midőn rémet alkotunk neki a' más világon, hogy emezen vétkezni ne merjen? 'S nem lenne a' statusnak más módja, az embert a' vétektől visszatartani?; szörnyű gondolat! Tehát hogy az ember ember legyen, épen azt raboljátok el töle, mi őt emberré emeli — lélekszabadságát!

Igen, mi szabadok leszünk mindnyájan, ha (eszünket a' maga épségéből ki nem forgatván) olly állapotba helyez bennünket a' társaság, mellyben első szükségeinket szorgalmunk

után de necesse fedezve látjuk; ekkor lélekszabadságunk mentve lesz, 's motiválva bünteinkért talán a' halálos büntetés (?) is. Ha életszükségeink fedezve vannak bármiképen, akkor nem vagyunk többé puszta ember-állatok, akkor erkölcsi lények leszünk mindnyájan, a' törvények megszegéséért méltán feleletre vonható erkölcsi lények, valódi emberek, sőt több, mi ekkor személyek leszünk a' szó legszorosabb értelmében. Ha ellenben első szükségeink fedezése semmi módon nem biztosíttatik, sőt magunkra hagyatunk nyomorúságinkban, — ekkor minél szigorúbb törvényeket alkot a' társaság, annál inkább megsemmíti belső szabadságunkat, annál inkább függökké tesz mindig a' büntetés félelmétől, annál inkább közelítünk állatok lenni, 's mint félelem által kormányzott emberi állatok annál többet vétkezünk legszigorúbb törvényeitek ellen; mert a' kinek minden szabadságát elvette a' társaság, azt a' bűnre mintegy fölhatalmazta. Ez axiom. Czáfoljátok meg.

Talán így fogtok okoskodni: „hogy ha az ember csak akkor szabad belsőleg, ha a' társaság által első szükségeinek fedezési módja biztosíttatik, ez nem belső szabadság, hanem a' legnagyobb lelki rabság."

Igen de ne feledjétek ki okoskodástokbul, hogy minden ember veleszületett természetjogánál fogva mindazt, a' mi életföntartására nélkülözhetetlen, nem mint ajándékot vagy kegyelmet, hanem mint saját természeti örökségét követelheti a' társadalomtól. Azaz elvitathatlan joga van követelni, hogy a' társaság vagy módot nyújtson életszükségeinek fedezhetésére, vagy maga födezze azokat. E kettő közül egynek állani kell: mert az élet legfőbb, és legelső

joga minden egyesnek, kivált a' társaság irányában. 'S a' kik önfentartásunkat megnehezítik, azok elrabolják belső szabadságunkat; mert egyes nyomorúlt nem küzdhet a' hatalommal, földi örökségének kiadásaért, hanem akaratát meggyőződését lelki önállóságát kell éltéért áruba bocsátania. Azaz kik embertársuknak önfentartását maguk kényétől tették függővé, azok meghódították vasalljokat nem csak külsőleg de belsőképen is, mert akaratjokat lelküket úgy hangolhatják saját kényök szerint, mint mester a' zongorát, mellynek kulcsát kezében tartja.

„De ha önfentartásának biztositékát követelheti az ember, ekkor gazdagságot is van joga követelni a' társaságtól" — ellenvetitek, nemde?

Eppen nincsen joga; mert üssük fel itt is az Irást, hol a' királyok királyja mondá az első embernek: „és véres veréjtékkel fogod a' bortorjános földből keresni élelmedet." Ha e szerint az első ember sem követelhetett többet a' nagy földön, mint hogy ipara után megélhessen, szintúgy istentöli rendeltetése ez minden embernek. És csak azt követelheti mindenki joggal, hogy — miután a' társaság minden javakat szétosztott — legalább módot nyújtson minden tagjának a' megélhetésre.

Itt eszmetársulat utján azon kérdés ötlik eszünkbe: valljon jöhet-é az ember önmagával ellenkezésbe? Erre nézve úgy vélekedünk, hogy a' lélek, az ész önmagával soha nem ellenkezhetik; de az ember, minthogy úgy szólván két akarattal bir, külső és belsővel, ezért önmagával nemcsak jöhet, de valósággal igen gyakran jön is a' legnyilvánosabb ellenkezésbe; sőt mondhatni, hogy az emberben örökös tu-

sát ví ember és az állat. 'S az a' legnagyobb hős, a' ki többnyire úgy végzi e tusát mint ember, ellenben az a' leggyávább nyomorú, a' ki mindenütt mint állat mutatkozik. Az embernek legnagyobb ellensége: önmaga lévén, legszebb győzedelme mindig önmagán van.

A' belső szabadsággal legszorosabb kapcsolatban van, sőt a' belső szabadságban alapszik az erkölcsi felelősség, a' beszámitás. Az, hogy az ember jót és rosszat tehet, képezi a' fő külömbséget ember és az állat között. Ez az embernek egyik legmagasztosb képessége: mert ebből fakad a' boldogság, a' megelégedés; két kincs, mellynek becsét főleg az ismeri, kinek az nincs. De ezen jót és rosszat tehetési képességből fakad egyszersmind a' boldogtalanság és elégedetlenség. A' ki öntudatosan követi rendszerint a' jót, az szükségképen boldog; a' ki öntudatosan követi rendszerint a' rosszat, szükségkép boldogtalan. — Ellenben a' ki többnyire vagy mindig öntudatlanul cselekszik, az sem jót sem rosszat nem mivel, éppen azért, mivel öntudat nélkül, azaz belsőleg nem szabadon cselekszik; de ugyanezen okból boldog sem lehet, mert a' boldogság egyedül tetteink' jóságának tiszta tudatából fakadó kincs, melly a' szerencsétől abban külömbözik, hogy emez mindig külső okok szüleménye, míg a' boldogság az emberi léleknek legbensejéből az öntudatból forrásozik. 'S boldog igen is lehet az ember a' nélkül, hogy egyszersmind szerencsés is lenne, sőt e kettő együtt csak felette ritkán jár. Minthogy szerencsésekké mindig külső okok által leszünk, ezért szerencsénkben mások által meg is gátoltathatunk, sőtt áttól meg is fosztathatunk (mert elrabolhatják

pénzes ládárkat); ellenben boldogokká egyedül minmagunk tehetvén magunkat, ezért boldogságunk külső okok által el sem rabolhó (keblünk' öntudatát semmi hatalom el nem veheti). Milly fölséges tulajdona az az embernek, hogy tetteinek legszebb jutalmát önmaga fizetheti ki magának a' — tiszta öntudat, 's ebből szükségkép fakadó boldogság által!

Igaz ugyan, hogy mi ismerünk tehetös, hatalmas embereket, kik az árvák özvegyek tulajdonát megrablák, — a' szüznek keblében azt mi benne szent volt, megfertőztették, — az éhező félmeztelent ajtaikból kirugták, — a' törvényhozó asztalnál, hol a' nép nyomora' enyhitéséről, és a' sok millio félembereknek egész-emberekké neveléséről kell vala gondoskodniok, józan eszöket szántszándékkal félrecsavarták, a' feketét fehérnek mondták, csakhogy ürügyet leljenek a' népnek a' hazának közjavát aláásni, és a' romokon önérdekőknek tömjénezni, — mondjuk, illyen embereket ismerünk, számuk rettenet, kik mégis éjjel olly nyugton alusznak, mint alszik nyugodtan az oroszlán, miután állattársát felmészárolá, — kiket nappal úgy mint éjjel az öntudatnak, lélekismeretnek de csak egy tompa fullánkja sem érint, sőt kik magokban így okoskodnak: bűn!..... mi az a' bűn?; okos ember és bűn!..... bűn csak keresztnév, a' kinek tetszik mondhatja erénynek is. Hiszen a' gyilkosság is bünnek neveztetik, pedig nagynak, és mégis a' harczban erénnyé lesz e nagy bűn. Azután ha van is bűn, ez csak azon zaj és nyilvánosság által lesz, mellyel valami tett az ügyetlenek által elkövettetik: De én és az én barátim X. Y. Z. okosan cselekszünk, zajt nem ütünk, és tudjuk, mikép a' szó azért adatott em-

bernek, hogy általa gondolatait tetteit ne csak nyilvánitni, de ha kell, azokat eltakarni is képes legyen.“

De valjon azt bizonyítják-e ezen szörnyű példák, hogy az illy emberek a' legnagyobb bünöket is belsőleg szabadon szokták elkövetni? Mi ezt nem állitjuk, sőt egyenesen azt tartjuk, hogy a' gazdagok és hatalmasok, kik a' legnevezetesb vétkeket követik el, ezt rendszerint szintugy nem belső szabadsággal teszik, valamint nem belső szabadsággal vét rendszerint a' nyomor embere: mert irtuk feljebb, hogy a' belső szabadság nem csupán a' jónak és a' rossznak felismerésében, tiszta tudatában áll, hanem egyszersmind az akarat erejében, a' léleknek legyőzhetlenségében rossz szokások szenvedélyek 'sat. által, mint a' melly okok szintolly zsarnokilag korlátolják a' belső embert, mint a' butaságnak legalsóbb foka. A' nevelésnek összes iránya okozza mindig, hogy az ember nagyobb hajlammal bír a' jóra avagy rosszra. És pedig nevelés alatt értjük itt magát az életet, egész a' férfiu korig. Ezen értelemben szintúgy van, és pedig legferdébb gyakorlati nevelése a' nyomorult pórnak, mint a' kéjekben elkényesült dúsfinak. Amaz nemlegesen a' tudatlanság békói közé, emez pedig igenlegesen a' rossz szokások és szenvedélyek' korlátaiba neveltetik. A' mi jóra ezen utóbbi egy részről elméletileg taníttatik, arról más részről gyakorlatilag elszoktattatik. Legtöbb belső szabadság a' közép osztályok embereinél keresendő; ezek között van magva a' jónak és az előitéletlen valódi tudásnak. A' beszámitás is czeknek esik leginkább terhökre. Igazi bünöket (de erényeket is) ezen osztályok embereinél kell keresnünk. Csak hogy ezek megint sokkal intensivebb életet élnek, hogy-

sem sok idejök maradna a' bünre, 's már életfoglalkozásaiknál fogva is többnyire követendő példányai az emberiségnek.

Mindezekből egy kis megfontolással az tetszik ki, hogy a' javitásra csakugyan sokkal terjedtebb szüksége van az emberiségnek mint a' büntetésre, és hogy a' kik a' javitás magasztos elvét és elméletét föltalálták, egy fő fő szolgálatot tettek az emberiségnek. Bár a' javitás oda is értetnék, hova azt fentebb magyaráztuk, t. i. hogy a' felvilágosodás minél egyetemesebben terjesztetnék az emberiség legalsóbb osztályai közt is, hogy ne lenne a' tudás merő ajándék, mellyet a' társaság csupán főbb osztályainak nyújt, hanem volna közkincse az egész emberiségnek; hadd végződnék már valaha a' puszta hit, és kezdődnék a' tudásnak emberibb kora. Vagy ez nem fekszik még a' legközelebbi századok' tervében? 'S nehány dicső emberbarát képes volna az emberiség rendeltetésének még sokáig útját állani?

Megjegyezzük itt közbevetve azt is, hogy ezen szavak: szabadelmü, szabad lélek, szabad gondolkozás a' belső szabadságnak eddig általunk kifejtett értelmében vétetnek egyedül alaposan. 'S a' ki érti, mit tesz e szó: belső szabadság, az érteni fogja ezt is: szabadelműség, és nem fog emezzel annyi oktalan szójátékot üzni, mint napjainknak divatja. A' kifejtett értelemben, úgy hisszük, senki nem szégyenli, ha szabadelműnek méltán neveztetik; ez koránsem gúnynév, sőt egyike a' legszebb epithetonoknak, mellyek a' Tekintetes, Nagyságos, Méltóságos 'sat. czímekkel legalább is fölérnek.

Külső szabadságunkat az irott törvények, és társasági szokások adják, a' belső szabadságnak forrása pedig közvet-

lenül az ész, 's az örült eszével együtt belső szabadságát egyszerre veszité el. Ha föl tudná vagy fel akarná fogni a' hatalom: minő rendeltetése, mi czélja van a' belső szabadságnak, bizonyosan nem állana olly föltétlenül a' külső vallás pártjára, hanem a' helyett inkább tágitná a' belső szabadságot, vagyis terjesztené a' felvilágosodást, hogy minden ember a' jót belássa és önmaga szabja ki magának saját cselekvési körében gyakorlati élettörvényeit. Ugyanis a' belső szabadságnak egyik legfőbb czélja az, hogy megkösse vele az ember saját külső szabadságát, mikor ez talán ártalmára volna. A' buta, ki tetteinek legközelebbi következményeit sem tudja előre kiszámitani, többnyire önkint megy saját vesztébe, ott is használván külső szabadságát, hol azt ésszerüleg nem kellene: ellenben a' bölcs milly ritkán vét önérdeke ellen, 's általában is milly keveset vétkezik a' buta irányában! — Kinek kinek az ő belső szabadsága: az ő Religioja és legszentebb élettörvénye. 'S csak akkor lesz egy akol és egy pásztor a' földön, midőn a' gondolat és tudás fog uralkodni mindenhol az ég alatt. A' régi együgyüség már csupán azon uraknak tetszik, kik levetkezett férfiasságuk jeléül hosszú ruhát viselnek.

Mennél okosabb az ember, annál önkintesebben meghódul tetteiben az ész' törvényeinek, annál szorosabban ragaszkodik a' való 's igazhoz, azaz annál kötöttebb külsőleg, mennél kötetlenebb belsőleg. Ebből azonban nem az következik, hogy a' külső szabadság tehát bátran el is vehető, megkurtitható, sőt inkább minél tágabb az embernek ismeretköre, 's minél edzettebb akaratereje, annál inkább van szüksége arra, hogy minél kevesebb körülirást szenvedjen kül

szabadságában. És így in ultima analysi: minél nagyobb az embernek belső szabadsága, annál nagyobb külső szabadságra van jussa és szüksége. — Ezek szerint ne az irott törvényeket igyekezzetek kötetekre halmozni, hanem az észt, ezen legkimeritöbb élő törvényt szabaditsátok ki az érdekek és előitéletek korlátaiból, és meglátjátok, hogy sem annyi bak, sem annyi bün, sem annyi sok nyomor nem leend.

Hogy a' felvilágotodott ész mennyivel tökéletesebb törvénye az embernek mint a' codexek §§ai, kitetszik onnan, hogy a' bünöknek valamennyi nemeit soha semmi irott törvény ki nem merítheti, míg az értelmes ész adandó esetekben mindenkor készen áll parancsoló vagy tiltó szavával, és soha nem hibázunk, ha ez észszót pontosan követjük. 'S mit az irott törvény ezer szakaszokra is feloszt, felelemez, azt az emberi ész egy általános elvben összefogva, sokkal teljesebben mondja ki. P. o: milly számtalan törvényszakaszokban tiltatik a' személynek és tulajdonjognak megsértése, míg ezen egyszerű elv: „ne tégy másnak soha semmi ollyast, a' mit magad nem szeretnél" sokkal határozottabban minden gondolható jogsértést magában foglal és tilalmaz. Ezen elv az összes jogtörvényt (lex juris) nemlegesen fejezi ki; — valamint ezen tevőleges szabályka: „tedd másoknak mindazt, a' mit magadnak tétetni szeretnél" az erkölcsi törvényt (lex moralis). meriti ki egészen. — Éppen olly igaz a' millyen szép Berzsenyi Dánielnek mondása: „ész az isten, mellynek szavára minden meghajol."

Az előkorban nem csak a' mások iránti jogtörvényt szabta meg a' társaság, hanem az embernek önmaga iránti kötelességeit is tevőleges törvények által rendezé. Ezen (akkor) jó szokás az emberiség nevelését igen előmozditá: mivel ezelőtt vagy 3 ezredévvel még felette csekély belső szabadsággal birtak az emberek általjában, és positiv törvényekre volt szükségök, miután magokat belsőleg korlátozni nem tudták. Ebből fejlik meg világosan az is, miért volt még a' Görögök, Rómaiak, sőt a' középkori velenczeieknél is olly virágzásban a' Politia? Az ephorusok, censorok, inquisitorok mint megannyi felvigyázói voltak a' polgárok magányéletének. Különösen a' Rómaiaknak annyira kiképezve találjuk a' rendőrséget, miként az korunkban a' mivelt világ legfélénkebb fővárosában (Bécsben) sem uralkodik. A' sok közvádlók, a' censorok, a' házi törvényszék (mellyben a' férj feleségét ennek rokonai által birálta meg), czáfolhatlan bizonyságot tesznek themánk mellett, miszerint a' még fejletlen belső szabadság korában igen körül volt írva a' külső szabadság is. Ma a' Politiának nem is azon feladata és értelme van, mint volt hajdan. Most még Pétervárott sem küldetik inquisitor a' magányosak házaiba, nyomozni a' házi rendtartást, a' gyermekek nevelését, az istenek tiszteletét, 'sat. csupán azon egyszerű okból, mert maga az ujabb idők szelleme már sokkal egyetemesebben fuvallja a' belső szabadságot az emberiség lelkébe, hogysem a' régi vezető szalagra, a' régi megszorításokra már többé (legalább a' két miveltebb világrészben) szükség lenne. Csupán azt nem tudjuk eszünkkel soha felfogni: miért lett volna éppen a' régibb időkben azon túlszigorú büntetésekre szükség, mellyeket a' Histo-

ria főleg a' közép korból feljegyzett, miután úgy vagyunk meggyőződve, hogy leginkább ott nem motiválható a' büntetési szigor, a' hol egyenesen javitásra volt legnagyobb szükség. Mi azt hisszük, hogy a' nagyon szigorú büntetések szintolly nevezetes botlásai voltak az emberiségnek, valamint maguk a' bűnök, mellyekre rovattak. 'S talán azért alkalmaztattak eddigelé, hogy — mikép a' természet rendében a' rossz többnyire megelőzi a' jót — szintúgy a' túlszigorú büntetések is előljárjanak a' javitás szelidebb elvének. A' természet itt is a' rossz ösvényről vezette a' jóra az emberiséget.

Midőn hazánkban kézről kézre járt az íge, hogy: a' szabadság alatt nem kell mentességet érteni, ez az általunk taglalt objectiv-külső szabadságról mondatott, melly a' társaság eszméjével egybegondolva nem egyéb, mint a' politikai szabadság, vagyis a' társadalmi jogok' summája, melly a' természetjogokat már szükségkép magában foglalja. Ezen szabadság a' tettekre vonatkozván, természetesen nem azt jelenti, hogy ettől 's attól menttek vagyunk, hanem hogy ezt 's amazt tennünk nem tiltatik, azaz szabad. A' szabadságnak ezen fogalmában a' mentesség szónak értelme nincsen. Ellenben azon szabadság, mellyről mi e hosszu czikkben belső szabadság czím alatt irunk, mentesség mentlétel szavak által legalaposabban fejeztetik ki, mert nem is tudjuk alkalmasabban a' belső szabadságot definiálni, mint: „mentlétel azon korlátoktul, mellyek a' belső embert fogva tartják.“

Hogy a' ki nagyobb belső szabadsággal bír, annak egyszersmind nagyobb külső szabadságra van szüksége, ezt

leggyakorlatiabban bebizonyítja a' társadalmi élet. Midön a' gyermek születik, nem csak hogy nem szabad, hanem a' legszorosabb grammatikai értelemben leköttetik, bepóláztatik. Később mindig jobban felszabadul a' kötelék, a' kinszerités, a' parancsok, intések korlátai alól, 's például 24. éves korában már a' törvény is elismeri a' férfiunak külső szabadságát. És mit jelent mindez? Nemde azt, hogy mint csecsemőnek, gyermeknek, ifiúnak egész a' férfiu korig még mindig nem volt kellőleg kifejtve belső vezére (az ész), melly a' felnőtt és kivált felnevelt embernél pótolja a' kül megszoritások minden nemeit? Azaz, érett korunkban már a' törvény is megadja azt, a' mire minden embernek szüksége van, t. i. a' nagyobb külső szabadságot, azon reményben és előföltéttel, hogy mi magunk ép úgy meg fogjuk kötni (ha kell) magunkat belsőleg, miként azelőtt megkötteténk külsőleg parancsok, intések 'st. e. f. által. A' positiv törvénynek ezen nyilatkozatában, miszerint az embert bizonyos korában teljes és törvényes korúnak nyilvánitja, rendkivüli fontosság rejlik. Ez által nyilván elismertetik minden embernek független önállása, jogai, 's elismertetik általjában az ember, mint önczélu erkölcsi lény, minden attributumaival; ez által mintegy homlokára iratik mindenkinek azon magasztos emberi jellem, mellyel a' világnak minden egyéb lényei fölött kitünik. Ez által — jól megértsétek — képesnek és érdemesnek nyilváníttatik elvileg mindazon jogokra, mellyeket ti bölcs-szelid emberbarátok olly csillogó ürügyek alatt tudtok elrabolni embertársatoktul. Ah! e törvényben szörnyü bizonyitvány van ellenetek, kegyes urak! Ti e törvényben kimondjátok elvileg a' jogegyenlőséget, es gyakorlatban mégis evezredekig késtek a'

jogmegadással. A' mit elvben megadtok, azt gyakorlatilag az életben ezredekig megtagadjátok. Milly dicső következetesség!

Vagy ha a' társadalmi jogok gyakorlatára nem eléglitek a' 24. évet, a' férfi kort, hanem még más képességeket is kivántok, — kitől függ ezen képességekbeni képesülés akadályja? nem-e ez is csak tőletek, kik bizonyos képességeket csupán azért alkottatok, hogy legyen a' népnek egy meghághatlan chinai fala, nemde? Ti így okoskodtok: a' természeti jogoknak egy részét elvesszük a' néptől azért, mert társas életben azokbul sokat fel kell áldozni a' közbéke végett; a' politikai szabadságot pedig megtagadjuk a' néptől azért, mert erre képességgel nem bír! Tehát amazokat elraboljátok, emezt meg nem adjátok azért, mert ..... mondjátok ki őszintén, mert így akarjátok. Ekkép legalább tudjuk, hogy nem csak a' vad állatok közt történik oroszlán-osztály.

De nem indulok fel jobban rajtatok, söt sajnállak benneteket, gyönge kényurak!, mert tudom, hogy ha bár látjátok és helyeslitek is a' jót, elfogja lelketöket az önzés, ezen legnagyobb emberi gyarlóság, és ti nem vagytok képesek akkint cselekedni, miként eszetök sugallja. Nem, nem, nem bosszuság, csak könyör illet részemről titeket bölcs gyáva lelkek, kiket az önérdek rabokká tön, megfosztva a' bátorságtól — jót cselekedni.

A' ki eddig bennünket figyelemmel kisért, töredékes okoskodásinkból azt is ki vehette, mikép a' belső szabadságnak legfőbb czélja a' rend. Mert megkötni, ha kell, külső szabadságunkat, vagyis legyőzni tudni önmagunkat, nem tesz

egyebet, mint eszközölni tetteinkben az erkölcsi rendet. 'S általában a' rend nem csak hogy ellentétben nem áll akár a' belső, akár a' külső szabadsággal, de sőt épen csak szabadsága által teremthet az ember egyszersmind rendet is, a' mennyiben t. i. külső szabadságát a' belső által korlátozni tudja. E szerint a' belső szabadság egyenesen szülője fentartója a' rendnek, a' külső szabadság pedig (mennyiben az a' belső által már mint korlátozott tűnik elő) maga a' rend. Miért is igen gyakorlatilag és egyszersmind bölcsészeti mély sejtelemmel mondá Kossuth Lajos először e hazában, hogy a' rend és szabadság egyértelmüek.

VI.

Alkotmány körüli nézetek.

Ha Montesquieuvel valamennyi eddig létezett álladalmaknak szellemét és jellemét kikémleljük is, — habár Plato respublicájától kezdve innen és tul a' görög időkön minden önálló társadalmak történetét végig tanúljuk; soha olly elégültten semmi más alkotmányformánál meg nem állapodhatunk, mint mellyet maga az ész annyi ezer és ezer évek kisérletei közben mint legegyszerűbbet és legtermészetesbbet mutatott ki az emberiségnek, t. i. a' tisztán képviseleti formánál. Ez azon egyedüli statuszerkezet, melly az észnek követeléseit, úgymint a' szabadságot és osztó igasságot kielé-

giteni, legjobban van már természete szerint is qualificálva. Ugyanis ez azon hajlékony, azon fesztelen alkotmányforma, mellyet egészen az ész igényletei szerint alakítni, hogy ne mondjuk, hangolni lehet: míg csaknem minden más status-organismus igen hamar lényegét veszti, mihelyt a' legkisebb gép megmozdíttatik bennök; azaz hajlékonyság helyett merevenség fő tulajdonuk. — Menjetek Hindostánba, vagy maradjatok itthon édes magyarhazánkban, hol a' kasztokat nem kasztoknak, hanem Karok és Rendeknek hívják, — és itt bőségesen megfogtok győződni szavaim' igassága felől: miszerint a' statusszerkezet-változtatásnak legkisebb szelétől megfázott aristocratia — a' régi diák vers szerint: flectere si nequeo superos, acheronta movebo — minden próbát keresztül próbál, hogy a' közelgő veszélytől, az ismeretes szatmári szólásmód szerint, megmentessék az ősi magyar constitutio.

Főleg azért állottunk polgári társaságba, hogy természeti jogaink az erősebbek és hatalmasabbak önkénye ellenében kellőkép ótalmazva legyenek. E szerint a' társaság épen rendeltetése ellen cselekszik, ha akár egyes embert, akár valamely néposztályt felsőbb osztályoknak eszköz gyanánt alárendel. Az okok világában de csak egyet sem találni, melly ezen társadalmi bitorlást legkevesebbé igazolhatná, avagy csak menthetné is. Már pedig minden országrendies organismus (Ständeverfassung) nem egyéb, mint egyik kasztnak, egyik rendnek önkényesen, minden észalap nélkül, a' másik fölébe emelése. Polgári társaságban legyen mindenki egyenlőn alávetett tagja az összes társaságnak, de más részről legyen minden tag, kivétel nélkül, ura önmagának:

mert senkit tulajdon kijelentett megegyezése nélkül úgy egyesek valamint felsőbb osztályok eszközévé kínszeríteni nem áll a' társaságnak jogában, — illy joggal soha sem isten sem ember által föl nem ruháztatván.

Mi azt tartjuk legjobb statusorganismusnak, mellyben az ember minél kevesebb csorbát kintelen szenvedni emberi jogain, vagyis hol az ember a' legcsekélyebb jogáldozatot sem azért nyújtja a' köztársaságnak, mintha ezzel föltétlenül, azaz a' társaságnak minden viszonyos jótékonyságát nélkülözve is, tartoznék; hanem különösen azért, hogy fenmaradt egyéb jogait az átengedett csekélység árán annál jobban biztosíthassa. 'S mivel ezen czél állandó-biztosan egyedül ott eszközölhető, a' hol minden érdek egyiránt képviselve van, ezért mi az alkotmány nevet érvényesen csak a' képviseletnek tulajdoníthatjuk. Mert a' hol minden szép törvények mellett is az emberiségnek jog-érdekei semmi biztositékot nem lelnek egyébben, mint a' fejedelem és a' hatalmasok egyéniségében, kegyelmében, jóakaratában, — ott hasonlít a' status-szerkezet egy 4—5 emeletes agyag épülethez, mellynek alapja: fövény, 's mellyet az önkénynek egy kis alaéresztett vize is elmoshat, azaz egy nap, egy óra, egyetlen tény elég az erőszak részéről, hogy a' bár ezredéves status sarkaiból kifelé fordúljon.

Egyébiránt midőn a' képviseletről illykép vélekedünk, miszerint csupán azt tartjuk ésszerüen helyes alkotmányformának, senki ne gondolja, mintha a' képviselet talán csak azért lepte volna meg lelkünket, mivel az sokak, igen sokak szerint egy kedvencz gondolatja az újabb időknek. Mi igen jól tudjuk, hogy az ujabb kornak sokszor egy évtizede is lő

annyi bakot, mennyit az előidőknek talán évezrede sem lött vala, — azon egyszerű okból, mert korunk a' régen mult idők' eszméinek már alkalmazási kora, azaz kora a' cselekvésnek; 's tettekben sokkal sűrűbb és sokkal feltünőbb a' botlás, mint merő eszmélkedésben. Hanem azért vélekedünk olly melegen a' képviseletről, mert valamint eljött az eszmék, után a' cselekvés kora, szintúgy elérkezettnek hisszük a' képviseletnek időszakát is. — És szörnyen csalatkozik, ki a' képviseletet kizárólag az ujabb idők gyermekének tartja. A' legrégibb emberi társaságoktól kezdve a' legujabban reformált társadalmak idejeig mindenütt észrevehető a' képviselet kisebb nagyobb mértékben; mert hiszen az úr mindenesetre képviselte rabszolgájának érdekét úgy a' perzsa, görög, lacedemon, mint képviseli mostanság a' délamerikai statusokban is; 's a' Hinduk kasztjai, és a' magyar aristocratia szinte képviselték ezelőtt századokkal is a' nép érdekeit; sőt az orosz czár is képviselője a' 60. millionyi statustestnek. De az illy képviselet, melly ennekelőtte évszázadokkal sokaktól még dicsértetett és védelmeztetett is, ma a' valódi képviseletnek merő satyrája, és az emberi jogoknak ironiája.

Ha ki az álládalmi szerkezetek Historiájat studiumul tűzte ki magának, szükségképen azon felfedezést teendi, miszerint minden eddig ismert társadalmak a' képviselet themájának hogy úgy mondjuk merő kisérletei voltak: hol kevésbbé, hol teljesebb alakban látjuk kifejtve a' képviseleti elvet. 'S hogy az összes emberi nem is észrevehető progressioban haladt a' képviseletnek mindig tisztább alakja, mindig nagyobb tökélye felé, ezt csak a' lelki vak nem láthatja be.

Nem állitjuk mi azt, hogy p. o. Australiának, Amerikának vad néptörzsökei, vagy Chinának emlékezetet muló idők óta csaknem kötelen tánczoltatott majomnépei egyszerre csak olly képviseletet is megbírnának, minőt legujabban a' szabad kir. városok részére a' magyar Rendek táblája terjesztett a' Főtábla elébe. De hogy ellenben a' Förendek által annyi retortán keresztül-szűrt representativ-formát czakugyan a' Hottentotok, Mulattok, a' és Samojedek is hamar megszoknák és belé okulnának, — ezt már több angol gyarmatokban a' tapasztalás is erősíti.

A' képviselet tehát nem új eszme, hanem egy ollyan elv, melly örök időktől fogva többé vagy kevésbbé minden társadalmi szerkezetben legalább csirában létezett. Az absolut autocratia, valamint a' legszélesebb alapú Democratia: két végpontok, mellyek között a' képviseletnek számtalan módosulatai gondolhatók.

Sokan következőleg bölcselkednek: „az embernek nem az áll érdekében, hogy polgármestert, követet, alispánt választhasson, hanem hogy emberi jogaiban önkény által meg ne kurtitassék. E szerint mindegy, akárminő a' statusszerkezet, csak igasság uralkodjék a' polgárok felett. Mivel pedig az igasság kiszolgáltathatik korlátlan egyúrság alatt is, valamint elnyomathatik a' legszabadabb Democratiában is, — azért nem oda kell igyekeznünk, hogy alkotmányos országnak legyünk polgárai, hanem hogy a' hatalmat mindig igasságszerető bölcs egyének kezeljék; mert in ultima rerum analysi csak oda megy ki a' dolog, hogy bármely kormányforma alatt csupán a' kormányzó egyediségek jó vagy rossz sajátságaitól függ a' nemzetnek boldog-vagy boldogtalansága.“

Illyen okoskodási eredményre azonban csak a' mélységes analysisekbe merült nagy elmék szoktak jutni, kik ha ollykor nem tudnak valamelly okszerűbb resultatumot szülni vajudások közben, végre meg elégesznek egy paradoxonnal, és felkiáltanak: „ime mi fölfedeztük a' valót, melly ebből áll: a' statuséletben csupán a' kormányzó egyediségektől függ minden."

Kár hogy az illy bölcsek a' syllogismusnak csak praemissáit tudják jól készíteni, 's a' conclusiot már olly ferdén alkalmazzák, hogy a' részeg szabó sem teszi ferdébben vasárnapi kalapját fejére. Ugyanis való igaz, mikép az embernek elvonttan nem az áll érdekében, hogy polgármestert, követet 'sat. választhasson, hanem hogy jogai állandóul épen maradjanak. De épen itt a' Bökkenő, valljon mellyik statusszerkezet nyújt a' jogok épségére nézve legnagyobb biztositékot? — 'S minthógy a' tapasztalás igen kézzelfoghatólag igazolta, miszerint a' nem képviseleti kormány a' legfelvilágosultabb nép felett is akkép hajlandó uralkodni, mint uralkodott egy 2ik Fülöp, egy Erzsébet hajdan a' spanyol és az angol nemzet felett, — ezokból relative nagyon is érdekében áll, söt legfőbb feladatává válik minden önbecsét érző józan embernek, hogy minél észszerűbb kormányforma alatt törekedjék élni, csak itt remélhetvén alaposan jogainak állandó fön-és épen-maradását, — miután az, hogy bármelly statusszerkezetben csak az egyediségektől függene minden, egy igen lejárt eszmének tekintendő, mellyet csak a' bangó szokott még venni bölcsesség köveül.

Mi egyáltalában azt is kereken tagadjuk, mit sokan olly kereken állitanak, mintha a' népnek még miveletlen korában

kancsukára és absolutismusra volna okvetlen szüksége. Az illy vak gondolatot a' belső szabadságról írtt nézeteinkkel véljük megczáfolhatni: miszerint ép a' még neveletlen néppel szükség szeliden javitva bánni, ha tökélyesedését őszintén szivünkön hordozzuk.

'S most mielőtt tovább mennénk, kijeleljük a' képviseleti alkotmánynak első kellékét és alapját. A' tiszta képviseletre t. i. mindenekelőtt szükséges, hogy a' statusban minden nyoma elenyésszen a' nem természetes különbségeknek ember és ember között, vagyis hogy a' rendiség eszméje, mellyet a' középkor a' világ hátára terhes púpkint föleröszakolt, a' status' teréről egészen lesimúljon, 's ne maradjon rajta más, mint emberek. Még a' statust részről olly lények rendei képezik, kik több mint emberi praerogativákat követelnek magoknak, a' néptől ellenben az ember néven kivül minden emberi rangot megtagadnak, — addig természetesen nem lehet jövője az általunk értett képviseletnek. És ezen eltünését a' rediségnek nem azért föltételezzük, mintha valami hallatlan újjitást czéloznánk, hanem mivel nincs a' ki nem tudná, hogy rendiség és képviselet a' legnagyobb két ellenkezet; 's mi a' valódi közjólétet egyáltaljában nem hisszük illy contradictorius alapokon valaha fölemelkedhetni, nem hisszük illy statusokban az emberiségnek valami nagyobbszerű előhaladását leheiségesnek: mert mig az ember emberi jogaiért kintelen küzdeni, addig nem mondhatni róla, hogy előre haladt. Pedig az országrendies álladalmakban e küzdés örökös. A' rendiség ugyanis nem szolgál egyébre, mint vágyakat gerjeszt az emberekben arra, hogy emberek lehessenek, vagyis hogy a' Rendek soraiba

emelkedhessenek — a' nélkül, hogy ezt rendszerint elérhetnék. 'S ez borzasztó rotatioja az emberi agyvelőnek! — Vagy tán nem értitek e silány beszédet?

Nézetünk szerint a' képviseletre minden erkölcsi púptól meggereblélt róna, azaz jogegyenlőség kivántatik mindenek felett.

„Ah, köszönjük szépen, hogy kimondta ön e szót, kedves úr. Tehát tabula rasa legyen a' statusból? hogy egészen újonnan akár Plató köztársaságát is reá épithessük? Helyes helyes! .... már ismerjük önnek egész tervét!"

Igy fognak sokan felkiáltani az előbocsátott képviseleti kellékre. De én nem állok velök áradozó szóba; hanem röviden ezt mondom nékik: pharizeusok! hiszen fölkiáltástok által szörnyen eláruljátok magatokat. Ugyanis a' ki e honban a' tabula rasa kitételt legelőször szátokba adá, annak esze ágában sem volt azt érteni, hogy egy ország átalakitásának munkája minden rasura nélkül is végbe mehet: mert igy azt kellett volna gondolnia, hogy reformálni úgy is lehet, ha semmit se reformálunk. Már pedig 'sat .....

Mi nem fogunk kedvetökért, sem a' csalódni szerető világ kedvéért zsákban macskát árulni, hanem előre is kimondjuk, hogy reform és rasura mindig együtt jár, valamint a' közjó és a' ti javatok mindig külömböznek. 'S ezzel köztünk a' vitának vége.

Ha már aztán a' mondottak szerint a' képviseletnek alapja előkészittetett, p. o. egy országban a' Rendek meghajolván az ész szavára, a' rendiségről (mi a' Kasztnak csak szépitett neve) lemondanak, 's készek a' nemzet valamennyi egyéneinek személyes önállóságát, szabadságát nem csak

elismerni, de készek a' társadalmi jogokat az azokból eddig kirekesztett néppel is testvérileg megosztani, az alkotmány előnyeit a' statust közösen alkotó egész nemzetre kiterjeszteni, — ekkor mondom, ezen jog-alapon a' képviseleti elvet akkint lehet alkalmazni, mikép azt (az összes nemzet számának és miveltségi fokozatának tekintetbe vétele mellett) az ész követeli. — Igy, lehet miveletlenebb nemzeteknél a' képviselők választása közvetett, ellenben miveltebb nemzetnél legyen közvetlen választás. Avagy alapítsatok bizonyos képességi qualificatiot, de mindenesetre ollyat, melly az emberi iparkodásnak szükségképen meghágható legyen, 's a' ki arra eljutott, minden további akadály nélkül szabad választási joggal élhessen; 's a' választathatási képességnek ne legyen más gátja, mint az erkölcsi bélyegzettség és a' szellemi tehetetlenség.

Általjában, a' képviseleti elv olly sokféleképen alkalmazható, hogy azt csak akkor sérti meg a' status, ha a' polgári jogot vagy olly képességekhez köti, mellyek az emberi igyekezetet sisiphusi gyötrelemmé változtatnák, vagy ha a' jogok gyakorlatából a' polgárokat egyenesen önkény által kirekesztené. 'S tulajdonkép a' választási jogalapnak megszorítása avagy kitágitása képezi azon kulcsot, mellyel a' képviseleti alkotmányt, feljebbi mondásunk szerint, mintegy hangolni lehet az ész követeléseihez.

Egyébiránt jelen münek tervében nem fekszik, hogy a' képviseleti organismust en detail még tovább fejtegessük; a' mit eddig összesen mondánk, és később mondani fogunk, csak éppen öntudat ébresztésre való azon legtökéletesb statusorganismus iránt, mellyre minden önálló való azon legtö-

kéletesb statusorganismus iránt, mellyre minden önálló társaságnak törekednie kell, ha létének legerősebb palladiumát: az álladalmi egységet megakarja valósítani, — melly nélkül a' legnépesebb társadalom sem sokkal áll ki nagyobb zivatart, mint magas falak homok-alapon. — — Ismeritek a' régi egyiptomi kasztokat? Rómát a' czímzetes Patriciusok alkotmányát? Lengyelországot, egykori vitéz olygarchiájával, ezen torzképét a' statusegységnek? Ismeritek Franciaországot 14 és 15ik Lajos korában? 's látjátok most, ereje a' szétrombolt országrendiség düledékein, a' képviselet alapján miként nő és emelkedik? — 'S ismeritek a' magyar Constitutionak kiaszott organismusát? óh ezt még nem ismeritek. Én egy ritka művet olvastam 1812. évről; kár hogy a' munka nem magyar, bizon sok vak hazafinak megnyitná szeme világát. — Legyen egy kis türelmök, kedves olvasóim; én ezen könyvnek lényegét megismertetem önökkel, habár csak saját combinatioimmal kevert magány jegyzeteimből is.

Mindeneknek előre bocsátom, hogy semmi nem tartozik annyira a' devalválandó nagy szavak közé, mint midőn a' magyar Conservativek alkotmányunk megmentéséről csevégnek. Ez a' legzavarosabb galimathias, mit egy publicista a' közönség elébe tálalhat. Ha ezen sötétséges themában mi is secundálni arkarnánk, el kellene előbb ismernünk föltétlenül, hogy a' magyar nemzetet (mint ante saecula) egyedül a' nemes vitézi rend képezi; akkor természetesen be kell vallanunk azt is, hogy a' magyar statusépület egyetlen a' maga nemében, és egyszersmind a' legszabadabb alkotmány egész világon: mert a' polgári jogok maximumát minden individuumára a' nobilis nationak csaknem egyenlőn

kiterjeszti, 's igy a' legszélesb basisu Democratiát képezi az egész kerek földön. Azonban ha eltérünk a' historico-empiricus conservativektől az ész tanitványihoz, kik az ujabb időkben már két világrészben realisálták azon magasabb fogalmát a' statusnak, a' nemzetnek, miszerint az alatt az álladalmat képző összes népesség értetik, ezekkel kezet fogva, előbbi bevallásunkkal ellenkezőleg, azt kell nyilván mondanunk, hogy hazánknak vagy éppen nincs alkotmánya, vagy az minden alkotmányok közt a' legképtelenebb. Mert ésszerüen úgynevezhető alkotmány csak jogon alapulhat; nálunk pedig a' nemes kasztnak, ezen kis (nem populus de) manipulusnak a' többi nép irányában nem jogai, csak kiváltságai, azaz önkényszerű hatalma van. S' nincs ismét az észnek összes ok-világában de csak egyetlenegy is, melly a' magyar nemességnek mostani bitor-állását a' jelen kor szemében igazolhatná. 'S a' mi az ésszel illy szörnyű ellenkezésben áll, azt csak a' zsarnok-idők mohos múltja szentesithette alkotmánnyá; de a' jelen század anathemát mond reá universalist. Bocsánat a' sok deák szóért; hiszen most a' magyar constitutionul szólunk.

Az emlitett könyvnek, 's általa a' magyar alkotmánynak ismertetéseül a' következő gondolattöredékeket állitottuk össze.

„Árpád idejében Magyarország alkotmánya szoros értelemben vett olygarchia volt. A' 7 egymástól független vezérek Árpádnak, vagyis inkább egymásnak, csupán a' közös hon közös védelmezése végett valának alárendelve. 'S ezen kormányforma a' pogány magyar népnek különösen tetszett; de nem sokáig tartott; mert 1000ik évben István meghódítva

az uralkodó vezéreket, a' kormányt tulajdon királyi kezében pontositá össze, vagyis az olygarchiát korlátlan autocratiává alakitotta. 'S bárha az országot megyékre és püspökségekre osztotta fel, mégis semmi nyomát nem látjuk, hogy a' felosztott honrészek népével, vagy ezeknek képviselőivel rendes időszakonkint törvényhozó gyülést tartatott volna, — hanem egynehány tudós férfit, főleg saját tanácsosait egybegyüjté, 's a' mit ezeknek szava után jónak vélt, azt korlátlan autocratori hatalommal törvénnyé dictálta. 'S ezen autocratia egészen 2ik Andrásig tartott. Ugyanis a' 11—12. században valódi országgyülésnek semmi nyoma. Mindeddig teljesen szabad kezök volt a' magyar királyoknak a' törvény-alkotásban. Később midőn András Palaestinában barangolt, itthon a' nép és király közötti osztályok szörnyü erőre kaptak, 's a' keresztjárásból visszajött király egész hont forradalmi állapotban, 's maga ellen az aristocratákat igen megerősödve találta, kiknek hatalmaskodásait nem hogy fékezhette avagy büntethette volna, sőt kintelen volt a' bulla által egyenesen szentesíteni. 'S ez 1222ben ama híres szabadsági Charta, melly a' rendiségnek a' kasztoknak alapját megvetvén, az autocratiai kormányformát aristocratico-monarchiaivá alakitotta. 'S ekkép a' magyar nemzet akkoron harmadfél század alatt három alkotmányreformon hatolt keresztül. Mindazáltal András maga is, és utódai 4ik Béla, 5ik István, és 4ik László, mind csak a szükség által elfogadásra kinszeritett, octroyrozott alkotmánynak nézték az egész bullai épületet, mellynek szoros követését épen nem tarták lélekismeretes kötelességüknek. 1301ben az Árpád-faj kihaltával a' kasztok vagy a' Rendek' királyválasztási szabadsága beállott. Bezzeg jó alkalom volt

ezen szabad választás még több privilegiumok kicsikarására 's a' létezőknek megerősitésére.

„De lássuk különösen azon alapokat, mellyeken jelen statusszerkezetünk sarkallik. A' magyar törvénykönyv, mellyen úgynevezett constitutionk fenéklik, két különös elemből áll: 1ör az Árpádfaj, a' vegyes uralkodás, a' Habsburg-austriai kormányok alatt alkotott törvényeknek Mosóczy püspök által compilált tömkelegéből. 2or Verbőczy Istvánnak hármas könyvéből.

Mosóczy 1585ben szedte össze a' régi Decretumokat. De az ő egész Decretum-gyüjteménye csak magánymü, csak magány gyüjtemény, mellynek kinyomatása soha törvény által megrendelve nem volt, — melly soha hitelesen át nem visgáltatott, — soha a' benne foglalt Decretumok eredetijeikkel össze nem hasonlittattak, — soha az egész gyüjtemény a' törvényhozó hatalom által nem szentesittetett, — soha törvényesen ki nem hirdettetett. 'S a' vmegyék levéltáraiban sehol azon Decretumoknak eredetijeik nem találtattak. E szerint maig is problema: valljon van-e nekünk Magyaroknak az egész Mosóczy-féle gyüjteményben csak egy hiteles törvényünk is? Továbbá hogy a' Corpusban levő Decretumok' gyüjteménye nem csak nem hiteles, de igen hijányos is, bizonyitja Kovacsicsnak számos utó-gyüjteléke, mellyből semmi sem találtatik a' mi (Mosóczyféle) Zendavestánkban, kivált p. o. a' nemesi tartozásokrul szóló, Kovacsics által föl-fedezett, Decretumok. Úgyszinte második Lajos Decretumai is olly csonkitva adatnak a' Corpus Jurisban, hogy mindazon czikkelyek, mellyek a' közadórul, és különös hadi adórul szólnak (mint ez a' még több példányban fenlévő másolatok-

ból kitetszik) egytől egygyig kihagyattak. — Ez Mosóczy munkájára.

Verbőczy' hármaskönyve ellen pedig a' következő adatokat lehet alaposan felhozni. Verbőczynek ezen műve 2ik Ulászló alatt adatott ki. Ulászlórul ugyan mondatik, hogy ő megegyczését adta volna ahoz: de Verbőczy a' mű végén önmaga ellen azt állitja, hogy Ulászló vonakodatt reá nyomatni erősitő királyi pecsétjét. Továbbá keltétől fogva 108 esztendeig soha a' hármas könyv törvényes erejünek nem tekintetett, sőt több későbbi Decretumokban országos kérelem fordul elé, hogy már egyszer valami rendszeres törvénykönyvben az addigi országgyülések Decretumai összeszedessenek, hogy legyen a' nemzetnek mire támaszkodnia. Csak 1622: 2. tczikkben történt először reá hivatkozás, és pedig a' nemesi kiváltságok védelmére, mellyeket Verbőczy annyira kiterjeszt, hogy maga ezen kiváltságognak forrása: a' Bulla sem megy olly messze. Ezen első hivatkozás szépen keresztül csúszván, máskor is (midőn a' nemesi szabadalmak védelmére a' Bullát kell vala idézni) hivatkoztak a' Rendek a' hármas könyvnek akkoron liberalisabb törvényeire. — És e két kútfő: a' mostani magyar statússzerkezetnek forrása. Meg van ezek által mutatva hogy a' magyar nemzetnek nem csak azon értelemben nincsen észszerüen úgynevezhető alkotmánya, mivel abból a' népnek milliói egészen kivannak zárva, hanem mivel merő consvetudok teszik még most is egész sarkalapját statuséletünknek, minthogy a' Corpus Jurisban törvényeinknek legnagyobb része csak oda vetett, igen kevés hitelességgel biró consvetudinarius eszmékből áll, magányosak által és soha nem törvényhozásilag megbizott

egyénektöl compilálva, es kiadva, a' nemzet által később csupán hallgatólag minden más törvények hijányában, a' legvégső szükségből elfogadva.

„Jelen aristocratico-monarchiai kormányformánk szerint

1ör a' katonai erő egyedül a' fejedelemtöl függ: azt az ország csupán nagylelküleg oda ajándékozza és fentartja, 's ezzel minden egyéb gondja le van róla véve.

2or az álladalomnak belkormányzása központosul szinte a' fejedelem személyében; a' nemzetnek ministeriuma nincsen. Tehát az egész belkormányzás csupán a' minden felelősségtöl ment, szent és sérthetetlen Monarchától függ. Ellenben

3or az igasság-szolgáltatás mind birósági mind végrehajtási tekintetben egyedül az aristocratia' zsiros tulajdona. A' fejedelemnek csupán in criminalibus van kegyelmezési joga.

Ezek szerint a' király és a' Rendek minden, a' nép semmi. A' népnek még személy-jogai is csak legújabb időkben készülnek megadatni. Polgári jogokkal egyáltalában nem bír. A' falusi kis biró-választás a' legfalusiasb satyrája önmagának. Söt a' pór curiali stylo nem is honfi csak accola, extraneus, mert az indigena, regnicola czím csupán a' Rendek czíme. A' nép a' magyar földön nem rég egyedül munkájának némi nyomorú jutalmát szedheté csak, tulajdonjoggal még egy két év előtt is egy talpalattnyit sem bírhatott. A' birtoklás most már ugyan szabadságában áll, de nem áll tehetségében, azaz most már bírhatna egy keveset tulajdon joggal is de jure, hanem lehe-

tetlen bírnia de facto, mert az örökváltság csak papirosmalaszt.

„Hogy a' magyar nemes csak Regi legitime coronato engedelmeskedik, ez tulajdonkép annyit jelent, hogy nálunk a' koronázás nem csupán szertartás, hanem lényegesen szükséges kelléke a' törvényes uralkodásnak: ugyanis addig nem tétetik a' korona fejedelmeink fejére, mig meg nem esküsznek, hogy a' nemesi szabadságokat híven és sérthetlenül megőrizni fogják. Ki nem látja, hogy ezen eskü (melly által az uralkodó köteleztetik minden alkotmanyos elv ellenére kormányzottai egy kis osztálykájának előjogait kivételesen oltalmazni, 's ez által az összes nép jogait semmibe venni) legkisebb erkölcsi erővel sem bír: mivel a' fejedelemnek nem csak az Aristocratia, hanem az összes nemzet van alárendelve, vagyis a' fejedelemnek legfőbb kötelessége az álladalmat képző összes népesség közjavát elémozditani. A' királyok előtt főleg ez a' legszentebb kormányzati szabály: „salus **Reipublicae** suprema lex esto."

„A' status közterheinek viselési módja hajdan a' nemesség által."

„Hogy csak némileg is kitünjék, miként a' hajdani magyar nemes nem vala pusztán henye élvezője a' status-javadalmaknak, hanem hogy annak terheit is arányosan viselte, — előadjuk itt a' nemesi rendnek törvénykönyvünkből ismeretes regi terheltetéseit, 's főleg hadi szolgálatait, és hadi terheit.

A' tized-adás alól csupán az **1439: 28.** mentette fel a' nemességet. Tehát a' Bulla után még több mint két egész

századig fizette a' tizedet nemes és nem nemes egyenlö arányban. 1351ik évig továbbá a' nemesen, midön mátkáját az esküvőre és onnan vissza vitte, hid-és út-vám is vétetett, melly vámfizetés 1351: 17. által lön eltörülve. Miböl azonban kitünik, hogy a' 14ik század közepéig minden Bulla daczára a' nemesség koránsem részesült azon hallatlan mentességekben, mint ez ma számára követeltetik. Mátyás alatt a' bányákat biró nemes bányajövedelmi adót is fizetett.

A' katonai vagyis hadi adó pedig illyképen szabályoztatott: Kálmán idejében a' melly földbirtokos nemes 40. forintnyi földjövedelemmel bírt, egy pánczélos, — minden 16 ftnyi jövedelemmel biró pedig egy pánczél nélküli katonát tartozott a' hadba állitani. Colom. Decr. 1. Cap 40. — 'S ezen hadi adó tartott egész 1301ig, midön az Árpádház kihalván, egész 9 évig merő pártoskodások szinhelye volt hazánk, mig 1310ben Anjoui Károly, 's utána nagy Lajos lépett a' trónra, ki alatt az egész hadszerkezet megváltozott, valamennyi püspökök, érsekek, abbások, és a' világi országnagyok mind egy egy banderiumot lévén kötelesek föntartani, mellyeknek mind a' királyi seregek erősitésére kellett szolgálniok. Zsigmond 5ik D. 1. — Ulászló' 3. Decr: 20—21. — Szükség esetén még ezen banderiumokon felül a' földbirtokos nemesség általában minden száz telek után 3 lovas vitézt egészen felvegyzerzeni kötelezteteti, mihez később még gyalogsággal is kellett járulnia. Zsigmond 5ik D: 2—3. — 2ik Lajos budai D: 19. — László D: 1454: 4. — 'S az egy jobbágytelekkel biró nemesek személyesen mentek a' hadba, midön a' királyi seregek nem voltak elegendők. — — 'S miután tized, vám, bánya-és egyéb földadó is (a' katonaság

kiállitásainál) rovatott a' nemességre a' 11ik századtól kezdve egész a' 15kig, világos, hogy a' bulla' szabadalmait messziről sem úgy értette az akkori gyakorlat, mint Verbőczy hármas könyvének elmélete mutatja, sem mint a' mostani alkotmánymentő conservativek nagy része követeli, mintha t. i. a' nemesség egész általánosságban ment lett volna épen a' Bulla erejénél fogva minden közadótul.

Mátyás alatt különösen, a' Bulla igen is háttérbe szorult. E nagy király nem nézte a' magyar anarchiát alkotmánynak, hanem megfordítva az alkotmányt — ezen annyi viszályoknak, annyi visszaéléseknek, annyi önkénynek congeriessét — úgy tekinté, mint alkotmányositott anarchiát. Ő jól ismerte a' nemesi banderiumoknak is csalékony értékét, 's ezokból maga verbuváltatott seregeket magának, 's állandó lábon tartott egy derék tábort. Különösen ő volt, ki a' Bulla után annak ¡daczára nyilvánosan adót követelt a' status közszükségeire a' nemességtől, 's ezen adót erélyesen behajtatta; minek következtében kül ellenségein csaknem szakadatlan szerencsével diadalmaskodott. Bent pedig az országban a' Nagyokat felelőssekké tette minden lázadás, minden pártoskodásért; üstökön ragadta, ha vétettek, 's ekkép ő alatta minden mintegy önmagától rendben volt.

Mátyás csak magányos állapotbul emelkedett királlyá; mégis a' nemesség soha nem könyörgött olly szép alázatosan egy egy fejedelme előtt, hogy őrzené meg kiváltságait, — soha nem mutatta ki jobban az aristocratia foga feketéjét, mint midőn az igasságos Corvínnak minden portától egy egy jó értékü magyar ftot (értsd 1478ik esztdőben, midőn egy jobbágytelek 40. ftra becsültetett, minden portától egy magyar

ftot!) ajánlván 5 egymásután következő esztdökben pontosan fizetendö adóul, — ezen liberalis ajánlata mellé még a' legilliberalisabb meghunnyászkodást, és szolgai alázatosságot csatolta. Lásd Mátyás 4ik D: 1—2.

A' mint az utána uralkodók ismét zsinórmértékül vevék a' bullai alkotmányt, és a' törvényeket, annál lejebb szállott mindinkább, hatalmuk; annál inkább lábra kapott bent a' viszály, külről a' veszély. Mindjárt Ulászló alatt (ki a' várakat és várnépeket elajándékozá) már búcsut és keresztjárást kelle prédikálni, hogy seregek gyüljenek a' fejdelmi zászlók alá; azonban a' papi fegyver nem felelt meg a' várakozásnak. 2ik Lajos alatt pedig annyira nőtt a' zavar, hogy az egész natio in massa felszólíttatott a' meghasonlott haza' védelmére. Itt volt az eset, midön natio neve alá jött a' nép is, a' nyomorú pórnép. De Lajos Úr csak 24. ezer embert tudott így is összegyüjteni, kik szépen meghaltak a' mohácsi gyásztéren majd valamennyin, intő tanácsul az utókornak, hogy nem teremnek jót a' kasztok szabadalmai, és hogy nem a' magánosak banderiumai, 's nem az ekkép megoszlott erő teszi a' nemzeti hatalmat.

De a' Nagyok kiknek szívükön inkább feküdt tulajdon érdekök, mint a' hon java, még most sem akarták a' banderialis rendszert megváltoztatni, maradtak a' réginél egész 1543 évig, midőn végre a' banderiumok nagy részint feloszlattattak, és helyettök minden 100 jobbágy után 2. lovas vitéz' állandón föntartatni rendeltetett.

1545ben a' tisztelendő Clerus is minden 100. ftja után a' beszedett tizednek ött lovast tartozott harczkészen kiállitani, oda nem értve, hogy a' nemességel együtt minden tiz

jobbágy után egy egy fegyveres lovaskatonát szinte tartania kellett. 1545: 5—17.

1546ban a' gazdagabb nemesség rendkivüli hadköltség fejében minden jobbágy után 1 ftot és 20 denárt fizetett, a' curialis nemes pedig 40 denárt.

1548ban minden jobbágy telek után 2 ft és 60 denár, — a' curialisták által pedig 50 denár fizettetett. 1548: 23—24.

1555ben még komolyabban vétetett a' dolog, és megállapíttatott, hogy a' nemesség minden 100. jobbágy után 3 lovas katonát állandóul lesz köteles tartani a' haza rendszeres védelmére, sőt szükség esetére a' számhoz még 3 lovas adatott. 1556: 19—20. És a' nemesi rend e mellet a' dicatorokat saját Jószágaiba kínteleníttetett bebocsátani, kik ott szorosan összártak minden földesúri vagyont, így készitvén az idők szükségeihez arányzott cadastert.

1595ben már annyira ment a' dolog, hogy noha a' sok török háború és belső viszályok a' legnagyobb inségbe vezették az országot, mégis minden jobbágy telek után a' nemesség 6. egész ftot fizetett a' legnagyobb megerötetéssel. 1595: 3.

Ezekből — többet nem is említve, eléggé világos, hogy a' nemesi rend régenten törvényeink által hasonlíthatlanul nagyobb terhek alá volt vetve, mint korunkban. Hogy a' végrehajtás mennyire felelt meg a' törvényhozók szándékának? ez természetesen más kérdés. A' feljebb említett mohácsi vész igen szomorú felelet ezen kérdésre. De mindenesetre mégis úgy látszik, hogy a' hajdani katonáskodás-, és fizetésbeli teherviselésnek — bár milly fukar volt mindez a' valóságban most akarja a' nemesség gyümölcsét aratni, mit

sem adózva a' honnak egyebet, mint nagy szavakban vérét, mellyre azonban már ma semmi szükség nincsen.

„Birói hatóság."

„A' statushatalmaknak ezen része különös visszássággal kezeltetik honunkban. A' kisebb fontosságu perek az alsóbb bíróságoktul sokszor egész a' 7 személyes táblára feljebbvitetvén, 3 appellátán is keresztül mennek: ellenben a' legnagyobb fontosságu jogperek a' királyi Táblán mint első forumon indittatván, csak egyetlen appellátán visgáltatnak meg. Ennek a' többi közt az a' legveszedelmesb következése van, hogy a' kir. Tábla mint 1mae instantiae forum és egyszersmind appellatorium felette meg van terhelve, 's már csak ezen körülmény miatt is a' perek csudás nyúlósággal évtizedekig is elfolynak. A' megyei összes biráskodás pedig organicus hibákban sínylik, hol a' palliativák csak még veszélyesbbé tehetik a' bajt. A' birónak legelső tulajdonsága, a' részrehajlatlanság az eddigi választó rendszer által már elvben meg van semmisítve. A' birák el levén foglalva politikai gazdasági urbéri rendőrségi katonai 'sat. administratioval, magának a' birói hivatásnak szellemét és gyakorlati oldalait ki sem tanulhatják. Minek megint az a' rossz következése van, hogy a' birák érezvén, mikép sokféle foglalatosságaikat a' választó nemesség (ezen mindenható ura és legalábbvaló szolgája a' megyei tisztviselőknek) jol ismeri, — ezen a' nyomon jogositva vélik magukat minden visszaéléseik miatt a' nemes nemzet elnézését igénybe vehetni.

Legnagyobb satyra az, hogy a' törvényszéki birák napi dijjait az adózónép fizeti. Nincs a' domesticának egy egy

zsarnokibb rovata, mint ez. — Miután a' legtöbb per nemesek pere, tehát a' nyomorú pórnép a' nemesség patvarkodásának terhét is viseli!

Hát a' pöröknek procátori okosság-és oktalanság-szültte labyrinthjai! — Óh hogy is nevezzelek téged magyarul chicane?!

„És a' politia mi és minő hazánkban? Hogy mi? erre azt feleljük: önkény. Hogy pedig minő? erre imígyen válaszolunk: a' melly hálóban fenakad a' kis legy, azt a' nagy dongó keresztül szakítja dicsőségesen. — A' Politia körébe tartozik többi közt az életszükségü czikkeknek árszabályozása is. 'S hogy megyen ez végbe? Általában mit a' földesúr termeszt és elad, nem szenved semmi limitatiot, ú. m. marha, gabna, bor; a' mit ellenben a' földesúrnak vennie kell? ez a' tens KK. és RR. által pontosan meglimitáltatik, ú. m. hús, zsemle, faggyú, és sokszor a munkabér.

De ne gondolja senki, mintha a' földesuraknak ezen czikkeknél az árak' lejebbszállitása volna mindig érdekökben. Óh a' magyar Politia itt igen politica. Az árszabályozó tens Rendek bölcsessége ritkán jön zavarba olly expediens föltalálása körül, miszerint mindezen czikkeket mások igen drágán, 's ők maguk mégis olcsón vehessék. P. o. a' mészárosoknak eladják méregdrágán saját marháikat, 's hogy az úgynevezett székgazdák mégis meggazdagodhassanak, limitatioval segítik ki öket. Maguk egész éven át à conto hozatják a' szükséges mennyiséget, 's az év végén a' computus abból áll, hogy a' jövő évre ismét marhaeladási szerződést tesznek székgazduraimékkal, és ismét limitálnak. És a' szegény nép? hja, Magyarországban a' népnek $\frac{9}{10}$ része nem

szereti a' húst, mert ..... A' városi közönség pedig azt gondolja: olcsó húsnak híg a' leve, azaz hogy kövérebb ha drága.

'S valjon kiterjed-é a' magyar Politia legalább odáig, hogy a' szegénység az éhhaláltól ment legyen? Avagy inség idején feljogositjuk-e a' szegényt, hogy lophasson?..... nem ..... Az inség és drágaság épen a' gazdagok gazdagulásának legbővebb és legistentelenebb forrása lesz. Árva, Szepes, Trencsin! nemde, igazak az én szavaim?!

„A' magyar nép' alkotmányos állapotja."

„Hazánkban igen igen sok optimista van, ki még mindig rózsaszínben látja, 's az arcadiai idyllicus pásztorélettel lítja össze a' magyar nép állapotját. Pedig nem kell hozzá csak egy csep pessimismus sem, hogy épen az ellenkezőről győződjék meg az ember. A' magyar nép ugyanis tökéletes rabszolganép. Természetesen nem a' görög idők rabszolgája, sem nem délamerikai áruczikk, hanem rabszolga azon értelemben, miként e szót a' szabad ember irányában vesszük, ki függetlenül rendelkezik ön erejével szintúgy mint önakaratjával s a' nélkül, hogy kénylapta lenne mások kezében. Montesquieu szerint is az a' legsúlyosabb szolgaság, melly személyes és vagyoni önállásunkat egyiránt semmivé teszi. 'S hogy a' magyar nép ezen kettős szolgaság járma alatt sínylik, be fogjuk bizonyitani. — Nézzük e végre azon terheltetéseket, mellyek 1ör a' status 2or az úri hatóság irányában nyomják a' pórt.

Közterhek czíme alatt fizeti

1ör a' hadi adót (contributiot) a' legigasságtalanabb felosztás szerint. A' törvényhozás t. i., midőn ma is a' régi

portákat (mellyeknek korunk csak nevét de nem miségét és határozott mennyiségét ismeri) veszi zsinórmértékül, — nem tekint arra legkevesbet is, hogy az ország több részeiben nagyszerü irtások, posványkiszáritások, 's több más gazdasági miveletek által ma aránytalanul megszaporodott a' legtermékenyebb földek mennyisége, 's hogy ekkép a' régi portaszám már a' legigasságtalanabb arányositó a' közadó kivetésénél. Továbbá a' megyékbeni subrepartitio fejre, keresetre, marhákra történvén (nem pedig mint eddigelé a' telekre), ez által az önkénynek legtágasb kapu nyittatott. Elmegy ugyanis a' Comissarius az alája rendelt helységekbe, összehivatja a' lakosokat, és megkérdi egyenkint mindeniktől: mennyi barma van, és mennyi élelem-és egyéb szereket termeszt évenkint? és igy teszi meg a' rovást. Ha kedvezni akar a' helységnek, elhiszi a' parasztság vallomásait, ha pedig szoros kötelesség szerint vagy épen keményszivüleg akar velök bánni, és nem sajnálja önfáradságát, — meg nem elégszik az önkintes bevallással, hanem inquirál: valljon igaz-é a' mit a' parasztság vallott? 'S ha ez nehány évig folyvást illy szigorral megy végbe, nincs bizonyosabb, mint a' helységnek tönkrejutása; mert mindenki kétszeresen fogja azt fizetni, a' mit más helységek lakosai némi kedvezés következtében csak egyszerüen fizettek.

Hanem azt mondják sokan, hogy a' magyar nép aztán más törvényes adót nem ismer, mint csupán ezen hadi contributiot. Ám de ez csak gúnyos szójáték; mert ha igaz is, hogy törvény szerint más közadót nem ismer, annál többet ismer törvényen kivül. És pedig illyen

2or. az egész domestica (a' megyék házi szükségeire fizetett roppant közadó). Ide tartoznak a' tisztikar, hajdúk, csendőrök díjjazására, — börtönök hidak utak magtárak megyeház és katonai laktanyák építésevagy javitására kivántt adózások, egyedül a' nyomorú pórnép által fedezve, a megyei tens karok bölcs belátása szerint, törvényen kivül! Mert az egész Juris Corpusban nincs egyetlen törvény, melly a' domesticát akár megalapitaná, akár mint fenlévőt szentesitené. A' magyar törvény ezen egész adó iránt úgy viseli magát, mint a' Zsidók ellenében: tolerat. — És kérdjük: valljon csupán törvenyhozó-e akkor a' magyar nemesi rend, midön 10 millio népet törvényen kivül, mondhatnók csupán önérdeke sugallatából illy adófizetésre kínszerit. Avagy kellő statuspolitikai szempontból nézve, nem inkább kell-é ezen hatalmat a' fejedelemmeli együtt-uralkodásnak nevezni? Hiszen ez a' legvilágosabb népfölségi, jog!

3or adózik a' magyar nép a' status részére termesztményekben, mellyeket t. i. az országban szállásoló katonaság számára még mindig a' régi regulamentaris árért tartozik adni. És mivel a' parasztnak mindez néha magának sincs, kintelen a' piaczon venni drága pénzen, és olly mérték szerint fuvarolni a' magtárakba, hogy ott tárnokuraimék, 's egyéb megyei tisztviselők kezeiben is tapadjon valami, a' nélkül hogy ebből a' katona többet kapna, örök veszteségül csupán az adózóra nézve. 'S maga ezen regulamentaris ár sem fizettetik ki a' parasztnak készpénzben, hanem csak imputáltatik egyéb köztartozásaiba. Még pedig hogy imputáltatik! Beiratik a' helység adókönyvecskéjébe és à conto betudatik a' contributioba. Azok a' kik adták azt sem tudják, mennyi

fog nekik egyenkint az általok adottból tuljadonkép beszámittatni. Ezen mesterség egészen a' falusi bíróra van hagyva, ki ha gaz létére még az esküttt vagy szolgabiró által is legyeztetik, annyit csen, mennyit parasztbirói esze csak megenged. A' téns vmegye ezen csalásokra persze nem igen ügyel, ez neki igen kisszerű valami, a' földesurak pedig illy zavaros ügyben a' laissez passer kényelmes elvét követik

4er a' közterhek egyik legterhesb rovatát teszik a' közmunkák, személyesen vagy marhákkal — ingyenben. Ha a' megye útat hidat 's a' feljebb mondottakból bármit épittet és miveltet, a' pór minden szerhordást és munkát ingyen tartozik megtenni, és mégis úgy hogy jól legyen; mert az ingyen-munka rosszul tevéseért büntetés is jár, t. i. ugyanazon rossz munka megkétszereztetik. És magától értetödik, hogy a' nagyságos útbiztos urak már csak a' legszebb időket választják ezen munkákra, hogy a' szegény ember rossz időben magának dolgozhasson. — És megis ki fizeti aztán a' nép-csináltta utak és hidakon a' vámot? Ah de hisz' ez már százszor elcsépelt szalma .....

5ör van még félig-ingyen tett dolga is a' paraztnak, t. i. sófuvarozás egyik tárból a' másikba, széles Magyarországon. A' mit ezen czím alatt kapna a' szegény ember, sokszor a' magáéból megtoldja, és más fuvarost fogad fel drágább pénzért, hogy saját munkájától távozni, és saját marhait megszakasztani ne kinszerüljön. Mert a' magyar parasztnak is van annyi természetphilosophiája, miszerint tudja, hogy két rossz közül mindig jobb a' kissebbet választani.*) De

*) Ez azon egyetlen pont, a' közmunkák, mellyekre nézve a' legu-

6or van még forspontozási teher is a' póron, melly ellen a' statuspolitikusoknak kicsinyje nagyja föllázadt egypár év előtt; és mégis Ungot Berget, Tolnát Baranyát merő fortpontos kocsisok vágtatják (?) keresztül.

'S korunkban ezek teszik a' népnek status-adóját, a' köz terheket.

Most lássuk azon terheltetéseket, mellyek az úri hatóságból származnak le a' népre.

1ör a' pór ingyen csélédje urának. Ugyanis 365 közül 52 igás, vagy 104 gyalognapot csupán úri szolgálatban tölteni, és pedig nap költétől nap nyugtáig folytonos izzasztó munkában, — már magában is olly teher, hogy a' ki máshol illy földtét alatt szabad embernek akarna egy sessio földet haszonbérbe adni, bizonyosan csak nevetséget vagy sajnálkozást aratna. De mit jelent ez? Nyilván csak azt, hogy a' mire szabad ember önkíntesen soha nem hajlanék, arra a' magyar nép köteleztetik. De az a' ki illyesmire köteleztethetik, szerintünk és a' 19ik század közértelme szerint nem más mint rabszolga, pedig annál nyomorubb, minthogy ezen roppant teher által még csak egy igen kis része van leróva összes tartozásainak 's minthogy ezen teher a' népnek minden megkérdeztetése és megegyezése nélkül merő önkény által vettetik ki, csupán a' hajdani országhóditás elve nyomán!

2or a' jobbágy köteles mindennemű termesztményeinek 9ed részét urának adni. Vagyis más szavakkal: minél

---

jabb törvény — 12 napi maximumot tüzvén ki egy egész telkes gazda illetékeül, ez által az összes hazai önkénynek ezered parányát a' papiroson legalább már megszüntette.

jobban megerőteti magát saját munkájában, annál többet és többet kíntelen adózni. A' ki ebben sem ismer rá a' rabszolgaság jellemére, az próbálja meg maga a' nép' egész sorsát, és nem lesz többé hitetlen.

3or termesztményeinek 10ed részét is oda kell adnia.

4er minden egész házhelyes jobbágy 1. pengő ftot fizet fejadó gyanánt. Ez arra szolgál, hogy közönségesen tudva legyen, mikép a' pór feje nem egyenlő az úréval.

És még itt nincs vége tartozásainak. Ezeken kivűl még egy 3ik osztályu teher is nehézkedik vállára, ú. m. a' községi adó. Ugyanis a' pór maga fizeti papját, az iskolamestert, a' kántott, a' jegyzőt, a' falu biráját, ha van, egész kupaktanácsát. De még itt sincs vége terheinek, hanem igazi koronául

a' pór oltalmazza egyedűl a' drága hont. Igen igen a' drága hont.

Már most kérdjük: a' ki ennyi áron kíntelen megvásárolni egy nyomorú életet, polgár név és polgár-becsület nélkül; a' saját honában törvény szerint idegen; a' kit nem csak a' status, de külön a' nemesi kaszt egymaga a' legnyommasztóbb adóval terhel (a' domesticával), valjon lehet é azt szabad embernek gúny nélkül mondani? az ollyat kinek minden kincse: élete, 's ez élet is csak $\frac{1}{4}$ részben tulajdona, a' többiben uraié. Óh ne ámitsuk magunkat!

A' magyar parasztnak ura az ország, ura a' vmegye, ura a' földes úr, ura a' helység melyben lakik. 'S pedig írva van, hogy már két úrnak is lehetetlen szolgálni haszonnal. És en mondom nektek: hol a' statuson kivűl még több úr is parancsol, ott rabszolga a' nép."

Eddig a' fent érdeklett könyvnek conbinativ extractusa.

Most folytatsuk alkotmány körüli saját eszméinket.

Nézetünk szerint az alkotmány fogalma abban áll, hogy a' társadalmi jogokban ne csak a' felsőbb kasztok részesüljenek, hanem hogy arányosan legyen meghagyva és megadva mindenkinek a' maga jog része úgy mint kötelességei. És ne csupán azok legyenek képesek a' jogokra, kiket önök amott a' felső Tábla bal oldalán képesekké tenni akartok, azaz ne csak önkényszerű legyen ezen képesség, hanem legyen észszerű. Nincs kebellázasztóbb, mint midőn a' törvényhozó absolut igasságot akar csinálni a' birtokra alapitott képességből: miszerint a' kinek ennyi 's ennyi értéke van, az már supponáltatik képesnek erre 's erre a' jogra; ki ellenben annyi értékkel nem bir, a' rend iránti antipathiákról gyanusittatik. Ez, uraim, merő önkény, 's az önkénynek nincs erkölcsi hatása, ha százszor törvenyé dictáljátok is.

Igy a' nemes ember is több századok óta szűz vállat visel; de az ész és ujabb kor megdöntötte ezen statuspolitikai önkényt, 's ma már a' legfontolóbb conservativek is tudják ha nem mondják is, hogy a' nemesi rendnek insurrectionalis kötelességét koránsem lehet absolut mérték szerint becselni, mert az ujabb időkben (hol általában több ész kell mint erő) már nem lehet elhitetni semmi józan emberrel, hogy bármely nemesi szolgálatnak affectionalis értéke legyen, melly örökké többet érjen, mint a' pénz, vagy egyéb adó. Igy fog járni nem sokára a' birtokra alapitott polgárképesség is.

És valóban csak az illyen 's illyen birtokú érdekeltetnék a' közbéke föntartásán, 's a' szegény már természetszerint

hajlik a' békétlenségre? Ez egy olly balitéleti áruczikk, mellyet a' törvényhozás asztalánál korunkban már bajos eladni a' hallgatóságnak méltó pisszegése nélkül. Nem igen nagy fáradságba kerülne czen balitéletnek éppen ellenkezőjét bizonyitni be. Mert sokkal természetesb, hogy inkább a' gazdag válhatik igen könnyen veszedelmes forrongóvá a' hazában, minthogy kincseit idegen országban is éldelheti, s' a' büntetést is hamarébb kikerülheti. Csak egy pillantást uraim spanyolhonra, a' 1789ki Galliára. Vagy önök nem akarnak pillantani? .... Igazság, önök azért nem akarnak a' forradalmas Galliára visszapillantani, mert lelki szemeik ott egy szörnyű dolgot, szörnyűbbet a' forradalomnál fedeznének fel, t. i. azt hogy a' gazdagok igen nagy része a' zavar idején más hazát keresett, oda hagyván magára a' szegény királyt, kit pedig ők (a' hatalmasok) vezettek sárba előbbi üdvös és bölcs (?) tanácsadásaik által. Nem nem, a' szegény nép nem veszedelmes soha, kivévén, ha önök hatalmasok eszközül használják tulajdon czéljaikra. 'S ha veszélyes a' jog a' szegénynek, miért nem voksolnak önök hazánkban a' köznemesség privilegiuminak minélhamarábbi eltörlésére? Vagy igaz, hiszen önök az elöjognak nem ellenségei, csak a' jognak, melly valamivel egyetemesebb, mint amaz. 'S aztán a' kiváltságos proletariusok kis hada még mindig insurgál bizonyos érdekek' ügyében. Ez azon hágcsó, mellyen most a' felsőbb nemesség a' csillagokhoz közelit.

Ki és mi Magyarországon a' törvényhozó? A' pillanat hatalma a' mi, és egy kaszt a' ki. Ennek aztán az a' következése, hogy örökös rapsodiába merül a' törvényhozás, és nem szül egyebet müködése által, mint szinte csak rapsodiát és tör-

vénylabyrinthot. Hogy példában szóljunk, a' mi törvényhozásunk abból áll; ha p. o. Pestet árviz boritja, akkor a' Dunaszabályozás iránt jut eszünkbe törvényt alkotni, — ha sok jég vagy tüz rombolja szét mezeink reményét és falvainkat, akkor jég-és tüzkár-mentő intézeteket akarunk alapítani, — ha országossá lesz a' korteskedés mételye, ekkor a' jogot és szabadságot sokaljuk, a' rendet keveseljük, 's a' legegyoldalúbb törvények alkotását tartjuk szükségesnek. De mindez ha meg nem történnék, azoknak lehetősége sem jutna eszünkbe, sőt midön országossá válik is a' kór, mindig csak a' baj ellen közvetlenül, és soha nem a' beteg organismus ellen akarunk orvosló törvényt hozni. Egy szóval foltozgatjuk a' körülmények lyukait: iszkábálunk. 'S magát a' napfényü igasságot sem fogadjuk el egészen soha, hanem alkudozunk a' legszentebb eszmék felett is, mint zsidó a' nyúlbőrön; és minden reformunk csak $\frac{1}{4}$ reform.

És mi az a' magyar kormány? Ez egy láthatatlan valami, mellyet mi (nemzet), csak hatásaiban ismerünk, de érintkezésbe vele, mint más alkotmányos nemzetek saját kormányaikkal, soha nem jöhetünk. Erejét vagy gyengeségét meg nem tapinthatjuk, 's ezért mindig önmagunkat tartjuk a' gyengébb félnek. 'S mindenesetre sokszor csinálunk magunk magunknak rémet a' kormányból, holott az, ha mi bátrabbak volnánk, barátunk lenne. Mi többnyire féltékenyen szoritjuk össze a' kezünkben levő kisebb hatalmat, 's a' nagyot azalatt öntudatlanul ejtjük el magunktól. Nem érezzük, hogy nemzet vagyunk. Beszélünk többet mint kellene, de gondolunk valósággal semmit. És ezt a' kormány jól tudja ott fen a' nimbusban, azért mi a' papucs hatalmát ugyancsak sínyljük.—

Egyébiránt némelyek sokszor emlegetik az ujabb időkben, hogy erős szilárd kormányra volna szükségünk, és nem veszik észre, hogy ezen mondással tettben egészen ellenkeznek. Ugyanis egy részről szilárd kormányt akarnak, míg más részről a' végrehajtó hatalmat (melly pedig a' kormány eszméjének lényeges alkatrésze) semmiképen nem arkarják kezeikből kiadni, azt vélvén nagy bölcsen, hogy ekkor mindjárt leroskad az ősi alkotmány stukaturája. Nem értjük itt természetesen, hogy a' nemzet a' kezében levő hatalmat minden nyugtatvány, térítvény, aequivalens nélkül kiadja: a' végrehajtó hatalmat csupán egy felelős nemzeti ministeriumért adhatjuk cserébe; ez a' férfias és egyszersmind nélkülözhetlen sine qua non. Mi csak azok ellen czélozunk, kik éppen semmi áron nem akarnak megválni a' végrehajtó hatalomtól, nem tudván: mi legyen annak szükségképeni alkotmányos pótléka, azaz kik úgy gondolkoznak a' bölcs kukaczczal, hogy tormánál nincsen jobb étek a' világon.

A' birói hatalom szinte nem kezeltetik czélirányta-lanabbul sehol Europában mint kedves hazánkban. Mondtuk már feljebb, hogy a' birónak legelső tulajdonsága, a' pártatlanság, a' mi kinevezési és választó rendszerünk által már in principio megsemmíttetik. Még itt csak azt akarjuk megjegyezni, hogy az egész birói hatalomnak magyar hazánkban semmi központja nincs. Főleg megyékben semmi elv, semmi következetesség. Ki áll jót és ki felel most arról, hogy 3. evről 3 évre mindig olly egyéniségek léptetnek a' birói hatalomra, kik röviden szólva, igazán arra valók, 's hogy nem csupán pártok emberei lepik el a' tért, kiknek az igasság szent érdeke helyett az édes önhaszon lesz bálványistenök?

A' mi láthatatlan kormányunk Themis serpenyőjét nem képes a' jog egyensúlyára visszaigazitni ha azt a' megyei 's más biróságok az önkény felé igen lebillentették. Itt csak egy nemzeti független ministerium képes a' jogot a' méltányossággal állandó-biztosan kiegyenlíttetni, 's e nélkül nem lesz üdve a' Magyarnak soha.

És midőn alkotmányról, alkotmányos Institutiokrul gondolkozunk, soha ne feledjük ki azon legfőbb alkotmányos hatalmat, azon minden társadalmi tényezők legfőbb tényezőjét, azon élő és éltető elemet, azon kiegészitő részét minden igazi alkotmánynak, mellyet minden mivelt nemzet szabadságának ütercül tekint, t. i. a' sajtót. Tiszta képviseleti alapon nyugvó nemzeti törvényhozás és szabad sajtó azon két kincs, mellyekkel ha a' nemzet már bír, bátran és bízton odadhatja, sőt egyenesen tanácsos odadnia a' végrehajtó hatalmat kormánya' kezébe: mert így legalább lesz kivel számolni a' nemzetnek az igasság-kiszolgáltatás érdekében. Míg ama két kincset meg nem szerezte magának a' nemzet addig csak a' szabadságért küzdő, de nem a' szabadságot élvező nemzetek sorába tartozik. Ellenben a' melly nemzet már e küzdésen túl van, és szabad, ahoz igen illő, hogy a' végrehajtó hatalmat nem maga, hanem bizományosai által kezeltesse. Sőt ekkor bátran a' ministeriumra bízhatja a' birói hatalomnak is egész kiterjedésbeni kezeltetését. Mert csak a' törvényhozás tulajdonképen az, mi által a' nemzet-fölség nyilatkozik; minden egyéb hatalmak a' törvényhozáshoz képest igen alárendelt jelleműek. — — Még egyszer és ismételve mondjuk, és szeretnők, ha még ezerszer viszhangozná hazánkban a' lég is: tiszta képviseleti alapon nyugvó

nemzeti törvényhozás, szabad sajtó, és felelős ministerium az alkotmányos életnek megbecsülhetetlen három kincse és alkotó eleme.

De minél messzebb haladunk e tárgyban, minél többet gondolkozunk az alkotmányosság kellékeiről, annál világosabb lesz mindig előttünk, hogy a' magyar nemzet semminemű értelemben, és semminemű szempontból tekintve nem bír alkotmánnyal. Különösen nem bír

1ör azért, mert 15 millio ember közül egypár százezernek kiváltságait, 's a' többinek ezekéhez képest szolgai állapotát egyáltaljában nem lehet egy nemzet alkotmányának nevezni, hacsak azt nem akarjuk szinte megengedni, hogy Khinának, Marokkonak, v. Oroszországnak is alkotmányuk van, azaz hogy minden társadalmi szerkezet (legyen az a' legkorlátlanabb absolutismus, v. a' legcontignatiossabb országrendiség) egyiránt alkotmánynak neveztethetik. De e szerint a' mi europai kifejezésünknek nem lenne aztán semmi értelme, miszerint mondani szoktuk: alkotmányos ország, alkotmányos elv, alkotmányos jog, alkotmányos nézetek, 'sat.; mert senki nem értené midőn például alkotmányos jogot emlegetünk: valljon amerikai, magyar, vagy török alkotmányszerű jogrul szólunk-e? ekkor mind ez synonym volna. Kell tehát bizonyos meghatározott kellékeinek lenni a' statusszerkezetnek, mellyek azt szoros értelemben alkotmánnyá emeljék. 'S miután mi azon kellékek koronájának különösen azt tartjuk, hogy ne csak néhány százezer egyén, de okvetlenül (habár közvetve is) az összes nemzet részesüljön a' társadalmi jogokban: ezen kellék pedig a' magyar statusszerkezetben

hijányzik, — logice azt következtetjük, hogy tehát a' magyar nemzetnek ezen szempontbul alkotmánya nincsen. De

2or ha az alkotmány' fő kellékének azt állitjuk is, hogy egy ország saját törvenyhozása által alkotott 's kellő rendbe szedett törvények szerint kormányoztassék, — ezen szempontból véve sem bír nemzetünk észszerüen úgy nevezhető alkotmánnyal: ugyanis kimutatván fentebb a' forrásokat, mellyek a' magyar statusélet alapját képezik, ezzel egyszersmind azt is bebizonyítottuk, hogy a' magyarnak saját törvényhozása által szentesitett positiv alkotmánya nincsen, hanem merö szokások, 's privát compilatiók teszik az ingatag sarkot, melly körül nemzeti életünk nagyobb részint forog. 'S végre

3or azon szempontból indulva, miszerint az alkotmánynak fogalmát a' fentebb érintett tényezők, ú. m: képviseleti alapon nyugvó nemzeti törvényhozás, szabad sajtó, és felelös ministerialis kormány képezik, — szinte nem bír alkotmánnyal a' Magyar. Mert e 3. alkotó elem mind hijányzik álladalmi szerkezetünkből.

Mindezekre talán némelyek azt fogják mondani, hogy illyen szörszálhasogatással Amerikától is elvitathatjuk alkotmányát. De mi erre csak azt válaszoljuk: a' ti analysistekkel pedig azt is bebizonyíthatni, hogy a' Kirgiseknek, Japánoknak, Mauroknak 'sat. szintúgy van alkotmányuk, mint van a' Franciáknak; sőt szerintetek még azt is kiokoskodhatni, hogy p. o. a' Hinduk nem csak bírnak alkotmánnyal, hanem hogy az ő kasztrendszerök szintolly tökéletes alkotmány, mint Ney Yorknak az ő Respublicaja.

Nem nem, mi tökéletesen meg vagyunk győződve, miszerint a' magyar nemzetnek alkotmánya még papirra sincs irva, hanem az csak a' leendőségek, vagy jobban mondva lehetőségek közé tartozik. 'S így ismételjük a' mit feljebb mondánk, hogy az is a' devalválandó nagy szavak közé sorozandó, midőn a' magyar conservativek alkotmányunk megmentéséről csevegnek.

Csupán egyetlenegy Institutionk van, mellyet úgy látszik a' gondviselés oltott szent királyunk István kezével a' magyar álladalom gyökerébe, egyenesen azért, hogy megmentse általa annyi századok viharjai közben áz élő nemzetet. 'S ezen magköve statusszerkezetünknek: a' megyei municipium. De mi föltétlenül ennek sem vagyunk barátai. Mert éppen ez azon statusintézmény, melly egyben a' hatalom fölöslege, másban a' szükséges erő hijánya, egyben a' merevenség, másban a' nagyon is nagy elasticitás miatt többnyire nem oda üt ki a' hova céloz. Itt figyelmet kérünk: mi nem vagyunk municipalisták, kik a' megyei rendszert a' Budapesti Hiradó értelmében vagyinkább értelmetlenségében kegyelik, de centralisták sem, kik a' központositást az új Pesti Hirlap mintája szerint akarják valósitani. Mi azt tartjuk, hogy a' fertályos reformok ideje már lemúlt, tehát hogy a' centralisatio csupán coordinált országgyülés által még nem valósíttathatik. Centralisatio és statusegység előttünk egyértelmű: pedig ez egység csupán az összes statushatalmak egybehangolása által jöhet létre; 's abból, hogy bár a' törvényhozás legkivánatosabban coordináltatik is, még nem következik el a' centralisatio. Mert fektessétek bár a' magyar Dietát a' legészszerűbb képviseleti alapra, de hagyjátok meg

a' birói és végrehajtói hatalmat úgy a' mint van a' nemesi rendeknél, 's hagyjátok a' sajtót jelen bilincsei közt, — minden törvénytök, mellyet a' magas Dietán alkotni fogtok, csak testetlen ige marad, 's czélzott központositástokat az élet eredménytelen semmivé teendi

Mi itt a' megyei rendszerről és központositásról kissé bővebben is kimondandjuk igénytelen véleményünket.

A' megyei helyhatóság azon egyetlen organicus tényező álladalmunk szerkezetében, melly mellet minden egyéb Institutioink csak múmiák. Ugyan valljuk meg öszintén, hogy midőn ezen eleven tényezőt egy József császár elzsibbasztotta, az egész többi magyar alkotmány mintha csak a' koporsók hamva lett volna. A' megye mindenesetre azon nap, melly összes egyéb Institutioinkra az életnek némi sugármelegét árasztja, éppen úgy, mintha a' halottnak csontjait valami titkos bűverő némi mozdulatba hozná. A' megye eddiglen tulajdonkép egész alkotmányunk volt, úgyannyira, hogy ha valaki röviden akarná meghatározni a' magyar alkotmány fogalmát, e' szót kellene választania: megyerendszer, megyehatóság. — De ki nem látja, hogy a' megye eddigi alakjában egyedül conservativ Institutio volt, és a' haladás, a' tökélyesedés elvét csaknem egészen paralysálta. 'S mi ennek oka? Nem más, mint hogy megyerendszerünk az országrendiséggel házasodott össze. A' megye csupán képviseleti formákkal assimilálva lehet a' polgárisodás, a' tökélyesedés organismusává: ellenben a' rendiséggel kapcsolatban, szinte csak egy önmagát föntartó múmia marad. Eddigi alakjában az volt rendeltetése a' megyének, hogy minden legyen. Lapozzátok fel az egész Corpus Jurist, és

egy részről az a' sok consvetudo, az a' kevés világos törvény, más részről a' megyék statutarius joga kétségtelenné teendik előttetek, hogy atyáink éppen azért alkottak olly kevés és olly határozatlan törvényeket, mert a' megye nekik minden volt, annak körében ök urak valának, csaknem független törvényhozói birói és vegrehajtói képességgel. És hol lett volna a' hatalom, melly annyi önálló erkölcsi testületet meghódíthatott volna, hacsak József szerint magát ezen testületek' belső autonomiáját példátlan önkénnyel el nem tapodja?

Ezentúl a' megye rendeltetése nem maradhat a' minden, hanem szükség, hogy csupán politikai Institutióvá alakuljon át, hogy organuma legyen a' nemzet (de nem külön a' nemesi rend') életnyilatkozatainak, hogy teremtője legyen a' nemzeti közvéleménynek, 's törvényszerü biztositéka az előhaladásnak. Ne legyen a' megye birói, végrehajtói, és administrativ hatalom, mert ezekre nézve igen nehézkes, igen pártos, igen tökéletlen tényező az. Már nem új igasság, hogy administrativ és végrehajtó hatalom collegialis rendszerrel nem fér jobban össze, mint az ismeretes két házi állat egymással.

És különös dolog, hogy mig egy részről municipalis rendszerünknek köszönjük fönmaradásunkat, más részről ugyanaz volt oka nemzeti hátramaradásunknak is. De ezt mi természetesnek találjuk, mert megyehatóságunknak roppant megterhelése, miszerint az csaknem mindennemü statushatalmakat magában egyesit, a' rendőrségről kezdve egész a' népfölségi jogig (mellynél fogva saját territoriumán a' statusadónak egyik legnyommasztóbb nemét, a' domesticát,

korlátlan hatalommal maga veti ki a' népre), mondjuk, ezen megterhelés szükségkép a' stabilitás elvének, a' conservationak kedvezett egyrészről, 's a' nemzeti elöhaladást szükségkép lehetlenné tette más részről; söt ne csudáljuk azt sem, ha még most is (hevültebb politikai harczaink közepette bár) olly kevés valódi statuspolitikusokkal dicsekhetik hazánk. Midön a' megye minden, a' megyei Rendek mindenesek, természetes ha semmit nem tanultunk meg tökéletesen. Pluribus intentus 'sat.

Sokan nem tudják megfejteni magoknak: miért hogy olly hön ragaszkodik a' Magyar, municipalitásához? Pedig ennek oka egyszerü. A' megyehatóság úgyszólván minden statushatalmaknak összpontja: már kinek ne volna kedve illy hatalmak sáfárja lehetni, kisebb körben is? Ne csudáljuk, hogy a' nép embere egy alispánt, egy szolgabirót olly nagy fontosságu személynek tart: a' kiben törvényhozói, birói, végrehajtói, 's minden egyéb alárendelt statushatalmak is egyesülnek, méltán tartathatik fontos személynek. 'S ezen fontosság annál valóbb, annál érdemlettebb, mennél magasztosabban tölti be egy megye roppant hivatását. Csakhogy ellenben ha miniaturré alacsonyodik ezen szép hatóság, természetesen a' legkétertelmübbé válik minden tisztviselönek és megyetagnak is saját tekintete. Egy pesti vagy zalai tisztviselö a' sáros- turócz- tornaihoz képest ég a' földhöz. — 'S a' legujabb időknek kortesharczai, szennyes és kicsinyes magány-érdekeikkel bizonyosan nem emelték a' megyék hatalmát sem tekintetét. Harcz, még pedig örökös illeti a' megyehatóságot, harcz ennek legfönségesb hivatása; de nem harcza a' magánérdekeknek és ólmos igasságoknak, hanem a'

nemzeti közérdeknek, és az ész okainak! Csak ezek lehetnek a' 19ik századnak méltó harczai. Gyalázat fejetekre Eördögök és ti Forintosok! Mig más országokban többnyire valami szent és nemes tárgy vagy eszme miatt hevül fel a' nép, addig ti a' legalábbvaló önérdek faragott istenét imádtatjátok nemes társaitokkal, 's a' kor szelleme helyett a' vakság ördögét csempészitek be agyaikba, hogy fölzendültökben ne lássák a' közös nemzetcsalád érdekkötelékét, és rombolják szét a' nemzetével együtt saját tulajdon jövendőjüket, boldogságukat. Mert hogy e meghasonlásnak és félforradalomnak vége szomorú lehet, erre benünket a' görög és római történetek rég megtanitottak. És ti nem olvastátok ki hazánk historiájából különösen is azon intő óvást, mikép a' magyarnak az volt eddig is baja mindörökké, hogy önmagával harczban élt?! Hát most, az istenért, midőn egy nagy nemzeti összeforradás életszüksege áll előttünk, most folytassuk a' viszályt?! — Vagy minden nimbusa mellett is méltó volna-é egy szolgabirói hivatal, egy alispánság arra, hogy százezereknek, 's e mellett lelki nyugalmunknak föláldoztával egész megyét forradalmi térre állítsunk? Pedig hogy rendszerint nem nagyobb a' czél, mellyért ontatik bor, pénz, és honfi vér, mint egy egy hivatali polcz, ezt már szomorú tapasztalásból tudjuk. Hol van itt az arány eszköz és czél között? .... Óh mikor lesz már esze a' Magyarnak?

Már csak az örök viszályok kiirtása végett is szükséges, hogy a' megye ne legyen ezentúl minden, hanem legyen tisztán politikai Institutio, 's a' birói és végrehajtói hatalmak az administratioval együtt állandón szoros felelösségü

egyénekre ruháztassanak egy szinte felelős ministerialis kormány által.

'S most térjünk a' centralisatiora.

Nincsen szebb és megragadóbb jelenet a' világon, mint látni az ezerféle magánérdekek csatái közben a' való és igaz milly ellenállhatlanul, milly dicsőségesen vívja ki elvégre is magát! De ennek oka sem fekszik a' csudákban; sőt a' gondolkodó ember kimondhatlan édes önmegnyugtatással veszi mindenütt észre azon örök igasságot, miszerint a' való 's igaz éppen azért győz utoljára is ellenállhatlanul, mert míg az önérdek csak időszakonkint, csak akkor ha önmagát megsértve érzi, támad föl, 's magához méltó ólmos okokkal pillanatnyi diadalt aratván, leteszi a' fegyvert 's elvárja, míg új seb üttetik rajta: addig az ész örök éberséggel ellenőrködik legszentebb érdeke, az igasság fölött, 's megszünetlenül résen áll, harczolni és győzni, és száz alkalmat talál könnyedén lerontani azt, mit az önérdek olly megfeszitett anyagi erőködéssel ellene alkotott. Az eszme, uraim, egy láthatatlan erő, melly a' bunkók döngetései alatt belső rugalmasságát még inkább megedzi, 's ha ti megszüntök (pedig egyszer csak meg kell szünnötök) azt dorongolni, ekkor jaj nektek örökre kiszerű önérdekek: az eszme fejetekre nő, és ti leroskadtok bűvös terhe alatt.

'S illy ereje van különösen a' centralisatio nagy eszméjének is. Minden erőszak, minden gúny, minden kisérlet, melly az ellen intéztetik, azt okvetlenül csak közelebb hozza a' Magyarnak. És mi örömmel kiáltunk fel: légy üdvöz dicső észszülemény! terjeszd ki hatalmadat ez ország felett, mellynek mind örökké az volt fő baja, hogy centruma nem

volt. De figyelmet kérünk. Kossuth és Pulszky és társaik ellenségei voltak a' központositásnak. — Eötvös, Szalay et Comp. annak barátai. És mi kérdjük: ki tett mégis nagyobb szolgálatot az igazi alkotmányos központositásnak, az ellenség-e, vagy a' jó barát? Nem fordúl-e el az ország értelmessége' ez ujabb centralisatiotul? Ó mi jól tudjuk, hogy a' centralisatiot lehet úgy értelmezni, mikép azt Kossuth és elvbarátai is örömmel elfogadandják, de ezen új forma, ezen Pesti Hirlapi talán éppen az, melly a' mint látszik, senkinek nem akar tetszeni? Talán, mondjuk, azért, mert még nem hizelkedünk magunknak, hogy az új Pesti Hirlapot egész mélységében fölfogtuk volna: a' mostani Hirlap megértéséhez mindenesetre nagy studium kell.*)

Mi nem ismerünk eszmét, melly iránt föltétlen kell vagy nem kell szóval határozni mernénk. „Bünné lesz az erény ferdén gyakorolva" mond Shakespeare, — 's „okosan használva a' méreg is orvosság" mond viszont Herder. Igy gondolkozunk mi a' centralisatiorul. Mi e szó alatt, már mondtuk, nem értünk egyebet, mint a' status egységét, melly tiszta képviseleti elv mellett az összes nemzetet egy közérdek- és, köz jogban felelős ministerialis kormány által egyesíti, központositja. Úgy véljük, hogy ezen egyszerű meghatározás lehető legtökéletesb kimeritése a' centralisatio igazi eszméjének, 's ezen alakban nehezen fog az világosabb fejeknek utált szinben tünni fel. Ebben ugyanis ki van fejezve a' czél, t. i. a' statusnak egysége, 's ki van fejezve az alap, a' tiszta képvise-

*) E munka még a' második szerkesztői epocha alatt iratott.

let, 's meg van érintve a' közvetitö elem, egy felelös ministerialis kormány. Bennünk ugyanis dönthetlenül él a' meggyözödés, hogy minden társadalomnak mint illyennek egységgel kell bírni, 's ezzel nem bírhat külömben, mint a' képviseletnek nemzetegyetemes alapján, a' képviselet pedig szükségkép egy önálló kormányt azaz ministeriumot föltételez — ellenkezöleg a' rendiséggel, melly önmagát önmaga által kormányozza.

Mi midön a' centralisatiot vagyis a' statusegységet óhajtjuk, nem akarunk még nagyobb anarchiát rendszeresíteni a' mostaninál. Isten örizzen az illy reformoktul! Mi elöreboesátott definitionk szerint egységet és egyszerüséget czélozunk, nem pedig mesterkélt alkotmányformákat, mellyek között elvész a' szabadság. 'S általában nem szeretjük, midön újdonat-új status-elméletekkel találkozunk, mellyekben az europai közjogtúl és politikától olly ázsiailag messze eltérö formák öntetnek: mert már István 1sö királyunk átlátta vala, hogy Europában sokkal tömörebb közélet, sokkal assimiláltabb jogállapot van, hogysem a' Magyar elszigetelhesse magát a' többi nemzetektöl alkotmányos formában és Institutiokban. És mi most egy egészen új álladalmi gépezettel akarnánk tenni kisérletet, hogy midön az europai assimilatio korát éljük, magunkat e világrésztöl újra és újra isoláljuk. Szerencsétlen gondolat! — Egyébiránt a' mint mondtuk, nem hizelkedünk magunknak, mikép Szalay és Trinyi urak centralisatióját tökéletesen megértettük volna.

Mi zsákban macskát nem árulunk, hanem határozottan bevalljuk véleményünket miszerint nekünk Magyaroknak (ha veszni nem készülünk) egyenesen közelednünk kell Europának

egyszerű Intézményeihez, és nem kell örökké azt feszegetnünk, hogy a' magyar alkotmányos átalakulásnak egészen más theoriák szerint kell végbemennie, mint előttünk Europa nagy részének reformja végződött. Nevetnünk kell, ha látjuk, mikép minden illy hangú irott és nem irott előadások ellenére a' végeredmény mégis csak oda üt ki, hogy országgyüléseinken mindig a' mivelt Europa institutioit vesszük elő öntudatlanul is. De hiszen ez igen természetes. — Mi nem is azokat nevezzük újjitóknak e hazában, kik statusszerkezetünket átalakitni indúltak, hanem a' kik ezen átalakitási munkát a' többi europai alkotmányos institutiokkal egészen ellenkező eredetiplanumok szerint akarnák végrehajtani. Ezeknek erőködésecsakugyan nem szül egyebet szánakozásnál.

Mig e honban a' törvényhozó hatalmat a' nemesi rend, a' biróit detto a' nemesi rend, 's a' végrehajtó hatalmat is még eyszer a' nemesi rend fogja gyakorolni, azaz mig az országrendiség helyébe nemzeti képviselet nem lép, és mig a' nemzetnek saját felelős kormánya, 's szabad sajtója nem lesz, és mig a' megye tisztán politikai institutióvá át nem alakúl, addig hazánk alkotmányosan centralisálva nem leend.

Ha a' magyar aristocratia meghajolván az ész szavára, e hon népének boldogságát nagyságát szivére véve, eltökélené: saját jogait az egész nemzettel megosztani, vagyis ha a' magyar aristocratia belátván a' kornak sürgető igényeit, — elavúlt országrendies szerkezetünket képviseleti formával fölcserélni, magában komolyan elhatározná: átalakulásunknak nagyszerű békeműve csupán töle függene. A' magyar nemzet ugyanis saját hona határai közt teljes tökéletes autono-

miával bír, mint akármely más nemzet Europa országaiban. Fejedelmi házának örökségi szerződéssel csak arra nézve van lekötelezve, hogy e házból és nem másból leend királyja, mig e ház létezni fog. Már ha azon tudatban, hogy a' czélzott átalakulást 12—15 milliónyi nép köz akaratja szentesitené, egy országgyülésből — az eddigi modor helyett — őszinte, férfias, kimeritő felirásban jó fejedelmünket (kinek mindenbizonnyal nagyobb érdeke, hogy az egész nemzet boldog legyen, mint annak csupán egy osztálya) statusszerkezetünknek komolyan szándéklott átalakitása iránt nemzethez illő hangon felszólitaná: ki kételkedik, hogy e hang, és ezen komoly elhatározott nemzetakarat bizonyosan megtermené áldott gyümölcsét? 's a' magyar aristocratia a' dicsőségnek világtörténetileg még nem ismert magasságát kiérdemelve, ez árva hont nagygyá boldoggá teendené — forradalom nélkül!? — A' reformnak ez egy igen sajátos, de nézetünk szerint körülményeink közt a' legészszerübb módja leendene.

Es e módot két felette fontos szempontbul tartjuk figyelemre méltónak.

1) Képzelje az olvasó magának, ha még vagy 6—9 évekig át nem hatolunk országos reformkérdéseinken, a' már is szörnyü fokra hágott választási lélekvásárlások milly koldússzegénnyé teendik e hazának épen virágát, 's milly kevés fog kelleni talán nem sokára, hogy europai titkos kártyakeverések és intriguek következtében, de sőt csupán nemzeti saját viszonyaink ingerült hangulata által is helyhatósági félforraldalmaink egy országos nyilt édekharczozá fajuljanak, mellyben ki fogna lenni nyertes és mester, előre csak sejteni sem lehet. Es

2) Kinek volna még e honban nagy hite a' palliativák, a' foltozó rendszer iránt?

a) A' kinek csak legkisebb lélektani tapasztalása van, már rég meggyőződött a' felől, hogy a' foltozások sokkal ingerlőbbek a' nemzetre nézve, mint a' leggyökeresebb újjitás. Ugyanis éppen azért, mivel csak foltozások, a' létező bajokat is csak félig orvosolják; 's éppen azért mivel csak foltozások, újra és újra visszaidézik a' régi kórt, a' nélkül, hogy a' beteg organismuson segítve lenne. Dietáról Dietára mindig újjabb jognyesések, mindig egy egy kicsi a' megszokott kényelemből kiváltságokból elsuroltatik, és még sincs soha vége az amputationak, hanem örök félelem, örök remény, örök ingerültség, még pedig mindig potencirozva járul a' múlthoz. — Most az Úrbért szabályoztátok, majd a' váltótörvényt teremtettétek, majd az össiséget törlitek el, majd a' közteherviselést $\frac{1}{4}$ részben mégalapitjátok, nem sokára a' városok túlsúlya miatt lesz a' panasz, azután majd a' megyéket és országgyülést rendezitek, majd ekkor a' képviselet is eszetökbe jut 'sat. 'sat. Bizon mondom néktek: ti e nemzettel nem bántok külömben, mint kezdő orvos a' régi beteggel. Csakhogy emennek diplomája van a' veszélyes kisérletekre, de nektek ..... vagy igaz ..... hiszen nektek is van. „Jaj! ne olly rettenetes szúrást“ kiálták az utolsó Dietán a' főtisztelendő urak. De hol is tanultátok e hetzelő politikát, hogy 100 év kellessék egy megfordulásra?

b) Palliativáitok nem csak ingerlik és bosszantják a' nemzetet (mellyet, úgy látszik, szalonnának is néztek, melyre a' megkezdés után csak rá rá jártok), hanem a' süker is,

melly foltozástokat követni szokta, örökké csak $\frac{1}{4}$ süker. 'S nem látjátok ennek következtében mindig jobban emelkedni a' keblek lángdagadását? és nem halljátok-e minden oldalról a' kiáltást: „és mikor lesz már mind ennek vége?“ —

Nem foltozás tehát, nem félorvos szerek, hanem gyökeres javitás beteg organismusunkon — a' feljebbi békes modorban. Midőn anyagi javitások körül, mellyek a' nemzetnek vagyonát igénylik, napi rendről, logikai egymásutánról szóltok, ez helyes; de institutioink átalakitása körül isten óvjon minden jámbor embert, hogy az egymásutánba igen nagyon belé szeressen. Legyen és pedig minélelőbb legyen a' nemzetnek biztos jogállapotja, aztán igenis követhetitek Szécsenyi Istvánnak egymásutánját, vagy még jobban mondva, bölcs Salamonnak ezen tanácsát: mindent a' maga idején.

Mi ismerjük egy kissé az europai Diplomatiát, és nem tudjuk elhinni semmiképen, hogy még sokáig tartson honunknak jelen félbékéje is, ha a' 100 éves foltozó rendszert észszerübb azaz gyökeres javitással föl nem cserélitek.

Hogy pedig kimutassuk, egy gyökeres alkotmányreform részletesen mit föltételez, még egyszer visszatérünk a' fentebb érdeklett könyvnek utolsó § szára, mellynek lényege jegyzeteink közt ekkép van magyarositva:

„Már ezidőben meglehetős tisztában vagyunk egy statusalkotmánynak lényeges elemei és kellékei iránt. A' józan emberész mindenütt átlátja már, hogy az organicus törvényeknek minden nemzetnél a' világon egyenlőknek kell lenni; mert p. o. a' kormány csak az által lesz kormánnyá mindenütt, ha azon alapvonásokat, mellyek a' kormányt tulajdonkép

alkotják, mind magában foglalja. — — 'S különösen minden igazi alkotmányban (ha az a' nemzet boldogságát czélozza) eme pontoknak kell szükségképen egyesülni.

a) Az ember soha mint dolog, 's mint valakinek tulajdona nem tekintethetik

b) Mindenki csak annyit ér, a' mennyi személyes becse van. És érdemeket, 's a' tiszteltetés jogát épen úgy nem örökölhetni, mint nem tudományt és erényt

c) Az ész az alkotónak legfőbb ajándoka, mellyet a' maga fejleményében akadályozni, embernek nem áll szabadságában. Sőt a' status positive is köteles polgárainak összeségében az ész fejlődését előmozdítani: mert minden polgári társaságnak egyik legfőbb czélja a' tökélyesedés.

d) Tudomány és tapasztalás az egész világ tulajdona. Tehát az emberiség legszentebb érdeke ellen vétne a' társasági kormány, ha az eszmék közforgalmát akadályozná.

e) Mind azon társasági kötések, mellyek az emberiség jogát sértve érdeklik, nem bírnak érvényesen kötelező erővel.

f) Minden statustag egyenlő legyen a' törvény előtt.

g) Minden polgár egyenlőn van hivatva a' hont annak megtámadói.

h) Mindenki köteles a' statusadót arányos mérték szerint viselni.

i) A' terményzők (producentes) legfőbb figyelmére méltók minden statusnak.

k) Minden statustisztviselő felelős hivatalos tételeményiért.

l) A' kormány köteles pontosan számot adni a' hova fordított statusadórul.

m) Az alkotmánynak biztositani kell a' nemzetet minden rosszlelkű és tudatlan uralkodó rombolásai ellen.

n) Az alkotmánynak bizonyossá kell tenni a' nemzetet képviseleti rendszer (ezen egyedül érvényes statusszerkezet) által arról, hogy az alkotandó törvények kifolyásai lesznek minden az országban találkozó tudománynak, tapasztalásnak. E végre a' képviselőknek egyenlő arányban kell választatni minden osztályból: a' földmivelők, iparosok, kereskedők, és tudósok osztályaiból, hogy a' nemzeti erőknek és érdekeknek minden neme képviselve legyen.

o) Az alkotmány biztosítsa a' képviselőket azon felügyelési jogrul, miszerint a' fejedelmet figyelmeztethessék mindenkor, midőn az általa törvény értelmében kiadott rendeletek, vagy a' képviselők és fejdelem által közösen alkotott törvények rossz akarat, nyakasság, vagy bármi okból a' végrehajtásban nem eszközlik azt, a' mit ezen rendeletek 's törvényektől józanul várni lehetett, — azonban a' nélkül, hogy a' képviselők egyszersmind az egész belkormányzásba vagy a' végrehajtó hatalomba maguk akár egyenes akár csak közvetett befolyást gyakorolhassanak, azaz a' fejedelemmel mint uralkodóval együtt uralkodjanak.

p) Az alkotmány a' törvényhozás utján eszközölje, hogy egyik osztály a' másikat túlsulyjával el ne nyomhassa, vagy jóllétében és iparában ne háborithassa. E végre biztosítsa minden statuspolgárnak saját szabadságát jogait, a' nélkül

azonban, hogy a' dolgok természetéből szükségképen folyó külömbségeket és fokozatokat megzavarja.

q) Az alkotmány olly állapotba tegye a' törvényhozást, hogy ez a' rendetlenségeket és visszaéléseket mindenben megszüntethesse, az egyéniségeket azonban mindenkor lehetőleg kimélje.

r) Az alkotmány segítse elő a' törvényhozást, miszerint ez egy olly adórendszert alkosson, melly a' vagyonnak minden nemeit arányosan érje, — melynek beszedési költségei minél kevesbek legyenek, — melly mellett a' beszedés időszakai, az illedelem és az adózók kényelme tekintetbe vétethessenek, — és melly az adózókra az adózásnak úgyis elég kellemetlensége mellett egyéb nyomást és zaklatást ne vonjon.

s) Az alkotmány olly állapotba helyezze a' törvényhozást, hogy ez egy kivihetőn-elégséges összeirási rendzer által (melly a' tisztán katonai czélt: csatát nyerhetni, soha szem elől ne tévessze; melly legjobb és legbiztosb fijait a' honnak, ennek zászlói alá gyüjtse) a' nemzet külső bátorlétét mindig föntarthassa.

t) Az alkotmány a' nemzet képviselőinek garantiája által erősitse meg a' status közhitele iránti bizodalmat. Tegye az alkotmány különösen a' kormánynak szoros kötelességévé: egy evenkinti budgetben pontosan a' nemzet elébe terjeszteni, a' statusjövedelemnek egész kezelését. Egy szóval

u) Az alkotmány ollyan legyen, melly a' nemzetet ennek képviselői által legszentebb érdekeiben védelmezze; annak minden jót mit a' kor szelleme hathatósan követel, lehető teljes mértékben előteremtsen, a' nélkül hogy e mellett a' kormány erejét zsibbasztaná, vagy a' kormány fogal-

mában örök idő óta alapuló szükséges jogokat megsértené. 'S legyen a' törvényhozásnak mindig főelve a' szelidség, méltányosság, ellenben a' kormányé szigorú törvényszerüség.

VII.

Szabadelmű és Conservativ.

N. N. vmegyében volt egyszer egy tisztújjitás, és ezen tisztújjitás körül egy nevezetes magyar ánekdóta adta magát elő. Két részre volt oszolva a' választó nemesség, az X. sokkal csekélyebb számu mint az Y. Vala tehát szükség észre, még pedig furfangosra, hogy a' kevesebbség legyen a' többség. Az X. fél' kolomposaiból egy komiszárus, vagyis magyarosan esküttt a' választásra kitűzött napnak reggelén, midőn az Y. fél emberei külön csapatonkint már útban valának a' székváros felé, egyik csoporthoz csatlakozik és negédes merészséggel következő szóváltásba ereszkedik a' tömeggel:

‚Vitézlő Urak! úgy veszem észre, az országban háboru ütött ki, hogy .....'

„Nem hadba megyünk mi tisztességes uram, hanem. ....“

„„Már hogy is mennénk most háboruba, béke idején? Nem insurrectiósok vagyunk mi, hanem tekintetes ka-

rok és Rendek, kiknek szava egyenkint is többet nyom, mint ezer paraszté összesen.'"

„„Úgy úgy, az ebattát! nem insurgensbe megyünk most, hanem más sokkal fontosabb dologba.'"

‚Óh hát dologra, munkára mennek a' tekintetes KK. és RR.?' folytatja negédes beszédét a' komiszárus.

„Uram! a' ki teremtése van! a' nemes ember nem szokott dologra járni; mi mindnyájan gyökeres nemes emberek vagyunk: mindeniknek meg van közülünk a' maga dipplói-mája. Tehát még egyszer mondom, mi nem járunk dologra, mi most restellálni sietünk."

‚De csak lesz valami zsirja dijja a' restállásnak?'

„Meg is ütné az isten nyila, uram, ha ingyen adnánk oda drága nemesi voksunkat. Lesz bizon zsirja ..... Még pedig a' ki most mindjárt ki nem kapja a' maga öt pöngő ftját, majd körül néz, mellyik félen van az igasság."

‚De hát hogyan van az, hogy az urak nem dolgoznak, és mégis kikapják a' napszámot?'

„„A' napszámot! hm! .... vigyázzon az úr, a' teremtettét! mert majd máskép beszélünk ám egyszeriben! Már micsoda diskerétczió a' napszám? hát mi parasztok vagyunk, hiszen a' parasztnak szoktak napszámot fizetni. Ej a' ragyogó Pontiussát! ....." Itt már rosszul volt a' dolog, mert az egész nyers tömeg forrni kezdett a' sértő napszám szó miatt.

‚Igen igen, napszám! mond rettenthetlenül az esküttt, hiszen az az öt pöngö forintocska csak afféle parasztnak való fizetés, a' kinek kend a' titulussa. Most hát világosan szólok: én az uraknak kész vagyok napjában öt pengő ftot és

még tíz garast adni, ha elpártolnak attól a' nyomoru koczúrtól, ki egyszer egy társaságban a' nemesi privilegiumot kutyabörnek nevezte ..... De ám előre megmondom, hogy a' mi részünkön egy kis dolog is lesz, de nem nagy, és az is inkább dicsőség mint dolog .....'

Ezen, okokkal támogatott beszédet szájtátva hallgatta a' csoport, és nem tudta: mitévő legyen közepette a' szörnyű kétkedésnek; mert tíz garas öt fton felül hej nagy inger annak, a' kinek semmije sincs, és mégis számolni tud.

„„És mi lenne a' dolgunk, Nagyságos uram, ha már egyszer erről a' részről amarra térnénk?"" kérdezé alázatosan egyik, kinek azelőtt olly hangos volt a' szája.

„Mondom, nem dolog az barátim, csak dicsőség: meg kell támadnotok azon részt, mellyen eddig 9. hónapon át ettetek ittatok, és ha jól elpáholjátok és elszélesztitek embereit, és ha a' miénk lesz a' győzelem, mondom, én öt ft tizenöt garast adok naponkint. És ha mindnyájan követni akarnak engem az urak, ehol itt van 100 ft előpénz.'

„Valamennyin követjük! Tessék idadni a' 100 ftot, mi egytől egyig a' méltóságos úr oldala mellett viaskodunk mint az oroszlán ....."

„„„Úgyvan!""" kiálták azok is a' kik eddig hallgattak. „„„És nem bánjuk, ha 40. napig tart is a' restellatio. Menjünk, siessünk! Méltóságos és nemes Bengúz István urat, mint jövendőbéli első alispánunkat az úr isten éltesse, — monori Monory Koczúr Gergely pedig, a' kinek 9 hónapon át savanyú lőréjét ittuk volt, mától fogva ne éljen!"""

'S az eskütt egy erdőn keresztül vezetvén nemes hadát, fegyvereket vágatott a' fák izmosabb ágaiból, nyerseket, mint

vitézei valának, — 's 3 óra mulva a' székvárosban 4 halott és 13 igen megsebesült nemes társ födé a' harczi síkot, mellyen egypár alispán és az appendix a' többség fölkiáltása által nehány percz alatt megválasztatott. A' fürfangos eszű esküt természetesen Főszolgabiróvá lett, és a' megyeház előtt magasra emeltetett, úgy hogy szinte szégyenlette magát csizmája miatt, mellynek a' sok lótás-futásban elrongyollott talpát most az összes nemesség szemei láthatták, — napja helyett a' fényes igasságnak. A' 15 garast megadta az esküt az érdeklett csopontnak, de az öt pöngő ftot ki nem csikarhatta tőle (a most már Főbirótul) semmi hatalom.

Ezen magyar ánekdotából és még sok más ehez hasonlókbul mi azt a' tanúlságot vonjuk ki, hogy honunkban igenis vannak pártok, 's különösen két párt létezik; de a' zsoldos seregek ezeknek koránsem alkotó részét, mint pusztán szennyes appendixét képezik. Mert mi a' legönkényesebb philologiai csürés-csavárással sem tudjuk oda ferditeni a' szavakat, hogy a' kortestömegeket (ezen kaszt-foszlányokat) magával a' párttal ugyanazonítsuk. 'S a' ki még nem tanulta meg a' kettő közötti roppant külömbséget, az, bár kaputban járjon, maga is nyers erő.

'S mindezekből — egy szellemi lépéssel élöbbremenve — azon consequentiát bátorkodunk kivonni, hogy édes hazánkban a' szabadelmű és conservativ terminusok is sokak által felette idétlenül alkalmaztatnak.

Fontoljuk meg bővebben e két szót.

Ha elmondhatjuk, hogy nem minden arany a' mi fénylik. Még inkább elmondhatjuk, hogy nem mindenki szabadelmü, a' ki annak látszik. A' szabadelműséghez nem elég úton

útfelen nehány politikai eszmét fölkapni, 's adott alkalommal azokat elpattogtatni, nem elég a' kávéházakban vagy útczaközepeken egy vagy más követet, magnást 'sat. nyilvánosan a' közjó, a' hon érdeke ellen mondott 's már százszor megrótt beszédjök miatt százegyedikszer lemocskolni, — nem elég egy megyei szolga- vagy tálbabirával az alispáni szobákban valami elcsépelt semmi felett nagy lármat csapni, — nem elég vagy 25 újságlapból 's ugyanannyi könyvből egy eszmét kiböngészni, 's gyüléseken mindjárt az alispán megnyitó beszédje után rendszerint egy keserédes indítvánnyal lepni meg a' közönséget. *)

Előttünk a' szabad elmüség legszebb és legritkább sajátsága egy férfinak, melly koránsem adathatik epithetonul minden kósza politikusnak, vagy éppen minden köznapi embernek: mert szabad elme azaz balitéletek korlátitól mentt agyvelő vajmi ritkaság! És szerintünk, kik a' szavaknak soha nem tulajdonítunk más értelmet, mint mellyet valóban kifejeznek, a' szabadelműség józanul egyebet ennél nem jelent. Ezért mi azt is igen gyenge Logikának tartjuk, miszerint a' szabadelműség kitétel épen csak Politikára szoríttatik, holott e szó sokkal általánosabb álkalmazhatásu.

'S ezen ferde alkalmazásnak oka ott keresendő, hogy magyar hazánkban igen sokak által a' nyers tömegek is párt

*) Mi egy megyében két táblabirót ismerünk, ezek mindig csak a' gyülés első napján vannak jelen a' tanácskozásokban, hanem ekkor soha nem mulasztják el az indítványozást. Aztán ill a' berek ..... már másod napon láthatatlanok. Ők igazán elmondhatják a' közönségnek, a' mit Krisztus mondott tanitványihoz: egy kicsit láttok, majd ismét nem láttok.

névvel neveztetvén, a' szabadelmű és conservativ czímek reájok is illesztetnek, vagyis az egy részhez tartozó okosabbak az egészen miveletlen sógorokat is magukkal egyenlő néven szabadelműeknek és conservativeknek nevezik, holott a' tömeg sem nem reformer, sem nem conservativ, de különösen nem szabad elmű; 's az ész és okok' erkölcsi terén egyáltalában nem is párt.

Ha Magyarországban a' valódi szabadelműek öszvegét ki akarjuk tudni, össze kell adnunk az úgynevezett liberalis és conservativ pártot, mindkettőből subtrahálni a' legbölcsebbeket, 's csak ekkor lesz ismerve az incognita quantitas, a' szabadelműek valódi numerussa. És van megye, több egynél, hol a' nemesi rendben nem találkozik **10** szabadelmű összesen!

A' szabadelmű kifejezés még mindenesetre nem competens keresztneve a' magyar cotteriáknak és nyers tömegeiknek. Csak nyilvános életünk bővebb fejleménye teszi majd nélkülözhetlenné, a' határozottabb és illőbb politikai párt-nevek teremtését és alkalmazását. És ekkor lesznek számtalan igen szabadelmű conservativek is. Ekkor ki fog tűnni, hogy a' nevezett két párt között más valami képezi a' külömbséget, az ismertető vonást, nem a' tudás és a' tudatlanság, mint ezt most sokan álmodják. Jobban kifejlett állapotban, hol majd megerősödöttebb pártok állanak egymással szemközt, bővebben ki fog tetszeni, miképen azon párt, mellyet ti most szabadelmű pártnak neveztek, minden politikai kérdésekben különösen öntagadás, érdekletlenség által tűnteti ki magát, az úgynevezett conservativek ellenben mindig érdekből hanczolnak. Amott az öntagadás, itt az

önérdek fogja nyilván képezni az ultima differentiát. 'S éppen ezért akkor a' conservativ és szabadelmű csímek sem fognak sokáig fönállani, — miután a' szabadelműek is sokszor egyetmást conserválni, viszont a' conservativek is egyetmást reformálni hajlandók levén, — általában e két névvel nincsenek kellőleg megnevezve.

VIII.

Tűrhetetlen dolgok.

Ezen rovat alatt mi a' politikai téren különösen 4. pontot érintünk.

I.

Mig egy O'Connel a' Repeal gyűléseiben honfitársainak százezrei közepett leginkább fölmagasztalódik, és leginkább érzi, hogy az ember halhatatlan: addig a' magyar megyék köztanácskozási termeiben egy Deák Ferencz is kintelen érezni, hogy az ember igen is halandó.

És itt kérdezzük olvasóinkat: emlékeznek-e azon időre, mikor a' szólásszabadság olly dörgedelmes hangon gyakoroltatott megyéinkben? midőn a' magyar nemes ember szája egy egy vulkán volt, és a' szó benne tüzes folyam? midőn az ősz spectabilisok' vén koponya-csontjai mintegy

galvanisálódva, haragos csattanó szavakban adták ki velejöket? midőn általában okosan és mérséklettel beszélni se tudtunk? De hogy is ne emlékeznének olvasóim ezen időre, hisz ez még úgy szólván csak aligmúlt idő, mellyben a' kormány volt szűntelen a' czél, öngyengeségünk a' fegyver, és az önérdek e fegyvernek rugója, midőn a' kormányt — ha hatalmunkban áll — szétmorzsoltuk volna, 's midőn, ez nem lévén hatalmunkban, örültünk, hogy megyéink zöld asztala körül a' zsarnokokat, a' vérszopó vampyrokat, a' nemzet gyilkosait, és mit én tudom még mi mindennek keresztelt kormányt legalább szavakkal lepuskazhattuk, nem vévén észre, hogy a' kormány helyett mindig csak bakot találtunk, és e bak minmagunk valánk, kiknek kása helyett a' szó gyakran megégette volt szánkat.

Ellenben most, midőn már némi öntudatára ébredvén roppant nemzeti botlásainknak, hanyaglásainknak, esztelenségeinknek, 's mindezeket jóvá tenni akarván tanácskozási termeinkben a' kormány helyett néha önmagunkon kezdjük a' vádolást, és a' rossz szokásokat, balitéleteket vagy bűneinket férfihoz illő öszinteséggel szabadon megróvjuk, 's ekkép a' javulásnak első föltételét, az önismeretet tükör gyanánt magunk elébe tartjuk, — most, mondom, egy Deák Ferencznek is éreznie kell közgyüléseinken, hogy az ember igen is halandó. — És kik azok, kik szólásszabadságunkat most illy gyalázatos erőszakkal semmivé teszik, a' kik ha egyebet nem tehetnek, előbb közbeszólásokkal, ingerlésekkel a' szónok türelmét kimerítik, 's azt valamely olly kifejezésre fakasztják, melly szerintök illetlen, vagy törvénytelen, hogy ekkor aztán gallérába kaphassanak és fülébe egy nyomorú actiot ordithassanak, — kérdem,

kik ezen gyalázatos árulók, szólásszabadságunknak ledorongolói?

Ezek, uraim, a' magyar sansculottok, és a' saját hibáik miatt elszegényedett, eladósult kaputosok, kik többnyire nem önmagukért éreznek, és kiabálnak, hanem conventionatus ispánjai ügyészei egy szóval képviselői olly nagy uraknak, kik gyakran maguk is elmehetnének mind ezen szolgálatokba, ha a' magyar titkok jótevő leple alatt gazdag uraságoknak nem adhatnák ki nagyságos méltóságos semmiségöket, kik jövedelmeiket csak azért veszik be, hogy azokat tüstint hitelezőiknek megint kiadják.

A' szólásjognak eme gyalázatos lehurrogatása, ledorongolása, honfiak által, kiknek az ember javát akarja: tűrhetetlen dolog. Csupán rendkivűli lélekerő győzheti le magát, hogy illy esetekben föl ne kiáltson: „legyen meg tehát akaratotok, maradjunk mindenben a' régi mellet, nyomor- tudatlanság- szolgaság-, egyszóval mindenben a' régi mellett, vesszünk ki nyom nélkül a' nemzetek sorából, örömére a' mivelt világnak, ne legyen sajnálónk senki, még egy fakereszt se álljon sírunk felett!“

II.

Ha egyes ember önmagával néha következetlen, ez még menthető; de ha egy nemzet, vagy egy néposztály, melly magát par excellence nemzetnek nevezi szándékosan és öntudatosan jó magával a' legnyilvánosabb következetlenségbe, ez undok és tűrhetetlen dolog. Példában. Nincs megye, nincs törvényhatóság, melly a' múlt országgyülés előtt követei-

nek egyiránt utasitásába ne írta volna; mennyire szükölködünk népiskolák, ipar, kereskedés, közlekedési eszközök, 'sat. 'sat, nélkül, és hogy mindezen hijányokon egyedül nemzeti finánczinknak gyökeres reformatioja segíthet, — és mégis hány megye van, melly ezen praemissáknak szükségképeni következményét utasitásából szántszándékkal kihagyta! hány megye van, melly az öncsinálta syllogismusnak természetes conclusiojától gyáván visszaborzadott!?

Avagy e vén nemzet az élet iskoláját csak odáig járta, hol éppen a' logika kezdődnék? Óh azoknak tán igazuk van, kik azt állitják, hogy a' Magyar még nem hatott át a' Poezison!

Hogy szegények vagyunk, szoktátok mondani. És ez ok volna arra, hogy semmit se adózzunk? Hiszen jámborok! a' szegénység (nemzetileg véve) itt nem ok, sőt éppen okozat. Lássátok, mi öszintébben szólunk: hogy ti nem akartok adózni e honnak javára, ennek legtermészetesb és legközelebbi oka, az önérdek, a' balitélet és a' gyávaság.

Ugyanis ti nem akartok saját közvetlen szükségeiteken felülemelkedni, a' ma miatt nem látjátok a' holnapot, 's házatok eltakarja előletek a' hazát. Nem vagytok képesek a' nemzeti egység 's különösen a' nemzeti erőegyesités' magasabb szempontjára fölemelkedni, miszerint magatokat a' nemzettől nem elkülönözve, de abba belé olvadva, összes érdekeitekkel bele növe gondolnátok. Isolált kaszt-érdekeitek mellett nem fogjátok fel a' kapocs' erejét, melly egyént és nemzetet minden jól rendezett országban olly szorosan egybefüz, miszerint a' statusnak közérdeke minden polgárnak magány érdeke is. Minda mellett, hogy nemzetnek nevezzük magunkat, nélkülöz-

zük az erőt, mellyel egy nemzetnek bírnia kellene. Megvan az üres név belső tartalom nélkül. És ti szüzvállasok! (mert nektek szól e leczke egészen) ezt boldog állapotnak, ezt conserválandónak hiszitek! Igaz, az embernek hite az ő mennyországa. De ha illyen a' mennyország túl a' síron is, akkor mi egész másvilági jussunkat odadjuk öt váltó garasért, csak vevőt találjunk.

A' ki nem bírja fölfogni az adó kérdésénél a' köz nemzeti érdeket, vagyis a' statusegység szempontját, az lehet kedélyes jó ember, de szabadelmű hazafinak nem nevezhető.

És ti szüz vállasok ezenfelül még gyávák is vagytok — a' mint mondánk —, mert főleg azért nem akartok egy országos köz pénztárhoz állandó adózás útján járulni, mivel féltek, hogy odadott garasaitokat majd hütelen kezek vagy elharácsolják, vagy talán éppen érdekeitek ellen fogják fölhasználni. De éppen ezen oktalan félelem a' türhetetlen dolog. Mert hiszen nálunk van a' hatalom, csak olly föltételek alatt, csak olly kezelési rendszer mellett járulni a' közadórendszerhez, miként magunk akarjuk. Az érdeklett félelem tehát önmagatok elleni bizalmatlankodás, azaz gyávaság.

De mi kérdjük: tehát meddig fog, még az önérdek, a' tudatlanság, meg a' gyávaság uralkodni e nemzeten? És örökké maradunk-é a' régi nyomorban és szolgaságban, azért, mert abból kilépni nem mer, kilépni nem akar a' nemzetnek egy század-töredéke: a' nobilis natio, sőt még ennek is csak tán $\frac{1}{3}$ da!?

Ne mondjuk aztán, hogy az istenek méltatlanul sujtják a' Magyart; mert ha ennyi dacz, ennyi oktalanság, és pulyaság sem érdemel megtorlást, úgy mi a' természet örök rendét nem

ismerjük még. Vagy e nemzettöredék talán szabadalmat, kiváltságokat vár a' gondviseléstől is, és pártosságot, részrehajlást az istenektől, kik a' nemzetek sorsát vezérlik? Igy köztünk, és a' Török közt nem csak szomszédság, de a' legszorosabb szellemi atyafiság létezik. Ó fatum!

III.

Ha egyes ember szellemileg ostromoltatván, okok hijányában ürügygyel védi magát, ez még csak bocsánandó bün; de ha a' magyar hyerarchia (midőn az úgynevezett papi javadalmak rendeltetésének ésszerűbb meghatározása, 's azon javaknak a' nemzet közérdekében történendő kezelése jő vala szőnyegre) a' legokszerűbb Logikának, magának az ész követeléseinek ellenében ürügygyel áll elő, ez a' tűrhetetlen dolgok közt a' legtűrhetlenebb. Azt állitani, hogy a' Clerus javadalmainak magas eredeti céljukhoz képest észszerűbb módoni fölhasznalását a' közálladalmi törvényhozás sem rendelheti el a' tulajdon-jog megsértése nélkül, — mondjuk, ezt allítani tűrhetetlen vakmerőség. Akár a' status fogalmából, akár az ujabb korú alkotmányreformok történetéből, tehát akár az elméletből akár a' gyakorlatból indulva ki, mindig egyenlő korlátlan joggal bír a' közálladalom, azt, mit föltételesen alapitott és rendezett, idők folytán máskép rendelmi és átalakítni. Csupán az örök igasság, az észnek tért és időt nem ismerő szabályai: azok, miken a' társaság felűl nem áll; de minden más emberi tétemények, egyszóval minden, mi a' természetjognak sérelme nélkül megváltoztathatik, alá van vetve a' társaság hatalmának. 'S

a' ki ezen axiomát akár elvonttan, akár alkalmazásban okok helyett ürügygyel felforgatni törekszik, az a' stabilitás elvének, az a' statusquonak a consequenti legnagyobb ellensége: mert ezt legsükeresebben döntik meg azok, kik azt cselek és ürügyek erőszakával — coute qui coute — föntartani akarják. Midőn ugyanis az ész ürügyekkel harczol, ekkor fölcseréli magát esztelenséggel, 's önmaga alatt vágja el a' fát. — De csak rajta! hiszen így mindnyájan egy czélra dolgozunk: mi öntudatosan, ti öntudatlanul, 's még hozzá tehetjük, oktalanul.

És valóban a' tulajdonjogot sértené meg az álladalom akkor, ha az úgy nevezett papi javadalmakat rendeltetés és kezelés szempontjából más lábra állitaná? 's ez ugyanegy vétek lenne avval, mint ha a' példaul felhozni szeretett nemesi jószágokat szinte más rendeltetésre, más czélokra készülne a' status fordítani? ugyan úgy-e? — Mindenekelőtt megjegyzendő, hogy az összehasonlítás a' nemesi javakkal szintolly ördögi sugalom, mint azon újdonat új doctrina, hogy a' Clerus javadalmai a' papságnak valóságos tulajdona. Tehát nincs külömbség a' kettő között? éppen semmi külömbség? vagy csak ti nem látjatok azt, kik szeretnétek, hogy ha a' ti zubbonyaitok nem lehetnek nehéz drága selyemből, a' nemesség is csak matrózvászon-nadrágot viseljen?

Mi a' nemességnek mint kiváltságos osztálynak határozott ellenségei vagyunk; de a' nemesi jószágokrul a' legmélységesb analysis szerint sem volnánk képesek a' következőket állitani, hogy t. i. azok egy egész testületnek solidaris kincse, — hogy azok statusalapítványok, — hogy azok elidegeníthetlenek, — hogy azokra bármi czím alatt a' feje-

delem adót vagy más servitust róhatna, — hogy azokhoz többet is szerezni törvényleg tiltva volna, — hogy azok adósságokkal ki nem meríthetők, — hogy azok az adományos család kihaltával a' bennök lévő birtokosoknál mint utódoknál megmaradnának, — hogy azok bizonyos, törvény szerint meghatározott czálokra fordítandók lennének, 'sat. 'sat: míg ellenben a' papi javadalmak mind ezen terhek föltételek és czélok mellett és végett, ex titulo juris publici, koránsem juris privati (mint a' nemesi javak) vannak egyedül a' Clerus kezeiben. Ha ti a' kétnemű jószágok között ezen számos és roppant külömbségi pontokat föl nem fogjátok, akkor kár, hogy tagjai vagytok a' törvényhozásnak; mert a' kik egy nemzetnek törvényt alkotni hivatvák, nevetség ha a' fenlévő sarktörvényeket sem ismerik; ha pedig fölfogni ezen külömbségeket csak nem akarjátok, akkor .... akkor .... akkor .... bizon nem találok szavakat gondolatom kinyomására.

'S aztán is szoktátok mondani szép ürügy gyanánt, hogy az érdeklett javadalmak az ország összes papságának föntartására szolgálnak kezeitekben. Tehát ez is igazmondás? Ó papok papok! — Mi olly nemesnek, olly fontosnak tartjuk a' jól értett papi hivatást, hogy még azon rangot sem kívánnók tőletek soha elvitatni, miszerint a' hon' legelső statusának neveztettek, ha csakugyan azok volnátok, kikről a' szent irás olly szép képet fest. De midőn látjuk, hogy annyi tömérdek kincs a' Clerusnak talán 77ed része által bitoroltatik, holott az egész papság arányos dotatioja volt a' javadalmak alapitóinak is világos szándéka, — és midőn éppen papszájból halljuk a' tanitást: add meg istennek és a' császárnak a' mi

az övék, vagyis add meg mindenkinek a' magáét; 's mégis éppen a' papságnál látjuk a' bosszantó anomaliát, miszerint a' munkások bérét a' herék emésztik fel, midőn egyszóval látjuk a' legigasságtalanabb aránytalanságot egy részről a' jogok és élvezetek, más részről a' csupa kötelességek és szegénység között éppen azon rendnél uralkodni, mellynek körében ez legbotránkoztatóbb, — ekkor lehetetlen ép szívvel és észszel az álladalomnak rendelkezési jogáról és kötelességéről meg nem emlékeznünk, 's ezen jogszerű kötelességnek gyakorlására és betöltésére a' nemzetet az ész és igasság nevében nem figyelmeztetnünk.

És ti rém gyanánt hirdetitek ismét az ürügyet, hogy ha a' ti javaitokra rá teszi kezét az álladalom, majd ugyanezen fatum éri a' nemesi tulajdont is. Ezen jóslatnak igen anathema-büze van. De midőn ezzel álltok elé, legjobban reátok ismerünk: ez ép úgy elárulja kebletek titkát, mint elárulja a' bünöst arczán a' vérfolt, mellyet újjaival mázolt volt oda öntudatlanul. 'S lássátok, e jóslat üres haszontalanság, azt nem kell devalválni sem, mert senki nem tulajdonit értéket neki legkisebbet is. Megmondjuk, miért:

1ör mert mindenki ismeri a' roppant külömbséget más honlakosok magányjószágai, és az úgy nevezett papi javak között, mi már magában is elegendőleg semmivé tesz minden ijesztő jóslatot. 'S

2or föltévén azt, hogy az adózás, a' köztehervi-selés' eszméje még ismeretlen volna a' mivelt statusok előtt is, és nem tudna az álladalom saját közszükségeinek fedezésére jobb rendszert kigondolni, mint a' birtokosok jogainak direct megnyesését, jószágaiknak megtizedelését: ekkor talán

lehetne a' rémjóslatnak valószinűsége, ekkor lehetne némi logikai következetességgel állitani, hogy a' papi javak megnyesése, vagy elvétele után hasonló sors érendi majd a' nemesi birtokot is. Azonban a' dolgok' jelen állásában egészen máskép üt ki a' számvetés. Ugyanis hazánkban sincs már messze az idő, midőn a' nemzet a' közös teherviselés egyedűl alkotmányos elvét valósággal életbe léptetendi, és ekkor nem lehet majd ijeszteni még az idétleneket sem a' polgári magány-tulajdon megfosztásával; mert a' közteherviselés éppen abban áll, hogy minden birtok arányos egyenlőséggel viselje a' közterhet, 's a' status már elérendi czélját a' nemesi birtokoknál azzal, ha egyenlő arány szerint adó lesz róva reájok. De nem így a' papi javakkal. Ezeknél az arányos adóvali megterhelés még nem elégíti ki a' statusnak ésszerű czélját, melly ném csak abban áll, hogy minden birtok arányos-egyenlőn járuljon a' közteherviseléshez, hanem egyszersmind abban, hogy az összes statusérték az összes népesség által szinte bizonyos észszerű arány szerint birtokoltassék, és kivált holt kezekben olly tömérdek kincs és vagyon a' köztársaság roppant kárával és veszteségével össze ne pontosuljon. Ha sokan a' polgári birtokokra nézve is olly nagy kegyeletbe vették a' maximum kijelelésének szükségét, mit gondoljon akkor az ember a' papi birtokokra nézve? mondom a' papokéira, kik családi élet és családi szükségek nélkül, a' jövőrül nem aggódva, egyedül a' jelennek élnek? Soha az ész akár elvonttan, akár gyakorlati szempontból semmit olly határozottan, olly hangosan nem követelt, mint a' papi javadalmaknak rendeltetés és kezelés tekintetéből átalakitását. 'S ezt főleg magyar hazánkban.

IV.

Van még egy tűrhetetlen dolog nemzeti közéletünkben, mi annál bosszantóbb, minthogy más tűrhetetlen dolgoknak törvény útjáni kiegyenlitését is megakadályozza. Ez abban áll, hogy noha de lege a' magyar törvényhozást a' fejedelmen kivül csupán a' Karok és Rendek képezik, — mégis a' Főrendi tábla (magát a' historián, törvényen, nemzeti viszonyainkon felülképzelve) több mint az angol Felső ház szerepét törekszik játszani. — Noha törvényeink értelmében és szellemében a' Magyarnak még mindig csak egy törvényhozó Kamarája van, mégis a' terjeszkedni, uralkodni-vágyás oda vitte a' dolgot, hogy mig más egyebekben a' nyúgoti Europa institutioit nagy bölcsen megvetjük, éppen azt ültettük át, melly hazánkra nemzetünkre csak befolyást gyakorol.

És ti, kik ősi alkotmányunknak híres dicsőségéről szerettek regélni, méltóztassatok egy kissé megfontolni, hogy tán még sem igen különös (vagy inkább igen is különös) alkotmány az, mellybe egy Főrendi Táblát, egy hallatlan vetoval biró Felső házat — melly a' honnak minden reményeire nézve ugyanaz, mint zöld levélre a' hideg ősz — úgy szólván becsempészni lehet. Mi itt nem akarjuk mondani, hogy a' Felső ház eszméje már magában véve kárhozatos; megmondtuk valahol, miszerint föltétlen jót avagy rosszat mi nem ismerünk. Hanem egy felsőbb Táblát előbb csak úgy becsempészni, azt a' mi viszonyaink között dictatori hatalommal ismét csakúgy tényleg felruházni, vagy inkább önmagát felruházni engedni — talán mégis nem egészen alkotmányszerű.

Egyébiránt azt tartjuk, hogy bármikép motiváljátok is egy olly Felső háznak szükségét, melly örökös, akár a' fejedelem, akár a' kormány által kinevezendő tagokból áll, soha nem fogtok tökéletesen senkit capacitálni annak valódi szükségességéről. Az illy örökös Pairek, Főrendek háza nem egyéb, mint a' régi feudalis viszonyokból abstrahált maradvány, minden belső szükség nélkül a' legujabb alkotmányokba is befogadva. Hiszen legyen két házra osztva a' törvényhozó testület; de a' tiszta képviseleti elvtől minden más statushatalomnál inkább, csak a' törvényhozásnál nem tanácsos eltérni.

Ésszel egyáltaljában nem foghatjuk meg: mért kellene a' törvényhozásba illy — kinevezéstől avagy születéstől függő — tehát már soha egészen nem független elemet venni be, holott a' törvényhozásnak egyedül a' nemzet független képviseletének kell lenni, ha cséljának nem csak félig akar megfelelni.

Ti azt mondjátok, hogy azért szükséges egy felső Ház örökös tagokkal, mert kell egy elemnek lenni a' törvényhozásban, melly a' stabilitás elvét nyomatékosan ellenőrrizze, 's az alsó Ház túlzott haladásának merséklője legyen. De nem tudjátok-e, hogy az alsó Tábla Magyar hazánkban is rendszeresebb és kiszámoltabb lépést követne, ha a a' felső Táblának reactiojára nem kellene túlságosan számolnia? Ez a' természet' örök rendje mindenben. Igy tehát a' felső ház nem hogy mérsékelne, sőt előteremti egy nemét a' legtulságosabb haladásnak. Csakhogy e haladásban nincsen köszönet: mert haladni lehet jobbra, lehet balra is; és gyakran azon veszi magát észre a' nemzet, hogy igen messze haladt oda, a'

hova nem törekedett. Vigyázzunk és legyünk ébren: mi az idő hatalmában, a' korszellemben is igen sokat bizunk. Pedig megtörténhetik, hogy a' kor csakugyan kivívja a' magáét, 's egyes nemzetek mégis hoppon maradnak.

A' nemzetnek két kincse van: nemzeti függetlensége az egyik, civilisatioja a' másik. Emezt a' kor szelleme is elömozdíthatja, de függetlenségét a' nemzet csak önerejével tarthatja fen. Mi a' civilisatiobani haladást, melly nemzeti függetlenségünk árán történnék, még az összes emberiségre nézve sem tartjuk nyereségnek. Az okot: miért? kitalálni nem nehéz.

IX.

Nemzet-gazdálkodásunk.

Midön ezen életjelentösegü, és éppen napi rendü thema felett gondolkozunk, lelki szemeinket két gerenda-nagyságu szálka sérti igen nagyon, t. i. Magyarországnak Ausztriához kétértelmü viszonya, 's a' magyar országrendi alkotmány. — Ki nem érzi velünk statusgazdálkodási tekintetben e két pontnak roppant fontosságát.

Lehet-é egyrészről tényleges önállással nem biró nemzetnek független statusgazdasági rendszert követni? 's vagyunk-e mi önálló nemzet úgy tény mint jog szerint? és megfér-e más részről az országrendiséggel, a' kasztokkal az

észszerű statusegység? a' statuserőknek központosítása? melly mig a' Politikában szükséges, nemzeti gazdálkodásban nélkülözhetlen. Mert meg van irva örök igasságkint, hogy a' társas élet csupán az összes álladalomnak egészbeni summás, összefogott, és egyenlösitett érdekkezelése által felel meg rendeltetésének!

És ki fogja józanul mondani, hogy az ausztriai birodalomban Magyarország egy független egészet képez? Tehát a' birodalom is egész, és annak része is egy egész volna? Ne ámítsuk el magunkat. Ki és hol látott egy közös király alatt két független statust? Erre már igazán elmondhatjuk, hogy theoriában képzelhető de gyakorlatilag teljes lehetetlen, azaz ha szoros jognál fogva függetlenek vagyunk is papiroson, statusgazdasági tekintetben ezen papiros-jog chimaerává törpül. És miben áll hát a' mi függettlenségünk? hogy talán ezred vagy ezredek múlva saját különös fejedelmet választhatunk magunknak? vagy abban, hogy Bécshez közel 3 évenkint össze gyülünk és megtartjuk rosszul a' rossz formákat? Vagy mivel a' közadót megtagadhatjuk, katonát ha tetszik, nem resolválunk? 'S hányszor kisértettük meg ebbéli jogunk használatát? és practice megkisérthetjük-e hasznos eredménnyel? Tegyük csak egyszer, meglátjuk a' consequentiát! Gyermekek vagyunk, kik féltökben másokat ijesztenek. Soha nagyobb politikai szemfényvesztés nem létezett a' világon, mint a' magyar függetlenség, magyar önállás.

Előttünk a' magyar statusfüggetlenség gyakorlati szempontból ép olly megfoghatlan, mint szent Ágoston előtt a' háromság titka megfoghatatlan volt. Meg lehet hogy úgy van

a' mint regélik, de a' jelek nem úgy mutatkoznak. Mi Magyarok kíntelenek voltunk már századok óta szomszéd nemzet érdekeihez simúlni, 's kíntelenek vagyunk jelenleg is azon szomszéd nemzet érdekei szerint organisálni saját viszonyainkat. Ezen szomszédság miatt nem csak semmi kül politikát nem bírtunk alapítani, de belől honunkban sem lehetünk urai saját nemzeti érdekeinknek, söt éppen itt rabszolgái vagyunk Ausztriának. És ezen viszony mégis egészen természetesnek látszik a' két ország között. Mert hogy egy közös uralkodó ama nemzetet, mellynek véréből ő is származik, mellynek nyelve az ő nyelve is, eddigelé sokkal inkább kegyelte, érdekeiben sokkal melegebben ápolta, mint azon nemzetet, mellynek ő — minden vér-és nyelv-rokonság nélkül — csupán korlátolt fejedelme, ez ellöttünk igen igen természetes. Ezen szempontból véve a' dolgot, nincs is alapunk panaszra, vagy ellenkezésre. De kivált a' 19ik század egészen más szempontot állított a' kormányok elébe, nem a' vér és nyelv szerinti rokonságét tudnillik, hanem a' jognak, az igasságnak legmagasabb statusszempontját. Ebből kell ma kiindulni minden kormányok politikájának. — És már a' jog szempontjából nézve, méltán megróhatjuk azon politikát, melly nem csak önálló nemzetgazdálkodásunkat lehetlenné tette, hanem közvetett utakon nemzeti elszegényedésünket, köz érdekeink elnyomását is eszközlé. Nem csak hogy független statusoeconomiát nem üzhettünk, hanem éppen törvényeink palladiuma alatt a' 30dok segedelme mellett) szoros colonialis lábra sülyesztettünk; saját fegyvereinkkel meghódíttattunk, és lett belölünk hires copiája az Angolok legzsirosabb gyarmatának: Irhonnak.

A' jelen tény-állapotban tovább nem maradhatunk, ábrándokkal és reményekkel többé jól nem lakunk. Ha sükeres nemzetgazdálkodási rendszert akarunk követni, komolyan ismerjük el, hogy mindenekelőtt Ausztriával szükség tisztába jönnünk. De mikép? Talán magunkat egy merész lépéssel függetlenítve? ez nem annyira merész, mint sületlen gondolat volna. Vagy Ausztriával vámszövetségbe egyesülve? ez a' mellett, hogy ki nem elégitő, nemzetiségünkre még igen veszedelmes kisérlet is lehetne. Mindazon okok, mellyek a' német vámszövetséghezi csatlakozásunk ellen szólanak, emezt is szintolly nyomatékosan ellenzik. — — Föltéve még, hogy ausztriai örökös tartománnyá szinte nem kivánunk átalakulni, — mind ezen módokon kivül csak egy van, mi által — habár nem is független, de mindenesetre — hasznos és sükeres statusgazdálkodást kezdhetünk:

„egyenlítsük ki min érdekeinket Ausztria érdekeivel"

ez az egyetlen mód, ez az egyetlen mentőszer. Mig az ausztriai birodalomnak kiegészitő része vagyunk, független nemzetgazdasági Politikáról egészséges fővel nem is álmodhatunk. A' tényleges érdek-subordinatio azonban már elég régen tart; dignum et justum est, hogy jogszerű érdek-coordinatio létesüljön közöttünk. Csak ez lehet józan czélja az összes birodalom kormányának is. De ismét mikép? a' megfejtendő kérdés. — Hogy egy közös vámszövetség Magyarország és a' többi birodalmi részek közt nem volna reánk nézve egyéb, mint újra önámitás, és törvényesitett subjectio, 's érdekeink kiegyenlitése helyett azoknak még nagyobb bebonyolitása. E fölött legjobb ha kit kit saját

elmélkedésre utasítunk. Itt csak nézni kell, hogy egyszersmind lássunk.

Az igazi érdek-kiegyenlítés következő két alapon történhetik:

1ör az állandó közteherviselést hazánkban is be kell fogadnunk, és alkalmaznunk teljes mértékben és arányban, mikép ezt az örök igasság ledorongolhatlan szava követeli. Tennünk kell ezt különösen azért, hogy a' birodalom ne álljon egy felöl igen megrakott, más felöl szüz vállas részekből, — hogy érdekegység támadjon az egész birodalom népességénél, — hogy megszünjön az ürügy, vagy ha tetszik az ok, mellynél fogva Ausztria kormánya erkölcsileg mintegy fölhatalmazva érezte magát, nemzeti közérdekeink elnyomását eszközölni, közvetett csatornákon színi ki legjobb vérünket, csapolni le erönknek ereit, mondván igazolásaul, hogy: külömben a' mi virágzásunk Ausztria fonnyadása volna, melynek népe a' mellett, hogy a' természettől is sokkal mostohábban kegyeltetik, még a' legterhesebb közadókat kell — úgy szólván helyettünk is — elviselnie. És valjon tehetett-é Ausztria ellenünkben egyebet? ellenünkben, kik, ha az adó eszméje, vagy bármi nagyobb reform-indítvány kormányi részről jö hozzánk, — talán készek lettünk volna egy országos forradalomra a' dicső — balitéletért. Jól tudjuk ugyan, hogy nem a' nem-adózásban feküdt minden bökkenő; ámde ha ez nem lett volna, ha mi is már régen életbeléptettük volna a' közteherviselést, ennyire bizonyosan el nem merülünk, 's legalább az említett erkölcsi ürügyet nem játszuk kezére a' közös statushatalomnak.

2or Vámszövetség helyett Ausztriával, fogadjuk kiegyenlitési elvül a' közös vam-szerződést, következő módon:

a) A' fenálló vámönkényt eltörülve, alkossunk egy új vámszabályzatot közös szerződés utján, melly mindkét részről nemzeti állapotjainknak és érdekeinknek tekintetbe vétele mellett a' viszonyosság jogszerű alapján a' föltételeket, és alkupontokat határozottan megállapitsa.

b) Minthogy a' statusgazdálkodás terén, de kivált az ipar és kereskedés világában kisebb nagyobb változandóságoknak van alávetve minden, eszközöljük, hogy az alapszerződés határozásai bizonyos kijelelt időszakonkint átnézés és kijavitás alá vétessenek. 'S ezen czél vagyis

c) mind az alapszerződés, mind annak pótléka részünkről a' törvényhozásnak, Ausztria részéről a' kormánynak közös együttmunkálása és megállapodásai által lenne elérendő. Mi végre

d) az eszközlött rendelkezések végrehajtásának nekünk országgyülésről országgyülésre hivatalos táblákbani kimutatása köttessék ki.

De ha ekkép Ausztriával tisztába jövén, nemzeti alárendeltségünkből lehetőleg coordinált állásra vergődnénk, még tulajdonkép csak félig érnők el kitüzött czélunkat, miszerint (ha nem is önálló, legalább) hasznos és sükeres politikai gazdálkodást akarunk vezetni. Ekkor még a' feljebb érintett két szálkának csak egyikét huzandanók ki lelki szemeinkből; ki kell pedig húznunk a' másikat is, meg kell t. i. menekednünk contignatios országrendiségünktől, 's minél nagyobb

kiterjedésben képviseleti alapra állitani országszerkezetünket, ha nem akarjuk még tovább is nélkülözni az egységet, és azon erőközpontositást, melly minden ország' anyagi jóllétének támasza 's talpköve. Mind külső mind belső gazdálkodási politikát szükség teremtenünk, ha kellőleg és illő körben akarunk mozogni. Ausztriávali kiegyenlődésünk a' külsőre, 4 emeletes alkotmányunk reformatioja ellenben nemzetgazdasági bel politikánkra vonatkozik. Szoros özszefüggésbe kell e kettőt hoznunk, ha tovább is csak tengeni nem akarunk.

Föltevén, hogy midőn egy okszerű, minden ágaiban következetes belső gazdálkodási politikáról gondolkozunk, nem tévesztendjük szemeink elől azon, több százados tapasztaláson épült igazságot, miszerint egy nemzet csak akkor kerülheti ki a' veszélyes botlásokat, veszteségeket közgazdálkodásában, ha emennek előbb biztos jogszerű statusintézményeket alkot alapúl, ezen föltevés szerint reményljük, hogy a' magyar nemzet már egyszer egészen kiébred lomha feudalis álmaiból, és még 50 év előtt mekezdett reformjait az ész követelései szerint mi hamarább be is végzendi, és nem fogja türni, hogy azt a' mit nagy küzdésekkel már újra alakított, az idő addig ismét lerombolja, míg összes átalakulásunk' munkája végkép befejeztetnék.

Részletek:

„Nemzeti ipar. Tevölegesség."

Mit szóljak rólad nemzeti ipar? hogy silány vagy és nyomorú, ezt onnan tudja mindenki, hogy még csak a' minap

mit sem tudott rólad e honban senki. A' jónak és szépnek hire pedig nagy szokott lenni, és hetedhét országra szól, mint a' büszke Albionnak büszke műcsudái. Azonban nem tudom mégis: ki szégyenelheti jobban magát, a' magyar ipar-é silányságáert, vagy a' nemzet részvétlenségéért? Ha nincs egy Kossuthunk, ki 20,000 példányban megismertesse velünk a' nagyszerü nyomort, még elméletileg sem tudnók: milly dicső iparos nemzet vagyunk mi! — Pedig az első műkiállitásban rövid idő alatt annyira minden össze gyült, hogy csudáljuk, mikép maradhatott el a' tiszavidéki paraszt egy szekér zsiros fekete földdel, mutatványul: mílly nagy mester az alföldi természet is!

Valódi ipar még nem is fogamzott e nemzet méhében; a' mi van, az csak idétlen csecsemő, melly a' magyar clima alatt könnyen elmecsevész, mint üregházi növény a' rideg ég alatt.

Ha nemzetünk most valami isten csudája által kiveszne, még azt sem mondhatná rólunk a' civilisált világ, hogy föld-**mivelő** nép voltunk, hanem legfeljebb azt mondaná: földünk volt sok is, de miveléséhez nem értettünk, 's minthogy egyebet sem tudtunk, kimúlásunk még nyereség.

Mi legokosabban vélünk cselekedni, ha e nagy iparnyomornak főbb okait fürkésszük elő, a' dolgok természetéből merítve. — Ha elgondoljuk, milly gazdag természeti kincsekben e hon, milly dús szellemi alap-képességeiben e nemzet: és mégis milly koldusszegény nemzeti oeconomiánk, — csakhamar keresetlenül is kitalálja a' gondolkozó ember, hol lehet ennyi hátramaradásnak fő forrása? Mi átláttuk,

hogy e forrás a' magyar országrendi organismusban rejlik.

Herder az emberiség történetéhez irtt eszméi közben azt állitja: „nichts ist der menschlichen Gesundheit schädlicher, als die Stockung der Säfte“ — és ezen állitásának igazságát egész országokra alkalmazottan is bizonyitja. Ha éles szemmel az országrendi alkotmány lelkébe pillantunk, napvilágosságu lesz előttünk, hogy a' kasztok (a' Karok és Rendek) legártalmasb megtorlódásai és fenakadásai a' statustest' nedveinek. Ha egy keletkező társaság arról gondolkodnék: mikép akasszon meg sükeresen minden szellemi forgalmat az országban? mikép eszközölje azt, hogy milliók a' nép köréből ne is tudják, mikor és miben sértetnek meg a' törvények? ha azt akarná kivinni, hogy közvélemény vagy ne létezzék, vagy az ne legyen véleménye többnek, mint egypár száz egyénnek a' honban, — mondjuk, ha mindezt akarná, csak országrendi alkotmányt kellene felállitania — természetesen szabad sajtó nélkül.

A' borzadásig elszaporodott magyar bureaucratia szinte nem egyéb, mint összetorlódott nedve a' magyar statustestnek, és mint illyen, a' legközvetlenebb és legtermészetesebb kinövése kasztrendszerünknek. A' nemesség azon nimbust, mellybe belészületett, hinné megfertőztetni, ha kilépve a' chinai falon, alsóbb kasztok foglalkozásaiban keresne tápláló alkalmazást. Mivé legyen hát más, mint hivatalnok vagy koldus szántóvető? — És ki ne tudná, hogy nincs veszedelmesebb, mint sok fölösleges hivatalnok egy országban? Csak egy egy megyében a' köznyilvános tisztviselők száma több mint százra megy! Ki látott ki hallott illyen csudát? Mikép

fejlődjék aztán az ipar, ha minden 100 mérföldön, sőt kevesebben is ennyi mérges állat közköltségen élösködik, és kiszíja éppen azon legjobb vért, mellyből műipar támadhatna? A' sáska nem lepte el soha számosabban a' mezőket, mint magyar hazánkat ellepik a' hivatalbogarak. 'S minden dieta egyegy záporeső, melly után mindig valami új neme támad e szapora férgeknek. — Sokan azt állitják: hiszen ez a' sok uraság épen a' honi industriát gyarapítja. Óh biz igaz, ezt nem is tudtuk. Tehát bocsánatot kérünk. A' védegyletet minden szörü és faju honfiak támogatják, csak a' legzsirosabb jövedelmű hivatalnokok' tábora nem fogja viselni a' magyar posztót; mert ez még igen durva, ők pedig igen simák. Tisztelet és becsület a' kivételeknek; azonban egy pár fecske nem csinál nyarat, egy pár kivétel nem dönti meg a' szabályt.

Továbbá kasztrendszerünk mellett azért nem fejlödhetett ki az ipar, sőt a' földmivelés sem, mert eme rendszer megörökité hazánkban a' viszálkodásokat, és nem nyújtván az örök oscillatiok közben semmi állandó biztosságot a' békes fejlödésnek, közvetve elölte a' nemzeti iparnak csiráját, mellynek természetében van, hogy bár jól megerősödött is már valahol, csak úgy virágzik tovább, ha biztos jogállapot és szabadság tenyészik körülte. A' viszálkodásoknak örökössége valamint az erök meghasonlása egyenesen jellemében fekszik a' kasztrendszernek, mellynél fogva a' statust lények képezik, kik a' legtarkább chinai czímekkel birnak, ú. mint: pap, nemes polgár paraszt, 's ezeknek árnyéklatai: felső, alsó, közép aristocratia, honoratiorok, 'sat, csak az ember czímet nem hallani soha köznyilvánosan, holott ennek

egyedül kellene a' társaság által örök használatban és tiszteletben tartatni. Amaz elnevezések (a' polgár czímen kivül, melly az embert mint társaság tagját bélyegzi, de magában véve még semmi megkülömböztetést nem jelent) csupán az önkényt árulják el, melly az emberekből hol kisebb hol nagyobb valamit akart formálni, nem elégedvén meg azzal, mivé az istenség teremte mindnyájunkat — semmiből. 'S ezen, a' kasztrendszernek lényegében fekvő esztelen önkény az, melly a' legveszedelmesb belső forrongásokat szüli és táplálja az országrendies álladalmakban. Mennyivel észszerübb forma már csak ezt tekintve is a' képviselet, melly elvileg semmi más rangot, czímet nem feltételez a' statusban, mint kinek kinek emberi méltóságát, 's ezt mindenkinek egyenlőn megadván, nem támaszt szükségtelen belviszályokat, nem táplálja az irigység örök tüzét a' statuspolgárok kebleben, 's ekkép nem teszi lehetlenné az erőknek hasznos mozgalmát, nem öli el csirájában a' nemzeti ipart.

Sokan úgy vélekednek, hogy a' Magyarnak jellemében van az örök czivódás, a' pártviszály, miszerint nem tud nyugton lenni soha. A' kik ezt mondják vagy elhiszik, igen fölületes emberek. Nézzenek Montesquieuvel az alkotmányok és törvények lelkébe, és meg fognak térni bal hiedelmökből, és át fogják látni az okozatnak valódibb okát, átfogják látni különösen, hogy a' mi statusszerkezetünk mellett bármelly népe a' földnek szinte örök nyugtalanság-elégedetlenségben élne. Ne mondjátok tehát azt sem, hogy a' Magyar nem született okszerű nemzetgazdálkodásra, nemzeti iparra; hanem vegyétek kézbe szemeiteket, és a' dolog mélyére nézvén,

mondjátok: hogy a' Magyarnak álladalmi szerkezete nem alkalmas eszköz a' nevezett célokra.

Ha más országokban kérdezzük: és mi képezi magvát (den Kern) a' nemzetnek? feleletül kapjuk: a' földmivelő, az iparos, avagy kereskedő osztály. Nálunk is bírja a' nemesi rend $\frac{3}{4}$ részét az országnak. Ámde ha a' nemzet magva nem terményző csak emésztő, azaz nem terményez többet, mint mennyit fölemészt, ekkor tulajdonkép nem lehet azt magnak nevezni, melly természete szerint többszörösen reproducálja magát. E szerint hazánkban — iparunk mi sem lévén, — földmivelésünk pedig nem nyújtván többet, mint életszükségeink' fedözésére kell, — nyilván van, hogy nincs magva, nincs dereka a' magyar nemzetnek: ez csak egy csudálatos kóró, mellyet az anyaföld nedve egészen elszáradni nem enged. De ennek ismét nem más az oka, mint dicső kasztrendszerünk, miszerint az egyetlen földmivelés, vagy jobban mondva, földesuraság lévén azon mező, melly a' kiváltságos rendeket meg nem pirítja; természetesen kicsinyje nagyja ezen Rendeknek mind a' földbirtoklás, v. ismét jobban: földbitorlásban keresi balitéletének kielégitését, futván a' műipar vagy kereskedés terét mint a' szégyenbitót! 'S mialatt mindenki csak a' földbirásban keresett menedéket, itt egyrészről az igen kicsinyben csak rosszul üzhetett, másrészről az igen is nagyban jól nem üzhetett földmivelés okozza, hogy szegények vagyunk mint a' templom egere. A' középbirtokosak többnyire eladósodottak lévén, szinte az igen kis birtokosakhoz sorozandók. Uraim! a' chinai falak rabbá tették a' magyart kétszeresen: rabjává a' szegénységnek és balitéleteknek.

És a' kasztrendszer az egységhijánynak legtökéletesebb jelképe. Halljátok Centralisták! a' megye és kasztrendszer együttvéve, vagyis a' megye a' rendiség alapján az, mit kárhoztatnotok kell. aga a' megye az egységet még nem szükségképen zárja ki (mert hiszen a' legtágabb képviselettel is egybefér a' megyehatóság, holott a' képviselet egyenesen az egység formája); de kasztokat és egységet egymás mellett már képzelni sem tudunk. Es a' rendiség, mint az egységnek antipolusa, mint a' statuserőket oktalanul eldiriboló rendszer nyilván minden józan nemzeti oeconomiával is ellentétben áll. Es így akármely szempontból nézzük a' kasztrendet, mindig föltaláljuk benne azon institutiot, melly egyáltalában a' nemzeti nagyság elemeinek teljes ignoratioján alapszik. Nem mondjuk, hogy eszély volna országrendiségből absolutismusra térni; de hogy az absolutismus csakugyan sokkal kevésbbé ellenkezik a' nemzetgazdálkodás elveivel, ezt igen könnyen beláthatni.

És ha én örökké paraszt, vagy polgár, vagy szabados maradok, és nemessé soha de soha nem lehetek, bár szorgalmam csudákat miveljen is; 's ha a' nemesség és minden kiváltság (mik tulajdonképen nem egyebek, mint az emberiség egy részének megrablásai a' másiknak megajándékoztatására) pusztán önkényes kegyelem osztalékai; vagy kivált ha azoknak megnyeréséért kisebb nagyobb hazafitlanságot kell elkövetnem, — miért iparkodjam ekkor? miért fordítsam hasznos célokra erőmet? legalább mint együgyü pór avagy polgár ezt be nem látom. Noha másmegint lehetetlen minden érdemet, erőfeszitést kiváltságokkal tüntetni ki: mert ekkor majd megfordulna a' világ, és nemes lenne a' több-

ség, míg nemtelen igen kevés maradna. De ekkor aztán ki fizetné a' hadi adót és a' domesticát?

Es ha még e kasztkiváltságok, e chinai falak szentek volnának, hogy csak fényes érdem vezethetne beléjök, talán még ösztönül szolgálnának az iparkodásnak; de pénzért, szentségtelen bérért vásárolni és még inkább eladni nemességet! ..... óh igy elveszitek szent színét magának a' kiváltságnak; 's ez nem egyszer, ez kétszeresen gyilkolja meg az ipart, a' törekvést. Igy megszünik ösztön lenni a' nemesség, 's pénzen is csak az vásárolja meg, a' ki talán utódainak adómentességet 's egy henye életet akart hátrahagyni.

'S az országrendies álladalmat rendszerint igen könnyű a' fő kasztnak, politikai gazdálkodásában, iparában elnyomni. Ugyanis egy illy subdividált statusnak legerőscbb osztálya (a' förend) leggyengébb annyiban, hogy az összes alsóbb kasztok szemeiben szálka lévén, ezek részéről örökké ostromoltatik, melly állandó ostromot egymaga ki nem állhatván, többnyire a' kormányhatalommal szűri össze a' levet, és ennek egyszersmind kelepczéjébe menekül: igy aztán a' hatalommal együtt paczkázik a' többi nemzeten; ő félig rabja lesz a' kormányhatalomnak, de a' nemzet egészen rabja ő neki. Különös vásár! szomorú árulás! Az egésznek eredménye az, hogy — mivel az iparos nemzet ereje a' főkasztnak gyengesége lenne — eme kaszt és a' vele szövetséges hatalom mindazt örökké ellenzik és elnyomják, mi által az alsóbb osztályok erőre kaphatnának. Ez aztán commentárja azon sokszor hallott mondásnak: nincs érdekegység a' nemzetben. Természetesen!

Második fő oka a' magyar iparsilányságnak, és nemzetgazdasági nyomornak: a' magára-hagyás, a' közállomány részéről minden elősegitésnek hijánya. Ezen ok ugyan maga is eredménye a' csak most kifejtett kasztszövetségnek a' kormányhatalommal. De visgáljuk a' dolgot bővebben is.

Ha a' magyar közállomány a' tevőleges föllépést, a' tevőleges ápolást vezérelvül nem fogadja az ipar mezején, úgy örökké parlag marad e' mező mindaddig, miglen a' kasztrendszernek ereje lesz hazánkban. Szerencsénkre már múlik az idő, mikor a' magyar kormányhatalom a' felsőbb aristocratiával azért szövetkezett, mivel magának is jól esett e részről a' pártolás: ma már erős a' magyar kormány eléggé, mert másünnen nyer bő támasztékot; ma már nem szükség, hogy részrehajló legyen, és egyik vagy másik kasztot pártfogolja, a' nemzet kárával; ma már a' kormány igazán kormány lehet, és a' nemzeti közérdeket, az egyedül jogszerüt, támogatnia lehet is, illik is: mert a' nemzeti erőben fekszik saját ereje is. — A' véletlenre hagyni jelen korunkban egy nemzetnek anyagi kifejlődését — hacsak nem éppen ez a' jószivű szándék — a' legnagyobb statuspolitikai hiba. Az ismeretes laissez passer elvnek gyakorlatiatlanságát már szörnyen megbizonyitotta a' bölcs idő. A' magára hagyás negativ rendszere ma csak ott alkalmaztatik, hol bizonyos irigy féltékenység dajkálja mérges tejével a' halálnak szánt nemzeti ipart. Az őszinte akarat ma minden statushatalom részéről tevőlegességben nyilatkozik. Régenten még inkább lehetett a' véletlentől, az időtől reményleni igen sokat; mert akkor lassu lévén menete jónak és rossznak, el lehetett varni a'

jámbor véletlent is. De ma a' világesemények rohanva érik egymást, a' hatás az erőt igen rögtön követi: ma gondolkodni kell szünetlenül, és cselekedni örökké. Hogy az idők megváltoztát egy egyszerű példával bebizonyítsuk, csak vegyük a' Diplomatiát, a' mai kornak ezen szellemi mobile perpetuumát. Ma köttetik egy szerződés Chinával, holnap Marokkoval a' másik, holnapután talán Anglia és Oroszország közt egy harmadik, és úgyszólván negyednapon az egész kerek föld ismeri a' tényt. Ezelőtt csak két századdal is milly lassan forgott ehezképest a' világ! Uraim! baráti a' maradásnak! soká ne késsetek, az időnek érverései igen sebesek. Legyen a' nemzeti iparra nézve jelszavunk és elvünk: a' status részéről i tevőlegesség.

És ezen a' téren üdvözöljük mind azon köz egyesületeket, mellyek akár magánosak' akár a' hatalom szellemi méhében születve, a' tevőlegesség, a' positivitás elvének gyakorlati életet adnak. Idvezeljük különösen az iparegyesületet, a' védegyletet, a' Pesten alapitandó ipariskolákat, a' kereskedelmi és gyáralapitó társaságokat. Ezek midőn teremtve és védve hatnak iparéletünkre, mindig csak a' tevőlegesség elvének hódolnak, és azt bizonyítják, hogy a' kasztrendszer már e feudalis honban is gyengülni indul. A' kiknek a' nevezett két első egylet, mint bagatelle tűnik elő, gondolják meg, hogy ha azok nem az ő eszméik is, de bennök van azokban a' nagyra fejlődésnek életerős magva, mellyet bizonyos urak részvétlensége, és magas ellenszenve csak a' nemzettel még jobban megkedveltet.

Mert e nemzet már kezdi ismerni az érdemnek belső jellemét, és kezdi ismerni azon nagy férfiakat, kik — termé-

szetesen nem ok nélkül — a' nemzet és kormány között zátonyra jutottak.

De még Magyarországban sokan vannak, a' kik fel nem fogják a' védegylet eszméjét, így okoskodván: „az ember ez által saját érdeke ellen monopoliumot teremt elő, 's drágán veszi azt, mit eddig jobb minőségben olcsóbban kapott.“ A' nemzetgazdasági legujabb Elmélet alkotója erre ekkép felelne meg: „„De az illy monopolium sokkal több jót mint rosszat foglal magában, mert 1ör az által csak a' nemzet saját tagjai (az egyedáruskodó iparüzők) nyervén rövid ideig, a' pénz ben az országban marad. 2or éppen azon monopolium, a' nyereség reménye ébreszti fel az alvó képességeket, 's ekkép nem sokára az egyedárusságnak csak hire marad fen, maga eltünik, tökélyre vergődik a' kontár, 's a' nagy közönség aztán annyival olcsóbban veszi a' szükséges iparczikkeket, mennyire azelőtt a' külföldi áruknak behozatala, és a' külföldi iparüzők nyeresége hágott.

Az iparvédegylet mindenesetre egyike azon eszméknek, mellyek minthogy a' nemzeti érdeket közvetlenül előmozditják, a' socialis téren rendkivüli hatást gyakorolnak. Csak a' kivitel- vagyis az eszmének megtestesitése körül a' kik forognak, legyenek emberek a' gáton. A' kezdetnek fitymálói majd elkomolyodnak, ha a' gépkerék rendesen hajtatik.

Nekünk Magyaroknak mindenekfelett intensiv erő kell, mert ebből birunk legkevesebbet; 's minden lépés, minden áldozat, mi az ipart tevőlegesen előmozdítja, 100 16enttel kamatoz. — A' védegylet gyakorlati kifolyása ezen egyszerü gazdasági tannak: „a' melly gazdának sok a' tyúkja, olcsó tojást eszik.“ — 'S a' tevőlegesség abban áll, hogy a' magyar

álladalom ne várakozzék a' sült galambra, mert ez a' 19ik század nehez levegőjében nem tud magától a' szomszéd külföldről átrepűlni hozzánk, miként talán a' mesés időkben átreppenhetett volna, ha akart volna; hanem tegyen úgy a' magyar álladalom, mint Noe tett vala, ki összeszedvén mindenünnen a' hasznos állatokbul kettőt kettőt, azokat ápoló gondja alatt tartá a' barkában, 's ekkép megtermékenyité a' földet ezen állatkincscsel újjolag, és az emberiségnek egy életbevágó lényeges szolgálatot tön. Értsétek meg ezen bibliai tanúlságot, hazafiak! 's eszközöljétek, ott a' törvényhozás asztalánál, hogy az iparos külföldről műczikkek helyett műerőt szerezzen a' Magyar: miszerint ne járjon úgy mint a' koldus, idegen rongyokban örökké.

„Külkereskedésünk."

Itt vagyunk a' magyar nemzeti függetlenség legismertetőbb pontjánál. Kelet nyúgot, dél éjszak, akármerre nézzen a' sovár pillanat, nincs e hazából kijárás sehol, mellynek kulcsát a' nemzet tulajdon kezében tartaná. Hazánkfiai közűl még igen kevesen vették észre, hogy Európában két nagy sziget létezik: egyik Anglia, másik Magyarország. Amazt egy természetes csatorna választja el a' többi Európától, mig hazánk egy politikai insulát vagyis egy mesterséges zártkört képez az europai szárazon — kilenczedik csudájaul a' világnak. Vezet ugyan egy csatorna Magyarországból is a' szomszéd nyúgot felé (neve 30ad), de ez nem ollyan mint az angol-franczia pas de calais, melly viszonyos ki-és be-járást formál a' két ország között; a' magyar mesterséges csatorna ollyan, mint minőt a' hordóba szoktunk

ütni, melly t. i. csak kifolyást enged, de befolyásra már igen természetlen út. 'S hogy ezen út mikép válhatik természetessé, már fentebb érintettük, t. i. méltányos vám-szerződés által Magyarország és az örökös tartományok között.

De mi nem szándékozunk mindenünket a' mink lesz, egyedűl Ausztriának eladni, és mindent a' mink nincs egyedűl Ausztriától venni. Mi azt hisszük, hogy honunk rövid időn olly állapotba jöhet (ha jönni akar), midőn az örökös tartományok nem is nyújthatnának elegendő piaczot a' magyar terményeknek, 's ennélfogva a' nagy külföldön kell szétnéznünk eladhatási piaczok és rakhelyek (Stapelplätze) után. Ezért csügg mindnyájunk szeme Fiumén, melly részint a' magyar terményfölösleg lerakására természetes fokhely, részint külföldrei kereskedésünknek fő iránya leend.

És addig nyúgodni ne engedjen hazánk szerelme, mig ezen egyetlen egy ponton lehető legnagyobb önállásra nem vergődik a' magyar álladalom. Nem csak vasutat kell bírnunk e nemzeti tengerpart nemzeti kikötőjéhez, de teljes szabadságot, teljes jogot arra, hogy ott lehető legfüggetlenebbül rendelkezhessünk. Oda kell törekednünk különösen, hogy saját kereskedelmi fokhelyünkön önálló védvámot alkalmazhassunk. Ha sehol másütt, legalább e ponton legyünk teljes hatalmú urai nemzeti közérdekeinknek. 'S különösen ezek, Fiume iránt, legyenek Ausztriávali exacquationknak egyik legfőbb ágazata. Ekkor hasznunkra leend a' vasút. De ha itt is papucs alatt maradunk, és saját törvényhozásilag nem szabályozhatjuk a' fiumei vámlatot — akkor jó éjszakát neked magyar külkereskedés!

Sokan mondták már Politikusaink közül, hogy mindaddig külkereskedésről gondolkodni is kábaság, mig élénk belforgalom nem létezik országunkban. De ezen mondásból több egyebek mellett főleg az tűnik ki, hogy sokan vannak, kik a' külkereskedésnek egyik legnevezetesb czélját még nem ismerik, mi éppen abban áll: hogy ösztönt teremtsen a' beliparnak és a' belforgalomnak, melly mindkettő századokig is a' legnyomorúltabb állapotban tenghet (mint édes hazánkban tapasztaljuk), ha csupán a' hon szűk terére kell szorulnia az iparos és kereskedő osztálynak. Szóljunk példában. Képzeljétek, mintha a' fiumei vasút már készen állana, 's a' védvámok kulcsát függetlenül alkalmazhatnók, és ennek következtében nehány év alatt kivitelünk p. o. megháromszorozódnek, — igen természetes, hogy ezen potencirozott külkereskedés belől a' honban is — minden egyéb intézkedések nélkül — nevezetesen megélénkitené a' forgalmat: mert egyik megye fáját, a' másik gabnáját, harmadik gyapját, negyedik borát, ötödik dohányát, hatodik kenderét, olaját, hetedik marháját 'sat. külföldnek eladván, az ezekért kapott pénzt nem fogná ládába zárni, hanem a' fekete földű tiszavidék az erdős tájékok tüz-és épület-szereit, a' hegyes vidék viszont a' gabnadús megyék fölöslegét fogná kicserélni, 's az is megtörténnék, hogy mig a' Bánát saját magtárait egészen kiüritené a' külföldnek, önszükségeire a' távolabb megyék gabnaját keresné fel. Általában, megindulván a' forgalom a' vasúthoz legközelebb fekvő megyékben, szükségkép a' távolabbak is érdekeltetnének az által ha nem közvetlenül, közvetve mindenbizonnyal. Hogy az érdekek egymásba füződjenek, erre csak az első lánczszemet kell letenni a' külkereskedésben.

Mi azt tartjuk: a' fiumei vasút minden gondolható ingerek közt leghatalmasabb lesz, az ország belsejében is egy derék útrendszernek litrehozására. Fájdalom, hogy egy Széchenynek hidegsége eme vasúti eszme megtestülésének, mint szinte több más nagy dolgoknak is, negative olly sokat ártott. Ha a' Gróf olly erőt forditott volna ezen főfő eszméjére Kossuthnak, minőt emez a' telekdíjra nézve mellékesen elpazarolt, alkalmasint a' $84\frac{3}{4}$ki országgyülés a' magyar nemzetnek gyors áldást hozand vala.

„Belforgalom. Közlekedési eszközök."

Ha köz szegénységünk, tudatlanságunk, és szükkeblüségünknek közvetlen okát keressük, azt beforgalmunk teljes jelentéktelenségében találjuk fel: miszerint népünknek legalább $\frac{1}{10}$ed része egész életében sem megy túl megyéje határán. Kivált az alföldön, még a' tekintetes úr is csak úgy a' kandalló mellet meséli télen gyermekeinek, vagy életepárjának, hogy mikor ő Pesten juratus vagy deák volt vala! ..... 'sat., ezzel mindig valami igen nagy időt, egy plus quam praeteritumot akarván kifejezni. — 30—40 mérföld édes hazánk terén már egész mekkai út! mellyet éltök alkonyán az ősz spectabilisok képzeletök szelid pegasusán még egyszer megjárnak. De ismét ezen forgalmi apathiának hol fekszik legközelebbi oka? felelet: közlekedési eszközeinknek patriarchalis elhanyagolásában. És hogy közlekedéseink olly nyomorúk, ezt viszont onnan fejtjük meg, mert kasztrendszerünknél fogva kizárólag földmives, vagy jobban mondva, szántóvető nemzet lévén mindekkoráig, egyszerű viszonyaink mellet nem éreztük egy országos útrendszernek igen nagy szükségét. Úgy szólván minden vidék, minden táj

elég volt önmagának: megtermeszté nélkülözhetlen életkellékeit megkészité legszükségesebb ruha-és mű-szereit. 'S mi kellett egyéb a' nagy tömegnek? Vashámorok, iszkábáló czigányok, vászonszövő parasztasszonyok, kalap-és guba-szatócsok, szürszabók csizmadiák, és kötélgyártók 's t. e. f. mesteremberek elég nagy számmal találkoznak magyarhazánkban is. A' mi pedig a' fényüző kasztok szükségeit illeti: Ausztria mindig kegyes volt benünket a' legistentelenebb útak daczára is bőven ellátni műkészitményekkel. A' magyar nemest tetőtül talpig a' legdrágább rongyokkal fölékesiteni 's majmává tehetni a' német franczia angol divatnak, nemzetgazdasági Politikájának első feladata volt. Nekünk nem kellett saját nemzeti műipart roppant költségen alapitanunk és kifejtenünk, — nem kellett e végett drága utak csatornák épitéséről, a' külömböző tájak egybekötéséről aggódnunk, — nem kellet saját nemzeti bankkal bibelődnünk, 's veszedelmes bankzavaroktul remegnünk: a' magyar nemesség békén és édesen alhatott, és aludt is; még a' debreczeni útnak nyári barázdái sem rázták fel mély álmából mindaddig mig zsebében a' bankjegyek helyett jobbára csak passiv kötelezvények maradtag. Ezen időszak most uralkodik. Azaz a' magyar saját kárán tanúlta meg a' nagy igasságot: hogy (műipar nélkül) a' csupa földmivelés rosz közlekedési rendszer, csekély forgalom, és nagy nyomorúság örök-hü társak voltak és lesznek örökké. Ez olly szabály, mellyből kivételt nem mutat sehol a' világismeret.

Élénk belforgalom nélkül maga a' földmivelés sem fejlődhetik virágzásra soha; mert ne higyjük, hogy a' földet mivelni minden paraszt érti: ez ép úgy tudomány jól ren-

dezett országokban, mint nálunk p. o. a' Jurisprudentia; 's kellő képzettség nélkül szintolly kevés jövedelmet várhat földjéből a' gazda, mint egy prókátor a' joggyakorlatból, ha tudatlan fővel lát utána. Igen de mi ösztönözze a' földmivelőt tanulni, és okszerüleg üzni hivatását, ha legbölcsebb intézkedésinek és fáradalminak gyümölcseit illendő áron eladni nincsen reménye? ha öt hat mérföldnyire szállitni termesztményeit már többe kerül, mint érne maga az eladandó áru? Bárminő legyen földjének természete, a' gazdát egyedül az vezérli: minő terményfajoknak van kelendősége a' legközelebbi piaczokon; ő a' szomszéd piaczi szükségeknek önkénye és elhatározó befolyása alatt a' legszenvedőlegesb állapotban van: soha nem ura saját érdekének. Ő neki tespedni kell, mert a' hol értelme 's szorgalma' gyümölcsének hasonértékére (aequivalens) számolhatna, oda csak gondolatja szárnyain, de nem megterhelt szekereken vagy hajókon juthat el. — A' magyar gazdát két fatum érheti: meddő év, mellyben a' föld nem adja vissza azt sem, a' Mi belé vettetett: és a' nagy bőség, midőn reményt haladva fizet a' természet. Folytonos középszerű termés a' magyar gazdának legnagyobb szerencséje. De ezen szerencsében csak gyéren részesül, mert a' természet igen önfejü, 's ha két három évig magyar jellemet ölt is, aztán megint elnemzetlenedik — azaz egyensúlyba jő, és egyáltalában azt akarja, hogy emberek és nemzetek alkalmazkodjanak ő hozzá, ne megfordítva. Az öreg természet igen igen szeszélyes; de különösségei közé az is tartozik, hogy csak önszeszélyeit szokta örökké követni.

'S mig a' belforgalom lomha nehézkessége, vagy épen hijánya az összes status-értéknek egyenlő szétfolyását az

ország minden részeibe lehetlenné teszi: azalatt egyszersmind a' statuseröknek circulatioját is megakadályozza, azaz: phisicai és szellemi stagnatiot idéz elő egyszerre. Éppen úgy eszközli a' szegénységet, mint az országos néptudatlanságot. — Az élet maga legnagyobb tanitó. Az idegen vidékek, emberek, népszokások, egyszóval: külömbözetek ismerete a' leggyakorlatibb iskola. A' könyvekből merített legmélyebb tudomány is csak tudákosság marad, mig az élettel nem érintkezik. A' társas élet változatai, az árnyéklatok képezik ki egészen a' lelket, egészétik ki eszméinket: azok nélkül csak idealokat hiszünk létezni és agyrémeket, mellyek pedig egyiránt távol esnek a' valóságtul. Bár mennyit tanúljunk a' bölcsek munkáiból, tapasztalás nélkül örökké csak képeket fogunk ismerni, és nem lényeket, nem dolgokat. Hát még ha nem is tanittatunk, sem nem forgunk az élet körében, óh ekkor egy álló tó lesz koponyánk világa, 's benne a' gondolatok ritkák, mint durva kebelben a' szelíd érzelem. — Ne mozdítsátok elé a' belforgalmat soha, és örökké tespedni fog buta népetök: ellenben vonjatok csatornákat, vezessetek utakat szerte mindenfelé országtok térein, 's meglátjátok, hogy egypár évtized a' népet józan értelmességben hozzátok hasonlóvá teendi. Ne iskolákat nyissatok egyedül számára a' népnek, hanem nyissátok fel neki az összes hazai életet, ösztönözzétek őt jó utakon messzebb tájakra, idegen társakhoz indúlni, ott áruikat és gondolataikat kicserélni, — 's tapasztalandjátok, hogy az élénk belforgalomnak anyagi és szellemi eredményei fölérik a' roppant költséget, mit reá fordítanátok.

X.

Népnevelés.

Sokan e tárgyban igen könnyelmüen mindjárt a' köziskolák épitésén, a' tanrendszer megállapitásán, a' mesterek fizetésén kezdik értekezésüket. Nekünk nincs szándékunk most a' népnevelés körül sokáig megállapodni, csak abbeli nézetünket tesszük nyilvánossá, miszerint ha valahol nem tanácsos, e tárgyban bizonyosan veszedelmes az ajtóval együtt egyszerre a' házba rohanni, azaz: mielőtt a' kellő szempontok, és főbb kérdések eldöntve nincsenek, a' dolog érdemébe vágni oktalanság. — A' népnevelés olly szorosan egybefügg a' statusnak közjogi viszonyaival, az összes társadalmi állapotokkal, hogy a' fölött bár melly cathedrai lángész politikai vezérelvek alapja nélkül okszerüleg nem disseralhat.

Álljanak itt a' következő kérdések némi tájékozásul a' népnevelés felett gondolkodóknak:

a) Köteles-é föltétlenül minden álladalom a' népet nevelni?

b) Honnan magyarázandó a' statusnak ebbeli (kérdéses) kötelessége?

c) Tartozik-é a' status a' népet mindenre, mi a' tudomány széles nevezete alá esik, oktattatni? vagy ha illy általános oktatásra erkölcsileg nem kötelezteti, — akkor

d) Hol van ezen kötelességnek határa? azaz: mik azon tudnivalók különösen, mellyekre nézve a' nép minden statustól oktatást követelhet?

e) Szükséges-é, hogy minden statusforma alatt egyenlő legyen a' közoktatás? avagy minél tágabb a' polgári szabadság köre, minél közelebb esik a' statusszerkezet a' Democratiához, talán annál inkább összefér a' közállomány szellemével a' szabad magányoktatás, kivált a' szorosabb tudománytárgyakban?

f) A' népnek magasabb szellemi nevelése körűl nem ártalmas-é általában a' statusnak beavatkozása? azaz: nem jobb volna-e a' népet csupán a' legelkerűlhetlenebb tudományelemekben, ú. m. a' közálladalmi nyelv, irás, olvasás, számvetés, képeztetni közintézetileg, 's minden szorosabb tudományosságot szabad oktatásra hagyni?

g) Nem lenne-é czélszerűbb a' népnek vallásos és erkölcsi nevelését elkülönzötten a' tudományoktul magokra az egyházak' lelkészeire bízni? 's nem lenne-é ésszerűbb a' vallást és morált iskolák helyett egyenesen a' szentegyházakban tanítani? természetesen ellennőrző világi felügyelés mellett.

Ezen politikai elvkérdéseket fejtsék meg maguknak tisztelt olvasóim. A' felettök való bővebb gondolkozás nem lesz hálátlan foglalatosság. Mi bizonyos személyes okok miatt e tárgy körül tovább nem mulathatunk.

XI.

Évenkinti Országgyülés.

Gutta cavat lapidem non vi sed saepe cadendo.

XII.

Széchenyi és Kossuth.

Figulus figulum odit.

Mi e két ferfiut állando figyelemmel kisértük nyilvános pályájukon 's azt hisszük, a' közjó érdekében munkálkodunk, ha összehasonlitó nézeteinket felettök magyar őszinteséggel legitt kitárjuk. Egyetmást nem azért mondunk el, mintha azt a' közönség nem tudná, hanem hogy az illetők is lássák: mikép gondolkozik róluk velünk együtt igen sok hazafi. Az ismerd meg tenmagad legelső kötelesség minden emberek, annálinkább azoknak, kik polgári társaságunkra szembetünő hatást gyakorolnak. 'S a' jelen összehasonlitás némi adalékul szolgálhat ezen önismeret könnyitésére. Lássuk

I.

„a' sajtó mezején.“

A' honi irodalom extensiv gyarapitásában Széchenyinek érdemei elvitathatlanok, fáradozásinak eredménye kézzelfogható. Ő kétségkivül egyike azon hazai Iróknak, kik legtöbb, legvastagabb könyveket adtak ki. Azonban intensive már kisebb szerencsével működött a' Gróf. Örök becscsel egy munkája sem bir, sőt a' legjobbak is igen csekély szellemi kamatot nyújtanak már jelenleg. 'S ennek oka főleg azon nyulós általánosságban keresendő, melly szétárad minden művein, 's azoknak egyes részein. Széchenyi nem tud másképp, mint hosszason és homályosan írni, valamint szólni. Ő soha nem uralkodik a' thema felett, mellyet tárgyal. Egy középszerű mellékgondolat is megragadja élénk képzelő tehetségét, 's a' tollat csak akkor szokta letenni, midön már mindenre kiterjeszkedett — kivévén magát a' főeszmét, mellyet egyenesen sokszor alig érint, 's arról mintegy megfeledkezik. Ennélfogva munkáinak nagyobb részét külső czimőkhözi hütlenség, vagyis bizonyos kancsalság jellemzi, miszerint nem oda ütnek ki a' hova néznek. Annyi ki-és eltérés, annyi irói önkény, szeszély, 's rosszul rejtett öndicséret, meg annyi vagdalkozó episod lepi el minden munkáját, hogy az olvasó jobbára eltéved ennyi tömkelegben, mikor aztán az ariadnei fonalat csak a' szerző nagy neve képezi a' könyv homlokán, vagyis: az ember csupa deferentiából fölhágy a' criticával. — Katonaságában a' Gróf sokat olvashatot, 's hossza utazásában sok szépet tapasztalt: ennél-

fogva legelső műveit még idegen Országok institutioinak, 's idegen nemzetek eszméinek befolyása alatt írta. Valami újat azokban csak az látott, a' ki sajtféregkint szülő földe határit tán életében sem hagyta el, 's nem is olvasott egyebet Budai Ézsaiásnál. De persze mivel többnyire mind illy sajtférgek valánk, azt hivők: extra Hungariam nec est vita 'sat., tehát nagy zajt ütöttünk a' Hitelnek, dicsérgettük nyakraföre, mintha Sybilla könyvének elhamvadt részeit találtuk volna fel másodpéldányaiban. Azonban egyszer csak azt vettük észre, hogy kijött a' Világ is, mellyben maga Széchenyi a' Hitelt törekvék felvilágitani. Különös dolog volt, hogy a' mi a' közönség előtt a' pillanat hevében olly igen világosnak látszott, azt maga a' szerző homályosnak tartotta, 's világot gyújtott melléje. Ez mind a' közönséget mind a' szerzőt igen furcsán jellemzé. De egyszersmind igazolja feljebbi állitásunkat, miszerint a' Gróf, könyvének fő themáját többnyire keresztül szövi idegen episodokkal, 's kinyomatja művét a' nélkül, hogy magát a' felvett alapgondolatot kellő világba állitotta volna. Olvassátok el bár még egyszer összes munkáit, a' Hiteltől kezdve az Üdvleldéig, 's tisztán álland előttetek, hogy a' Grófnak legtöbb elmeműve universalismusban szenved; egyben sem találtok semmi központot, 's valamennyi hasonlit az agyvelőhöz, melly egy összetörött koponyából ezerfelé szétfreccsen, úgy hogy az egészet nincs mester a' ki öszhangba állítsa.

'S azon par excellence korbácsoló modor, mélly néhol egész a' túlságig megvastagszik, legkevésbbé illik a' gróf tollához. Nem gyilkolja ugyan meg a' Magyart; de egy öntudatos olvasóra a' közép osztályokbul felette rossz befolyást gyakorol.

Gróf Széchenyi István neve a' magyar közönségre már úgyis elég erkölcsi kényszert gyakorol, minek hát ezt még az érdeklett modor által élesiteni? Mi különös előszeretettel viseltetünk a' névtelenség iránt, azon egyetlen eldöntő okból, mivel ekkor nem a' tekintély lidércse után indul önkintelenül is az olvasó, hanem a' dolgozatnak egyedül belső becse, vagyis az igaz és való gyakorol befolyást reá. 'S az anonymitást kivált a' társasági legfelsőbb osztály embereinek ajánljhatjuk az irói pályán. De nem lenne rossz általában, ha az elmeművek szerzői vagy soha vagy csak egypár év után ismertetnék meg nevöket a' közönséggel, midőn t. i. jó vagy rossz hatása műveiknek már csillapodott avagy megszünt. Pusztán személyeket érdeklő irományok, kell, hogy okvetlenül a' szerző tulajdon neve alatt lássanak világot. 'S különösen a' Grófnak utolsó nagyobb munkáinál magára a' némes szerzöre nézve is jótékonyan hatott volna az, ha a' közönség nem tudja, ki altal irattak e munkák. Isten látja lelkünket, mi nem ohajtjuk, hogy a' gróf Széchenyi István név tulságos fölhasználás által minden varázsát elveszítse. P. o. az Üdvlelde csakugyan jobb lett volna, ha név nélkül jelenik vala meg, és pedig igen gyöngéd okból.

Széchenyinek igen nagy szerencséje, hogy a' könyvsajtó mezején úgyszólván csak jó barátokkal, dicséretek és bókokkal találkozék. Nyilván, rendszeresen meg nem czáfoltatott, sem gúnyirat, sem rágalomszó nem intéztetett nimbusa ellen. Általában ő még könyvsajtó mezején nem állott ki próbát semminöt, annál kevésbbé tüzpróbát, mint némely mások. 'S talán tanácsosabb is lett volna a' Grófnak, a' könyvsajtó terrenumáról le nem szállani. A' könyv hiába csak könyv, 's mindig

megjárja a' közönség igen nagy része előtt. És ha a' jelen hirlapos világban egészen megóvja magát a' journalistica veszedelmes örvényétől a' Gróf, 's csupán testesebb műveket bocsát ki folyvást, ekkép minden hibái, gyengeségei, vagy néha tulságos erőssége mellett is, mint legnagyobb könyvirója a' 19ik századnak ismertetnék hazánkban. De ő gyenge volt a' kor csábjának ellentállani, 's hajót fogadván, ex professo az időszaki sajtó tengerére szállt — büszkén függetlenül, mint a' ki szerelmesének egy csókjáért kisded sajkáján csupa két garasokbul álló 100 milliónyi terhet a' Scilla és Charibdis vészei közt győztesen akar átszállitani. A' sajka egy ideig csak lengett a' hullámok között, de majd bukdácsolni kezdett, 's végre, még mielőtt a' két vészes szikla messze messze volt, a' hajót elmerülés fenyegette vala. 'S mi történik ekkor?! Egy gyülölt ellenséges Fregatte kormányzójához hangok hallatszanak a' kis sajkából, talán hangjai az esengésnek? nem sőt bizonyos neme a' félkövetelő dacznak. T. i. a' szégyen nem engedé, hogy egyenes segélyért könyörögjön a' merülni kezdő sajkás, hanem igy szóllott: „természetesen, ha ti nem fogtok segíteni, meg kell buknom merész vállalatommal —" — vagyis a' felebaráti szeretetre nem mint erényre, de mint tartozó kötelességre hivatkozott a' Gróf. Ez alatt a' Főrendi Tábla mint altató mákony hatott az adózni áhitó kedélyekre, 's midőn velünk együtt fölébredett a' gróf is, 100,000,000 helyett 1-et (egyetlenegyet) láttak szemei a' papiroson. Ekkor bizonyosan csudálkozással tölt el a' jószándekú tervező, 's nem mulasztá el megkérdezni magától: de hát mi ez? mi történik velem és tervemmel?! — 'S elhisszük, hogy ha Kossuth már

egy kiábrándulási czikket még azelőtt nem ir vala, Széchenyi most a' maga részéről írt volna egyet.

Legkülönösebb volt Széchényinek az időszaki sajtó mezején bizonyos dictatorságra való vágyakodása. Ő, ki nehány év előtt a' közvéleményt mint nem létezőt megtagadta, egyszerre egyedárusságott szeretett volna üzni az eszmékkel, — mindent megtámadván jobbról balról, 's csupán saját véleményét tűzvén fel — közvélemény gyanánt? — azon zászlóra, mellyen minden pártokon kivüli függetlenség vala a' jelszó, 's mellyhez épen ezért senki sem csatlakozott.

Kossuth neve a' magyar könyvsajtó terén egészen ismeretlen marad mindeddig, ha őtt Széchenyi keletnépe egy terjedelmesb feleletre nem kinszeríti, melly azonban sokkal figyelmesebben megolvastatott a' közönség által, hogysem arról nekünk itt ismertetőleg értekezni kellene. Az nem is annyira volt könyv, mint inkább hosszu felelet egy hosszu könyvre, 's Kossuth abban sem vala más, mint volt a' Pesti Hirlapban mind végiglen. Összehasonlitásunk nem is a' körül forog: a' két férfiu közül mellyik adott ki több könyvet, vagy mellyik irt vala általában többet? hanem a' körül: mellyik minő intensiv sükerrel hatott a' sajtó körében? 'S csupán mint köztudomásu száraz tényt jegyezzük fel, hogy míg Széchenyi számos terjedelmesb tomusokat irt: Kossuth kizárólag a' P. Hirlapot használta a' sajtó körébeni működése organumául. Meg kell azonban itt említenünk azon szinte ismeretes körülményt, hogy Kossuth, mielőtt a' sajtó mezején munkálódni kezdett volna, a' $83\frac{9}{40}$-ki hongyülés alatt a' hazai törvényhatóságokkal Posonból folytatott irott levelezése, 's ennek vezérlésében kitüntetett megtörhetlen

személyes jelleme 's kiállott viszontagságai által polgártársainak tiszteletét, 's a' nemzet figyelmét méltán magára vonta, 's ekkép a' térre, mellyen negyedfél évig működött, már mint a' honnak egyik nagy fija lépett ki.

Nem igen van szer, melly egy köztiszteletben álló férfi hírnevét könnyebben elnépszerütleníthetné, mint a' journalistica. A' becsület, ész, és jóakarat sehol nem áll ki próbát kinosabbat. Ha elmed győz, szándokodat, 's végczélodat támadja meg az irígység, 's szived felett szintolly bíztosan vél ítélhetni a' szívtelen, valamint pálczát tör agyvelőd épsége felett minden oktalan. És e rigorosum nem tart perczekig, hanem foly örökké, mig a' szinpadról le nem lépsz, sőt foly azután is. A' bölcs és az erös, ki ezt több évekig győzelmesen kiállja, elmondhatja méltán: exegi monumentum.

A' journalistikai pályának ezen gyülöletes oldala volt nagy részben az ok, hogy — mielőtt Kossuth e térre lépett, igazán csak úgy tengve-lengve-pangott egy két politikai lap, mellyeknek se színök, sem jelszavuk nem vala, de a' mellyek épen ez által leghüvebben visszatükrözték a' nemzeti erő szakadásait. Kossuth volt elsö, ki ezen erőfoszlányokat a' szó határozottabb értelmében két párttá alakítni szerencsésen megkisérlette. 'S a' ki tudja, hogy alkotmányos országban az erök öszpontositásának lehető legtökéletesb képe abban áll: hogy két pártnál többre ne oszoljon a' nemzet, — az a' mondott kisérletet legmagasztosb hazafiui tettnek ismerendi el. A' Pesti Hirlap tisztán a' haladás zászlaját tüzvén ki, ez által szint kölcsönzött azon politikai lapoknak is, mellyek ellénkező irányt tartottak, vagyis azon erőosztályoknak is, mellyek külömböző zászlók alatt vívtak. Haladni vagy

maradni lőn a' fő külömbség, a' valódi ultima differentia. Az árnyéklatok nem birtak elég erővel, magukat egy egy külön pártszinezetté öszpontosítani. Ha sükerrel hatni akartak, vagy az egyik vagy a' másik főszínhez kelle csatlakozniok. És ne mondja senki, hogy éppen az által, mivel Kossuth a' töredékeket valódi pártokká alakitotta, a' közmegegyesülést, a' tökéletes egységet annál hosszabb időre, sőt tán örökre lehetlenné tette. Mert azonfelül, hogy a' tökéletes egység gyakorlatban tökéletes képtelenség, az tulajdonkép társas életben nem is kivánatos. Az életnek, a' boldogságnak, az összes társadalmi jóllétnek fő rugója az örök verseny, az örök surlódás; 's volna-é ez lehetséges akkor, ha pártok éppen nem léteznének? — Valamint a' véleményeknek 's az erőknek tulságos megoszlása csak gyengitőleg azaz károsan hat a' polgári társaságra, úgy a' tökéletes vélemény-egység elzárná minden újnak, 's igy minden jobbnak útját, 's ekkép csak örök tespedést — minő Chinában sem uralkodik — idézne elő: a' mi természetesen nem lehet kivánatos. — — És Kossuth, miután az erőtöredékeket két párttá alakitotta, nem hagyta őket magukra, miszerint ismét szétbomoljanak mint a' seprő, hanem a' míg a' haladási pártot vezéreszméi által folytonos éber cselekvőségben tartotta, azalatt egyszersmind az ellentábort is talpon lenni ösztönzé, — 's igy ő nem csak alkotója, de egyszérsmind ritka ügyességü föntartója is volt a' két pártnak. Ez által olly politikai élet-melegséget teremtett hazánkban, melly a' legszebb tehetségeket kezdé kifejleszteni; a' gyöngeség helyébe fris erőket, a' tespedés helyébe fürge, törekvést varázsolt. Kossuth a' megyéket jogaik és kötelességeik öntudatára ébreszté, 's ezen

öntudatot a' nyilvános helyhatósági levelezések által rendszeresen ápolta erősbitette. Kort teremtett a' Magyarnak, és e kornak szelleme: Ő volt. Egyik kezével a' beteg nemzet üterét tapogatta, másikban az orvosságot tartá. Mig a' journalistika másokat csak elnépszerütlenitett és gyengeségeiket tárta ki, addig Kossuthnak e téren csak erejét ismertük. 'S miért? — mert ö nem czélkint tekinté e pályatért, hanem eszközül használta azt, és nem a' journal uralkodott felette, hanem ö a' journalistikán. Ő nem csupán egyes themákkal volt tisztában, hanem öntudatosan vezérlé mind végig az egész Hirlapot. A' hang és a' modor nem volt elragadtatás, hanem épen a' legmélyebb psychologiai kiszámitás. Ő tudta, mikép az emberi élet nem egyéb, mint örökös ostrom és capitulatio az ész és érzelem között. Tudta, hogy nincs dolga merő Gr. Széchenyiekkel, hanem többnyire olly halandókkal, kiknek minden számitás mellett szívök is van. 'S roppant szellemi diadalát, az elvitathatlant, épen onnan magyarázhatni meg, hogy az emberekrei hatása közben nem támaszkodott egyedül az észre, vagyis nem rakta épitményeit csupa jég-alapra, jól tudván, miszerint a' hideg ész hasonló a' cameleonhoz; emez szineit, az okait változtatja gyakorta. Vagy azt hiszitek talán, hogy a' mivel ma meggyöztétek a' közönséget, ugyanazon okkal holnap is győzedelmeskedtek? Bizon mondom néktek: mig az ember fijából angyal nem lecnd, szive erősebb lesz mindig mint esze. 'S ti amaz erős alapot (a' szivet) számitástokbul egészen kihagyhatónak vélitek? Óh ész, beh nagyon hideg vagy! — — — Avagy talán azt fogjátok mondani: „Igen, Kossuthnak már könnyü volt a' vert úton haladni, könnyü volt olly roppant hatást gyakorolni a' már

előkészitett nemzetre; de mindezzel nem annyira Kossuth, mint Széchenyi magasztaltatik, a' ki kezdetben csaknem lehetetlenséggel küzködött." Ezen utolsó két szó, uraim, nem áll; különösen Kossuth irányában teljességgel nem áll.*) Egy nagy nevű Grófnak, egy gazdag Főurnak inkább igen könnyű szerepe volt akkor, midőn még csupán a' felső aristocratia körére kellett és lehetett szorítkoznia, 's ekkép magához hasonló sőt nálánál alsóbb társakat serkentenie, 's midőn a' nemesi fő Rend dicsőségének tartotta azt, hogy az igasságot szóval ápolja, — persze nem gondolván meg, mikép eljön az idő, melyben a' szó után tett is kivántatik. Ekkép ha a' lélektannak örök törvényeit ismeritek, nem azon fogtok csudálkozni, hogy Széchenyi akkoron föl mert lépni, sőt talán azon, hogy olly (neki) kedvező időben és körülmények között, mégis csak annyi hatást tudott fölmutatni; holott őt az időben Európának összes combinatioja (a' juliusi forradalom által 1830ban előidézve) szinte segitette, 's holott az ő eszméi sem voltak egyebek, mint abstractioja a' 18ik század végének, 's a' 19ik' elejének. — Ellenben 1841ig már újra kihült Europa vulkánja: Francziaország, 's vele az összes europai szárazföld; és Magyarországban a' felső aristocratia azt is megbánta már ekkor, hogy a' Hitelt és Stadiumot olvasta, — 's ekkor már Széchenyi maga is Üdvleldét készült irni, nem többé Világot. Mindezzel azt akarjuk mondani, hogy tehát Kossuth éppen nem talált maga előtt

*) Már maga a' szójárás, hogy a' kezdet mindenkor legnehezebb, igen sokszor nem igaz. A' ki gondolkodik, ezt nagyon is átlátja.

841ben vert utat: mert Széchenyi' művei az aristocratiát csak ostromolták, ágyúzták tagadhatlanul, de meg nem győzték az igasságnak egészen, ó nem egy negyedrészben sem; a' többi nemzet pedig még aludt 's épen nem vala előkészítve.

Kossuthot mint journalistát igen sokan félreértették, Széchenyi maga félremagyarázta. A' modor miatti megtámadás szakasztott mássa volt a' farkas és bárányróli ismeretes mesének, 's nem bizonyit egyebet mint azt, hogy az ész midőn okaiból kifogy, vagy okai nincsenek, ürügygyel fedezi szükségeit, gyakran öntudatlanul is. Mert ha a' vád (miszerint Kossuth magát igen átadta a' modornak, az elv veszélyeztetésével) alapos, úgy e vád az összes journalistikát, még pedig nem csak magyar hazánkban, de széles ez világon mindenütt érdekli. 'S kár volt éppen egyetlenegyet annyi ezer újságszerkesztő közül kiszemelni, 's csupán ennek vállaira rakni a' világ bűneit. Azonban nézetünk szerint e vád tökéletesen alap nélküli. Ugyanis a' ki azt kivánja az időszaki sajtótul, hogy az ne terjesszen semmi meleget, legyen mintegy szívtelenül vezetve, és örökké hidegen számitson, mint számitott Schilok a' velenczei zsidó, mondom, a' ki illyesmit kiván (bárminő körülmények közt), az képtelenség után áhitozik. 'S kivált hazánkban, hol a' censura miatt nemzeti viszonyainkról a' ködfátyolt egyszerüen levonni, az igazat meztelen, az észt hidegen terjeszteni nem lehet, — természetes, hogy szólni kell az érzelmek hangjával a' szívhez, éppen úgy mint mikor a' házi úrral nem beszélhetvén, a' házi asszonyt kérjük meg szép-édesen: mondaná meg ezt 's amazt férjének. De ha censura nem gátolná is a' gondola-

tok szabad forgalmát, közönségünknek (és alkalmasint minden közönségnek a' világon) a' mélységes combinatiokkal, 's száraz bölcsészkedésseli megbarátkozhatlansága saját journalistikai stylt, vagy ha tetszik modort követel. 'S éppen abban áll egy újságszerkesztőnek legfőbb érdeme, ha e modort kellő tapíntattal eltalálja. Mi volt más oka annyi journalista' megbuktának hazánkban, 's hazánkon kivűl, m nt az, hogy talán külömben igen nagy becsű szellemi áruikat nem tudták mikép a' közönségnek eladni. Ez olly egyszerűn világos dolog, hogy csak az nem látja át a' ki nem akarja.

De a' Keletnépe 's ennek nyomán számtalan utánzó nem csak modoráért itélték el Kossuthot; hanem, hogy itéletöknek a' közvélemény előtt annál nagyobb súlyja legyen, még általában túlzással vádolták őt a' haladásban. Mind olly vádak, mellyeket igen könnyű bebizonyítani színnel és ürügygyel, de vajmi nehéz — megczáfolhatlan okokkal. A' ki mást túlzással vádol, arról föl kell tennünk, hogy jól ismeri azon határt, mellyen a' vádlott túl lépett; sőt kötelessége a' vádlónak, ezen határt nyilván ki is mutatni, nehogy azon mások is túlhágjanak. De kérdjük: annyi sok százai közűl eme vádlóknak volt-é csak egy is, a' ki a' teendők' non plus ultráját kimetázta volna ész- és körülményszerűn, úgy, hogy az ellen viszont az innenzés vádját, vagy más egyéb vádat ne lehetett volna emelni? A' ki tudja, hol van a' túl, annak föll kellett találni a' kellő-közép útat (a' juste milieut) is; mert az innen és túl között ez a' valódi határ. 'S ismét a' ki e kellő-közép vonalt ismeri, az ismerné már magát a' tökélyt. Ó de ki az az istenember, a' ki nekünk halandóknak a' politikában (jól értsük egymást,

a' politikában, hol infallibilitas nem is képzelhető) kimutathatná?! — És ha a' tulzás vádját általában is nehéz bebizonyítani, a' journalista irányában annak bebizonyitása teljes lehetetlen. Mert hiszen egy journalistának épen az feladása, hogy a' hol csak lehet, a' szoros igasságot adja mindig elé: egyezkedjenek (capituláljanak) evel aztán azok, kik magukat per excellentiam a' praxis embereinek hirdetik. Gyalázat volna, ha akárki ön legjobb gondolatjával minden szükség nélkül alkura lépne. 'S a' journalistának erre szüksége azért sincs, mert ő csak előharangozó; soha nem tudhatja: mi és mennyi leend eszméjéből elfogadva az életben. Az ő kötelessége, világra hozni mindazt a mi való, helyes, és szép; 's koránsem tesz jó szolgálatot az igasságnak, ha saját nemesebb gondolatját is csak $\frac{1}{4}$-kint adja át a' közönségnek. És mivel Kossuth Keblének szózatát, az igazat és valót — ha meztelenül nem lehetett, páratlan modorának kedves öltönyében — mindenkor megírta, 's mivel ekkép a' journalistikának feladatát nem csak megértette, de fönségesen meg is oldotta, ezért őt ollyanok kik kevesebb agyvelővel láttak a' dologba, 's kik a' journalisticát talán már a' kész eredmények tanává es tárává szerették volna alakítani, tulzónak bélyegzék, 's kiálták a' hatalomnak: feszítsd meg őt a' veszedelmes újjitót! — 'S milly nehezen esett, midön a' bölcsebb hatalom ezen nyilvános feladást nem akarta érteni!

Vannak sokan, kik még aval szeretnének Kossuth ellen bizonyítani, hogy eszméit általában látható süker nem koronázta. De uraim, ezen panasznak — vagy mi is az — két vége van, 's a' vastagabb épen titeket sújt, a' vékonyabb pedig egy láthatatlan hatalmat érdekel. Megmutatjuk: mikép?

Az aristocratia' legfelsőbb és legalsóbb osztályaiban, amott bizonyos kotteriák, itt bérelt kortesseregek dulták szét látható részét Kossuth épitményeinek. Ti doronggal küldétek azok ellen zsoldosaitokat. Ámde éppen az, hogy már nem is voltatok képesek máskép ellenszegűlni Kossuth eszméinek, mint ólmos botokkal, mondjuk, éppen ez mutatja: hogy azon eszmék örök igasságkint áthatottak minden osztályokat, hogy azon eszmék jók és magasztos eszmék valának. Kossuthról megfogja írni a' részrenemhajló Történet: mikép az ő szelleme uralkodott az $184\frac{3}{4}$-ki egész országgyülésen, azon országgyülésen, mellyet éppen ti consérvativek leginkább azért magasztaltatok, mert az, mint mondátok, jövendő felvirágzásunk magvait hintette el, 's ha nem is eredményben, erkölcsi hatásban nemzeti életünknek legnevezetesebb szakaszát képezi. Midőn ezen Dieta tárgyait olly nagy részvéttel kisértétek, midőn azoknak ki nem vívhatása miatt olly őszintén kesergett saját vezéretők, a' sok tekintetben valódi classicus Zsedényi is, — mit jelent mind ez egyebet, mint önkintelen adózást Kossuth eszméi belső jelességének. — — A' feljebbi panasznak másik része, mondám, egy láthatatlan hatalmat érdekel, melly Kossuthot a' journalisticától éppen akkor vonta el, midőn a' nemzetnek reá legnagyobb szüksége lett volna, 's midőn saját kezdeményeinek némi részben kiegészitése 's mintegy önigazolása is a' journalisticai téren való maradását föltételezték, t. i. az országgyülési küzdelmek legsürgőbb szakában, az országgyülés vége felé. Mi itt nem kutatjuk: volt-é ezen láthatatlan hatalomban része a' látható hatalomnak is? vagy volt-é Kossuthnak lelépése csak magány viszonyokból mintegy a' sors közvetitése mellett eredménye-

zett tény, — annyi bizonyos, hogy e lelépés vagy leléptetés Kossuth előtt bevágta az önigazolásnak utját, 's a' nemzetre nézve egyike a' legnagyobb veszteségeknek. Ugyanis a' ki nem akarja pusztán eltagadni Kossuth működéseinek a' helyhatóságokra gyakorolt roppant hatását, 's az általános nemzeti közvélemény alakitásárai befolyását, annak el kell ismernie, hogy a' 1844-ki országgyülésnek legfontosabb tárgyai: a' városok és a' köztherviselés életkérdései valószinüleg egészen ellenkező irányban döntetnek vala el, — 's a' hivatal-és birtok-képességi két törvényczikk szinte nehezen születik vala olly félszegen, ha Kossuth kezéből a' Hirlap épen legalkalmatlanabb időben ki nem esett volna. Most e két törvényczikket nem menti egyéb a' közvélemény előtt, mint ha azt hirdetgetjük országszerte: mikép a' Magyar nem természetes lépésekkel, de csupán természetlen ugrásokkal képes haladni.

Egyébiránt a' kézzelfogható süker épen nem criteriona mindig az emberi működés okszerüségének, 's különösen nem a' szellemi téren. Csak törpe lelkek keresnek mindenütt tapintható sükert: az okosabb fel tudja fogni azt is, a' mi a' dolgok belső lényegét teszi, 's nem nézi azoknak csupán legfelsőbb fölületét.

Ennyit Széchenyinek és Kossuthnak hatásáról a' sajtó mezején. Lássuk őket

II.

Sajtón kivül, általán a' köznyilvános életben.

Széchenyi született törvényhozó, Kossuthot még csak a' jövő országgyülés fogja talán (?) a' követi Táblánál szemlél-

hetni. Minő roppant előny a' Gróf részéről. Törvényjavaslatokat inditványozhatni a' megyékben, 's ezen javaslatokat személyes tekintélyünk — 's közvetlen befolyásunkkal támogathatni az országgyülésen. Kossuth ezen előnyt némi némikép csak úgy egyensúlyozhatja, minden tekintetben jobb talpra esettebb eszmékkel lép föl a' megyei zöld asztalnál, 's egyszersmind nézeteit követi utasitás erejére képes felküzdeni: miszerint aztán az ország színe előtt is a' Gróf javaslatával sükeresen concurrálhasson. Egy szóval: Széchenyi István Mágnás, Kossuth Lajos csak nemes ember. Ezen külömbség, következményeiben sokkal fontosabb, mint első pillanatra látszik. Széchenyi a' közéletbeni hatásának $\frac{3}{4}$-ad részét egyedül polgári állása külső tekintélyének köszönheti: mig Kossuth e nimbus hijányát csupán szellemének belső erejével pótolhatja ki. — 'S a' Gróf hibázhat, a' Gróf igen nagy következetlenségekbe eshetik, 's ennélfogva hatása egy időre csökkenhet; de megmarad czime, rangja, kincsei, vagyis az alap, mellynek erejével ismét kiemelheti magát a' homályból: ellenben löne csak egypár hiresebb bakot Kossuth Lajos, higyjétek el, örökre elvesztené minden hatását; mert hiszen éppen azon alapot vesztené el, mellyen hatása egyedül feneklett, t. i. szellemi fönségének erkölcsi tekintélyét. 'S ezen körülményben fekszik az ok, hogy Széchenyi többet kezdhet, többet vállalhat, mindenben biztosabban mozoghat; mert tudja, hogy ő egyes botlások miatt hírnevében örökre tönkö nem csinál. Ellenben Kossuthnak minden szavát hirnevében örökre tönkö nem csinál. Ellenben Kossuthnak minden szavát tetteit szemfülesen ellenőrzi az irígy critica, ismervén az Achilles sarkat, azon gyenge oldalát a' nagy fér-

fiunak, miszerint nagyobb tévedések fölmutatásával mintegy pelengérre tüzheti ki nevét, 's nevével együtt örökre megsemmíti hatását. És hol van a' bölcs, ki éltében egyszer másszor meg nem botlanék?

A' közéletben Gróf Széchenyi István Kossuthnak **felette** áll, Széchenyi István **alatta**. — Kossuth az egyenes eljárás embere, Széchenyi a' tacticát annyira szereti, hogy már a' rövidebb út helyett is mindig tekervényest választ, holott tudnia kell: mikép a' Magyarnak nyilt jellemével a' kerülgetés össze nem fér. Széchenyi alkotta meg a' bujkáló politikát 's evvel a' sükertelen fáradozásokat honunkban. Mert különösen a' kormány jól tudja, hogy a' nemes Gróf in ultima analysi mégis csak a' nemzet javára czéloz, 's ezen tudatban a' Grófnak tacticáit mindig végczéljuk szerint itéli meg, minek aztán nincs egyéb következése, mint ama természetes, hogy a' dolgok huzást halasztást szenvednek, azaz: sok fáradság kevés süker.

Mit gondoltok: liberalis, conservativ, avagy centrum embere-é Széchenyi? ő nézetünk szerint sem egyik sem másik hanem valamennyi. Kevesebb önbecs-érzettel valóságos diplomata-jellemnek mondanátok. — Ha ministerium-alakitásról lenne szó, ő neki magának tárczát ugyan nem szeretnénk adni, de az egésznek megalakitására ő benne compromittálnánk.

Örök gyanusitgatásain ne csudálkozzatok. Ez azon kora nemzetünknek, midőn az is baj, ha szabadelmű, az is, ha conservativ, az is ha szintelen valaki. Ez azon kora nemzetünknek, midőn a' türelem legszebb és legszükségesebb polgári erény, vagy in kább erő. Most van az idő, midőn a'

gyanusitás doctrinakint hirdettetik 's gyakoroltatik épen azok által, kik maguk — exempla docent — a' leggyöngédebb sejtést sem képesek elszenvedni; — midőn elragadtatást, szenvedélyességet lobbantgat minduntalan a' Gróf, szemére Kossuthnak, 's maga a' legóriásibb szenvedély miatt a' Fő-Rendi teremben összerogy!

A' Gróf nehány év előtt az egyesületekről, az erők concentratiojáról sokat szorgoskodott szóval és irással. Azután pedig a' gyanusitgatást tanitotta, melly a' már egyesült erőket is képes újra széttépni.

Széchenyi nem annyira orvosa, mint inkább (tisztelettel mondva) bábája nemzetünknek. Ő in praxi mindig úgy akar fordulni a' beteghez, hogy ez őt észrene vegye kenőcseivel. Kossuth ellenben mindig homloknak fordul, cséljét, szereit nem titkolja, 's emezek gyógyereje iránt bizodalommal viseltetik: mig Széchenyi saját legjobb szereiben sem igen bízik.

Széchenyi panaszkodik, hogy két pad között a' földre esett. Természetesen; mert mindig rejtegetven végczélját egyes tetteinek, a' nemzet nem csatlakozhat hozzá bizodalommal.

Széchenyi Smith Ádám iskolája szerint közvetlenül értékekkel, anyagi jóléttel akarja meglepni a' nemzetet; ide czéloznak végtörekvései. Kossuth ellenben azt akarja, hogy a' nemzet maga szerezzen magának mindenekfelett jogokat, terményző erőt, melly aztán kiapaszthatlan bőség-szarúja legyen gazdagságának. Széchenyi az értékekből akarja folyasztani a' nemzeti erőt, mig Kossuth az erőből szivárogtatja az anyagi jóllétet. Széchenyi vízet akar, Kossuth forrást.

Széchenyi derék dicséretes nemzeti munkás, Kossuth vezérnek született. Emez ha az észt meg nem győzheti, barátságot köt a' szívvel, és önkintelenül is követik ezeren. Széchenyi az észt ritkán hódítja meg, a' szívet soha, nem ugyan mintha nem ostromolná ezt is; óh ő csak mondja, hogy a' szívtől idegen; inkább elhihetjük, hogy a' szívek idegenek tőle.

Széchenyit megczáfolni csak rendszeres fáradsággal lehet, ő magát egy könnyen le nem ütteti. Például: nem mondhatja Széchenyinek az ember: miért nem agitált ő mindenekelőtt már régen a' köztehervíselés életbeléptetése mellett, miszerint egygyé forrjon érdekben a' nemzet, 's ezen egységtől kölcsönözzön erőt? Mert ő mindjárt kész lenne a' felelettel, t. i. hogy ő előbb egyéb sükerekkel akarta meglepni 's ekkép fogékonnyá tenni a' nyers nemzetet további perceptiokra. Azonban furcsa casus! — Kossuth a' házi adót initiálja, azt igen nagy körben dicsőséggel ki iz vívja. Széchenyi ezen küzdelmekhez nem csatlakozik, sőt hallgatag indifferentismusával az ismeretes cotteriakat adóellenes bujtogatásukban negative még elősegíti. 'S midőn az eredményt hallja, hogy a' megyék többsége nem akar háziadózni, ő kiáltja ki első, hogy a' házi adó talán megbukott? nem, hanem hogy a' házi adót Kossuth megbuktatta! 'S mintha már most egyéb perceptiokkal saturálva lett volna a' nemzet, rögtön oda áll a' 100 milliónyi telekdíjjal, és — — — mit csinál? felelet: még nagyobbat bukik tervével, mint (az olly alto supercilio lenézett) Kossuth a' háziadóval. Azonban ő itt is igen könnyen kész volt a' felelettel, mondván: „hja! mikor már egyszer Kossuth idétlen föllépése csökönösségig korbácsolta a' jóakarókat is, lehetetlen volt azt — a' legbölcsebb tacticával

bár — keresztül vinni. Ámde e felelet — pedig hány illyennel válaszolt már Kossuthnak a' Gróf! — olly mentség, mellynek erkölcsi nyomatéka nincsen.

'S minő peldája az állhatatosságnak, a' következetességnek!: A' Gróf először nagy lobbal inditványozza a' száz milliot, azután lejebb szállt (per 1 garas) ötvenre, később évenkint három millioba is megegyezett a' nélkül hogy az országos választmány javaslatában legalább különvéleményileg saját nagy ('s őszintén valljuk meg, igen jeles) tervénél szilárd kitüréssel megmaradt volna. Végre midőn a' Förendek egy milliócskára szavaztak, ő nem csak nem bírt hatással, a' 2,585,000 ftot évenkint, keresztül vinni, sőt fényes öltözetben nagy parádét csapott az egy millionak is — mintha ez még, mindig száz millio lett volna. És az ember ezen sok capitulatiot aztán practicusságnak nevezze!

Széchenyi Kossuthot tartja felette hiu embernek, holott éppen ő annyira el van telve ezen megbocsátható franczia gyengeséggel, hogy azt önmaga előtt is minden módon rejtegeti. Például, a' közvélemény dicsérő nyilatkozasait, népszerű kitüntetéseket ő nyilván kigúnyolja. De soha valaki nagyobb bizonyságot nem tehet saját hiuságáról, mint ha a' mondott külsőségeknek erőltetett megvetése által is csak önmagát mintegy felmagasztalni törekszik, 's mintegy önmagának dicséretet mond. Vagy a' Gróf olly erös volna, hogy a' (bár magyar) közvéleménynek semminemű manifestatioja nem adhat már többet erejének teljéhez? — Psychologia.

„Csak sükert! csak sükert tens Rendek!“ szokta mondani Széchenyi István a' pesti teremben. És mik, és hol vannak azok a' sükerek? A' Casinók talán, a' lóverseny,

az Academia, lánczhid, a' magyar gőzhajók? — A' lánczhid is meg lesz, de a' nemzet sírva fog nézni utána, ha a' majdani vámjövedelmeknek évi budgetjét látandja. Mi azt hisszük, hogy, ha valaki most a' fiumei vasútat akkép indítványozná éppittetni, miszerint 87 álló esztendeig folytonosan vám fizettessék rajta a' nemzet valamennyi osztályai által, — a' Gróf e tervet lehető legrosszabbnak tartaná, 's mint illyent hathatósan ellenezné. A' magyar academia a' Grófot igen szereti, tiszteli, és méltán; de a' nemzet az academiát nem szereti, 's eltévesztett modoru Intézetnek tartja. A' lófuttatásról Nagy Károly már megírta a' nagy igasságot. Legalább eddigelé a' nemzet a' versenyekből felette kevés hasznot merített. A' Casinokat pedig csak registrálni kell, és megírni melléjök röviden az eszmecserét, a' vitatkozásokat, a' veszekedéseket, a' soknemű dorbézolást, mellyeket azokban hall és lát az ember, 's tökéletes képet fog bírni a' magyar pipázó és kártya-házakról — paucis exceptis. — Mit szóljunk a' magyar gőzhajótársaságról, 's annak jövendőjéről, mondjuk, a' magyar gőzhajótársaságéról?

Kossuth három sükert mutathat fel, mint legnagyobb részben személyes működésének látható eredményeit. Ezek: az Iparegyesület, a' kereskedelmi társaság, és a' védegylet. A' nemzetnek legyen egy kis türelme, és megfogja látni felette rövid időn: a' lóverseny, az Academia, a' Casinók teremnek-é több anyagi és szellemi gyümölcsöt, vagy Kossuthnak e három sükerei? Az iparegyesület idézte elő a' kormány által Pesten felállitandó reáliskolákat is, az iparegyesület fogja kifejteni a' magyar Ipart is. A' kereskedelmi

társaság (kivált ha a' Gróf is pártfogolná) egyike a' leggyakorlatibb tapintattal alapitott magány institutioknak. Combináljátok csak kezdeményeit már jelenben, 's alapszabályai szerint a' legközelebb jövőben. 'S a' védegylet, ezen országosan ápolt nagy eszme (kivált ha megint a' Gróf is pártfogolná) olly practicus **10—15** milliot fog megnyerni a' hazának évenkint, mit Széchenyinek összes sükerei nem teremtenek. A' védegylet idézte elő a' gyáralapitó társaságot is, mellyben már a' Grófot örömmel idvezeljük. — És a' sajtónak az ő szennyeiből kiemelése, a' nemzetnek r e a l i s fölébresztése nem a' Casinok által, nem is az Academiában, hanem a' nemzetgyilkoló modoru*) Pesti Hirlap által eszközöltetett. Vessétek össze jól, a' legszentebb részrehajlatlansággal, az eredményeket, mellyeket Kossuth hoza létre, azokkal, mellyeket Széchenyi eszközölt, 's ha nem feleditek a' hosszabb és rövidebb időt sem, úgy ezen utóbbiak csekély súlyjában amazokhoz képest föllelitek azon szivet vérző phrasisoknak, mellyeket a' Keletnépében, a' független Jelenkorban, 's annyi Röpiratokban a' gróf magának Kossuth ellen engedett, egyszóval a' jól ismert engesztelhetlen gyülölségnek roppant — okát!

De mi a' Széchenyi-Kossuth-ellenségeskedésben többet veszünk észre csupa személyességnél: az honunkban a' kasztszellemet, kasztgyülölséget tükrözi elénkbe. Éppen úgy nem szivelheti az aristocratia a' nemzetet, valamint Széchenyi nem türheti Kossuthot. 'S midőn Kossuthnak engesztelő humanus felhivásaira, hogy ne mondjuk kérelmeire Széchenyi

*) A' Grófnak ismeretes kifejezése.

megvető daczczal válaszol, ez miniaturje az aristocratia és nép közti megbarátkozhatlanságnak. — Mennyivel némesebb és czélravezetőbb volna Széchenyinek Kossuthtal egyesülnie, hogy így az egyik a' legfelsőbb osztályokra, a' másik a' többi nemzetre terjesztené ki különösebb hatását. Ezen összevágó működésben okvetlenül igen erős biztositéka feküdnék az érdekek kiegyenlődésének. Ámde a' Törökök valaha úgy imádkoztak, hogy adja Jehova' miszerint soha két Magyar együtt ne tartson. 'S a' török Allah talán hatalmasabb, mint a' Magyarok istene.

Dr BALLAGI GÉZA.

Nyomat Tauchnitz Bernáttól Lipcsében.

Rumann, M. F., der Jungfrau Barbara Kurimßky Uebertritt von der römisch-katholischen zur evangelisch-christlichen und protestantischen Kirche zu Kesmark in Ungarn am 25. Juni 1843. Ein kirchlich religiöser Akt, zur Förderung der Einigkeit im Geiste durch das Band des Friedens unter aufgeklärten Protestanten und Katholiken. Zum Besten der Gustav-Adolphs-Stiftung. gr. 8. 1844. Gefalzt. 4 Ngr.

Schreiben des Grafen Carl Zay, Generalinspectors der evangelischen Kirchen und Schulen Augsburgischer Confession in Ungarn, an die Professoren zu Leutschau. gr. 8. 1841. Gefalzt. 7½ Ngr.

Slawismus und Pseudomagyarismus. Vom aller Menschen Freunde, nur der Pseudomagyaren Feinde. gr. 8. 1842. Gefalzt. 15 Ngr.

Stimme, eine, aus Ungarn. gr. 8. 1832. Broschirt. 15 Ngr.

Ueber Erziehung und Unterricht in Ungarn. In Briefen an den Grafen Stephan Széchenyi, Verfasser des Buches: „Der Credit." Von Pius Desiderius. gr. 8. 1833. broschirt. 15 Ngr.

Umrisse einer möglichen Reform in Ungarn. Im Geiste des Juste-milieu. Nebst Andeutungen über das constitutionelle Europa. Zwei Abtheilungen. gr. 8. 1833. broschirt. 1 Thlr. 10 Ngr.

Wildner, Dr. J. Edler von Maithstein, Ungarns Verfassung. gr. 8. 1843. broschirt. 24 Ngr.

Wirren und Zerwürfnisse, ungarische. gr. 8. 1842. brosch. 12 Ngr.

Nehány észrevétel Báró Wesselényinek ezen munkájára. „Szózat a' magyar és szláv nemzetiség' ügyében," és á magyar és szlávokhoz intézett tanács egy idegen baráttol. Nagy 8. 1843. broschirt. 8 Ngr.

Viszhangok 1840 dik evből á magyar clerusnak á vegyes házasságok' ügyében. Nagy 8. 1844. broschirt. 6 Ngr.

Wesselényi, B. Miklostól, Szózat a' Magyar és Szláv nemzetiség' ügyében. Nagy 8. 1843. broschirt. 2 Thlr.

Vay (Danieltől), Eszmetöredék a' magyar reformról. 8. 1844. broschirt. 16 Ngr.

Eugen Sue's sämmtliche Werke.

Erste, vollständige Ausgabe in Octav,

erschienen bei **Otto Wigand**, Verlagsbuchhändler in Leipzig, und zu haben in allen Buchhandlungen.

1. **Der ewige Jude.** Dritte Auflage. 12 Bände. 4 Thlr.
2. **Die Geheimnisse von Paris.** Sechste Aufl. 11 Bände. 3 1/3 Thlr.
3. **Mathilde.** Memoiren einer jungen Frau. Dritte Aufl. 8 Bände. 2 2/3 Thlr.
4. **Der Wartthurm von Koat-Vën.** Roman aus dem Seeleben 1780—1830. Zweite Auflage. 6 Bände. 2 Thlr.
5. **Der Religionskrieg in den Cevennen.** Zweite Auflage. 4 Bände. 1 1/3 Thlr.
6. **Arthur.** Zweite Auflage. 4 Bände. 1 1/3 Thlr.
7. **Die Cucaracha.** Zweite Auflage. 4 Bände. 1 1/3 Thlr.
8. **Latreaumont.** Zweite Auflage. 3 Bände. 1 Thlr.
9. **Der Abenteurer und der weibliche Blaubart.** Zweite Auflage. 3 Bände. 1 Thlr.
10. **Der Comthur von Malta.** Zweite Auflage. 3 Bände. 1 Thlr.
11. **Paula Monti oder das Hôtel Lambert.** Zweite Auflage. 2 Bände. 2/3 Thlr.
12. **Die Abenteuer des Herkules Kühn,** oder Guyana im Jahr 1772. Zweite Auflage. 2 Bände. 2/3 Thlr.
13. **Der Salamander.** Zweite Auflage. 2 Bände. 2/3 Thlr.
14. **Thereſe Dunoyer.** Zweite Auflage. 2 Bände. 2/3 Thlr.
15. **Der Oberſt von Surville.** Zweite Auflage. 1/3 Thlr.
16. **Die Kunſt zu gefallen.** Zweite Auflage. 1/3 Thlr.
17. **Atar-Gull.** Zweite Auflage. 1/3 Thlr.

Das sind sämmtliche bisher erschienene Werke von Eugen Sue, in correcter und ausgezeichneter Ueberſetzung, auf schönem Papier und mit großen Lettern gedruckt, und zu dem möglichſt billigen Preiſe.

Sue, der unübertroffene Darſteller der Leidenſchaften und Schickſale der armen Sterblichen, der uns in gräßlichen Zügen die Siege der Böſewichter vorführt, ſchildert leider nur zu wahr die abnormen Zuſtände der Geſellſchaft und das Empörende, das ungeſtraft vor unſern Augen ſich ereignet. Man leſe: **Atar-Gull, Salamander, Koat-Vën,** und mit geknirſchtem Herzen müſſen wir uns geſtehen: ja, ſo iſt's, keine Gerechtigkeit! Wundern wir uns da noch, daß Sue's Romane von Arm und Reich, von Jung und Alt verſchlungen werden?

Leipzig, im September 1845.

Otto Wigand.